

**УНИВЕРСИТЕТ
ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ
ТЕХНОЛОГИИ**

**НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“**

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ

И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Трикнижието

**„Авраамическите религии в България
(Юдаизмът – Християнството – Ислямът):**

**Кратки исторически енциклопедии” –
223 енциклопедичен труд на
проф. Милен Куманов
(13.02.1942 – 22.11.2021)**

и

**41 том на енциклопедичната серия „Факлоносци”
на Академичното издателство
„За буквите – О писменехъ”
на Университета по библиотекознание и
информационни технологии**

(По случай 84 годишнина от рождението на учения)

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

ФАКЛОНОСЦИ ХЛІ

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)

В БЪЛГАРИЯ

КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ
ЕНЦИКЛОПЕДИИ

НА

ПРОФЕСОР МИЛЕН КУМАНОВ

София
Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
2025

ФАКЛОНОСЦИ ХLI

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗМЪТ* – ХРИСТИЯНСТВОТО* – ИСЛЯМЪТ*)

В БЪЛГАРИЯ

КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ
ЕНЦИКЛОПЕДИИ

НА

ПРОФЕСОР МИЛЕН КУМАНОВ

В навечерието на:
130-годишнината от установяване на дипломатическите отношения
на България с Иран (1897 г.) – 2027 г. и
80-годишнината от установяване на дипломатическите отношения на
България с Израел (1948 г.) – 2028 г.

Наименование:
130-летия установяване дипломатически отношения между
България и Иран (1897 г.) – 2027 г. и
80-летия установяване дипломатически отношения между
България и Израел (1948 г.) – 2028 г.

*ЮДАИЗМЪТ
В БЪЛГАРИЯ

КРАТКА ИСТОРИЧЕСКА
ЕНЦИКЛОПЕДИЯ

*ПРАВОСЛАВИЕТО
В БЪЛГАРИЯ

в България: Кратка историческа енциклопедия –
ПБ (КПБ) (с. 1-16, 11-1112, 1113-1416, 1417-1490) /
авт. и науч. ред. М. Куманов, Библотек. ред. и субл.
/ А. Куманова. Дигитално издание, редактиране на
лицензиран текст: Кв. Г. Учебник по структуриране на
социалните / Н. Василев – д-риск, проф и библотек. ред.
на изд. Н. Христови – д-риск; и библотек. ред. на изд.
о. Стефан Павлов – обща ред. на субл. на ПБ (КПБ);
Ред. - С. Денев, Н. Лидева. Ново изд. С. За буквите
– О тълкуване, 2024. 1804 с.

*ИСЛЯМЪТ
В БЪЛГАРИЯ

КРАТКА ИСТОРИЧЕСКА
ЕНЦИКЛОПЕДИЯ

TORCHBEARERS XLI

THE ABRAHAMIC RELIGIONS
(THE JUDAISM* – THE CHRISTIANITY* – THE ISLAM*)

IN BULGARIA

CONCISE HISTORICAL
ENCYCLOPEDIAS

BY

PROFESSOR MILEN KUMANOV

*On the eve of
130 anniversary of the diplomatic relations between
Bulgaria and Iran (1897) – 2027 and
80 anniversary of the diplomatic relations between
Bulgaria and Israel (1948) – 2028*

* THE JUDAISM
IN BULGARIA

CONCISE HISTORICAL
ENCYCLOPEDIA

* ПРАВОСЛАВИЕТО

*v Bulgaria: Kratka istoricheska vnutropodna –
PB (KTE) (s. 1-10, 11-112, 113-143, 147-149)
/ av. i nach. ml. M. Kumanov; bibliog. ml.
publ. / A. Kumanova Dapiti po inform. sredstva:
na izpencikot. Ka 1 Uchebnik po studizatsie na
crkveni spovedi / N. Vasilev – daktis, graf. i bibliog. ml.
na izd. N. Kuzovki – diktis i bibliog. ml. na izd. P.
Stefanov – obilnat i upubl. na PB (KTE), Res.
S. Detshev, 1 Liden Novo izd. Sofie: Za knizhite –
O pisanesh, 2024. 1804 s. – in Bulg.*

* THE ISLAM
IN BULGARIA

CONCISE HISTORICAL
ENCYCLOPEDIA

Проф. Милен Куманов

**АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)
В БЪЛГАРИЯ**

ЮДАИЗЪТ В БЪЛГАРИЯ

ХРИСТИЯНСТВОТО В БЪЛГАРИЯ

ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ

През тръни към звездите!

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ

(Трикнижнето от кратки исторически енциклопедии на Милен Куманов:
Изкачването на планината Морна)

ПРЕДГОВОР

(„Nur für einander da“: Sapre vede)

„Le tronc explique les branches qui expliquent les feuilles.“ –

Emil Zola

„Дънерът обяснява клоните, а те – листата.“ –

Emil Zola

Прев. от френски на български:

Димитър Полянов

„The trunk supports the branches, which support the leaves.“ –

Emil Zola

Transl. from French into English:

Julie Rose

I. ОНТОЛОГИЯ И БИБЛИОМЕТРИЯ НА ИЗДАНИЕТО

Знаменитото прозрение на Й. В. фон Гьоте (1749-1832) за екзистенциалния смисъл на единството на света в неговото знаково диалектично многообразие Изток – Запад:

„В този свят един за друг сме дошли“

(West-östlichen Divan. – Frankfurt am Main, 1819, 1827) –

„Nur für einander da“

става средоточие за М. Куманов в неговото последно незавършено трикнижие от кратки исторически енциклопедии „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България“ – АРБ (Ю – Х – И) (КНЕ) – съкр.: АРБ (Ю – Х – И) – абр.в. на лат.: АРБ (J – C – I) (СНЕ) – съкр.: АРБ (J – C – I); тук: Ч. I: ЮБ (КНЕ) – Ч. II: ХБ (КНЕ) – Ч. III: ИБ (КНЕ) – абр.в. на лат.: Pt I: JB (СНЕ) – Pt II: CB (СНЕ) – Pt III: IB (СНЕ): с. 51-235; 237-693; 695-930.

**АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)
В БЪЛГАРИЯ**

ЮДАИЗЪТ В БЪЛГАРИЯ

ХРИСТИЯНСТВОТО В БЪЛГАРИЯ

ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ

(ЮДАИЗМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)

В БЪЛГАРИЯ

**КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ
ЕНЦИКЛОПЕДИИ**

НА

ПРОФЕСОР МИЛЕН КУМАНОВ

ЧАСТ I.

Ю Д А И З М Ъ Т

В БЪЛГАРИЯ

**КРАТКА ИСТОРИЧЕСКА
ЕНЦИКЛОПЕДИЯ**

Посвещава се на спасението на българските евреи

М. К.

*Юдаизмът свидетелства
за присъщата доброта на света и
неговите хора като свещени творения на Бога.*

Предсмъртна бележка на М. К. от 7.11.2021 г.

THE ABRAHAMIC RELIGIONS

(THE JUDAISM – THE CHRISTIANITY – THE ISLAM)

IN BULGARIA

**CONCISE HISTORICAL
ENCYCLOPEDIAS**

BY

PROFESSOR MILEN KUMANOV

PART I.

**THE J U D A I S M
IN BULGARIA**

**CONCISE HISTORICAL
ENCYCLOPEDIA**

Dedicated to the rescue of Bulgarian Jews

M. K.

*The Judaism attests
for the intrinsic goodness of the world
and his peoples as sacred creatures of God.*

Dying note by M. K. 7.11.2021

*Изгоняването на Агар и Исмаил (1637 г.) / Гуерчино (1591-1666 г.)
(платно) (репродукция)*

През търси към звездите!

СИНОПТИЧНА КАРТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ В ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „ЮДАИЗЪМЪТ В БЪЛГАРИЯ“ ПО СТРАНИЦИ

Ресурсът разкрива по букви от А до Я (1) издването, страниците, публикувани в групи: Събития и явления (2); Топоси (3); Лица (4); Понятия (5); Издания (6). Тук се изброяват и препратките (7).

Навсякъде в представената таблица формата на отразяване на стативния материал в Енциклопедията е еднообразен: чрез изписана в bold арабска цифра се изброява количеството публикации от съответната група (2-6) и препратките (7) в прелозителите на всяка конкретна страница от труда (с. 67-198) и след коса черта (/) се фиксира самата тази страница.

Тук систематично са фрагментирани съдържанието се в буквени корпус на Енциклопедията (с. 67-198) общо 472 информативни реали: 12 събития и явления; 56 топоса; 186 лица; 66 понятия, 88 издания, свързани в прелозителите на хипотеката и чрез 64 препратки.

По букви	Събития и явления	Топоси	Лица	Понятия	Издавания	Препратки
1	2	3	4	5	6	7
А		3 / с. 67; 1 / с. 69; 1 / с. 70; 1 / с. 71; 1 / с. 72; 1 / с. 73; 1 / с. 74; 1 / с. 75; 1 / с. 77; 1 / с. 78; 1 / с. 79; 1 / с. 80	2 / с. 67; 1 / с. 68; 3 / с. 71; 2 / с. 73; 4 / с. 74; 2 / с. 75; 2 / с. 76; 2 / с. 77; 1 / с. 78; 3 / с. 79; 7 / с. 80	1 / с. 73; 1 / с. 74; 1 / с. 78; 1 / с. 80	9 / с. 67; 1 / с. 68; 1 / с. 70; 2 / с. 71; 3 / с. 72; 8 / с. 73; 2 / с. 74; 1 / с. 75; 3 / с. 76; 1 / с. 77; 7 / с. 78	1 / с. 73; 1 / с. 74; 1 / с. 78; 3 / с. 79
Б	1 / с. 86	6 / с. 80; 3 / с. 81; 3 / с. 82; 3 / с. 83; 1 / с. 84; 4 / с. 85; 4 / с. 86	7 / с. 80; 2 / с. 81; 4 / с. 82; 3 / с. 83; 1 / с. 84; 2 / с. 85; 2 / с. 86	1 / с. 83; 1 / с. 85; 1 / с. 86	4 / с. 80; 1 / с. 81; 4 / с. 82; 4 / с. 83; 3 / с. 84; 2 / с. 85; 2 / с. 86	2 / с. 80; 1 / с. 82; 2 / с. 85; 2 / с. 86
В			3 / с. 87; 2 / с. 88; 4 / с. 89	1 / с. 87; 1 / с. 88; 2 / с. 89		1 / с. 89
Г		1 / с. 90; 1 / с. 91; 1 / с. 92	3 / с. 89; 3 / с. 90; 3 / с. 91; 3 / с. 92	1 / с. 89; 1 / с. 90; 1 / с. 91; 1 / с. 92	1 / с. 91	1 / с. 91; 1 / с. 92

През турки към звездите!

СИНОПТИЧНА ТАБЛИЦА СЪС СХЕМА НА ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНИТЕ КАРТИНИ, ФИКСИРАНИ В ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „ЮДАИЗЪМЪТ В БЪЛГАРИЯ“

Представеният информационен ресурс сегментира в табличен вид структурираната в издателното материал по универсалните монотеистични религии (лат. – букв.: обобщаваща) на планетата, които е прилично да бъдат обозначавани по имената на действащите в тях Пророци:

Зороастризм / Зороастър – Зороастра (ок. XV в. пр. н.е. –);

Будизъм / Буда (VI-V в. пр. н.е. –);

Християнство / Христос (I в. н.е. –) (християнството включва в себе си цялата конструираната част на Юдаизма, във връзка с което последният не се обособява отделно тук);

Мохамеданство / Мухаммад (VII в. н.е. –) – Ислам (аж: по-долу).

Посочените универсални религии представяват религиозно-философски учения, възникнали:

- в Древна Персия;

- в Древна Индия;

- в Палестина;

- в Хаджаз – сред арабските племена на Западна Арабия.

Тези разклонения на световната религия обозначават антропологични светове на философско-хуманитарно културните на мисловането – *Дърво на история-културното познание* (Сх.: с. 204):

- зороастрийски (дънерът);

- будистки (клон);

- християнски (клон);

- ислямски (клон) (често се явява Мохамеданство)...

Всички от тези светове – *дънерът* и *клоните* на *Дървото на история-културното познание* – пресманализира преобладават, но ги и развива...

Между всички тях се установяват хамалогични редове...

Имащо е разбираемо при такъв възглед за социоприродата и културната ценност на човечеството (В. И. Вернадски /1865-1945/).

Съществият тук в общият корен на всички универсални монотеистични религии, излезли от едно и също място на поклонение към *Светилната* (Дж. Кембъл /Joseph John Campbell, 1904-1987; М. Елиаде /Mircea Eliade, 1907-1986; А. Корбън /Henry Corbin, 1903-1978/ – аж: по-долу осм. пр. на цит. учени).

Навсякъде с арабска цифра в наст. табл. е посочен броят на статите – независимо от вида на тези статии (аж: предт. табл.) – на съответната страница от ЮБ (КНЕ), която (самата страница) е обозначена след кода черта (/).

Общият характер на Енциклопедията „Юдаизъмът в България“ фиксира Християнството като потопено в целия духовно-религиозен спектър на човечеството с обозначаването на важни контекстни контексти, конформации и комбинации – *философското дърво на история-културното развитие на човечеството*...

Съществено е да се знае, че авторът на „Юдаизъмът в България: Кратка историческа енциклопедия“ (аж: с. 31-233 на наст. изд.) – *Михел Кръстанов* оставя в ръкопис – паралелно с наст. Енциклопедия и също в *незавършен вид* – още две справочно-енциклопедични книги: „*Православие в България*“ (аж: с. 237-693 на наст. изд.) и „*Исламът в България*“ (аж: с. 693-930 на наст. изд.).

Когнитивната интерпретация на отразеният тук материал е в съответствие с кодациите на цит. по-горе историци на планетарната мисловност и на религията на човечеството:

Вернадский, В. И. Биосфера и ноосфера. Москва, 2012.

Корбън, А. История на исламската философия. С., 2004.

Campbell, J. *Masks of God, Vol. I: Primitive Mythology*. New York, 1991.

Campbell, J. *Masks of God, Vol. II: Oriental Mythology*. New York, 1991.

Campbell, J. *Masks of God, Vol. III: Occidental Mythology*. New York: Arkana, 1991.

Campbell, J. *Masks of God, Vol. IV: Creative Mythology*. New York, 1991.

Campbell, J. *The Power of Myth* / J. Campbell, В. Meyers. New York, 1991.

Corbin, H. *History of Islamic philosophy*. Routledge, 1966.

Eliade, M. *Images and symbols: Studies in religious symbolism* / Transl. by Ph. Mairet. Princeton, NJ, 1991.

Tanasescu, Cuv. I. de A. Morreita. 2. ed. Bucuresti, 1993. (Ser. Sintese, N 1)

Eliade, M. *Mythic stories: The sacred and the profane* / Transl. by A. Corbani. Boulder, 1992 (East European monogr., N. 330)

ЮДАИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ:

Библиографски указател,
фундиращ едноименната
кратка историческа енциклопедия

Съдържание на ресурса

I. Справочно-енциклопедична литература, базирани:

I.1. ... библиографските текстове, цитирани в *Енциклопедията*

(5 ном. назв.:
NN 1-5) / с. 207

I.2. ... философско-религиозните универсални мовотенстични картини на света

(11 ном. назв.:
NN 6-16) / с. 207

I.3. ... текущите универсални международни библиографски указатели на планетата – ресурс за установяване на нови публикации по проблематиката на *Енциклопедията* (по хронология на възникване; на латински и на кирилица)

(19 ном. назв.:
NN 17-35) / с. 208

I.4. ... контекстовата информация:

I.4.1. ... Евреите по света

(14 ном. назв.:
NN 36-57) / с. 209

I.4.2. ... Евреите в България

(15 ном. назв.:
NN 58-103) / с. 209

II. Статийна и пристрастивна литература в

Енциклопедията
(книги и статии –

традиционни и е-публикации)

(390 ном. назв.:
NN 104-493) / с. 210

III. Ръкописи и
дисертационни трудове

(6 ном. назв.:
NN 494-499) / с. 221

**АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)
В БЪЛГАРИЯ**

ЮДАИЗЪМЪТ В БЪЛГАРИЯ

ХРИСТИЯНСТВОТО В БЪЛГАРИЯ

ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)

В БЪЛГАРИЯ

КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ
ЕНЦИКЛОПЕДИИ

НА

ПРОФЕСОР МИЛЕН КУМАНОВ

ЧАСТ II.

П Р А В О С Л А В И Е Т О
В БЪЛГАРИЯ

КРАТКА ИСТОРИЧЕСКА
ЕНЦИКЛОПЕДИЯ

*Посвещава се на българското православно
духовенство – верен страж на българщината*

М. К.

*Православието е ангел-хранител на
Светоотеческата традиция в християнството.*

Предсмъртна бележка на М. К. от 7.11.2021 г.

*** ПРАВОСЛАВИЕТО**

в България: Кратка историческа справка –
ПБ (КНБ) (с. 1-10, 11-1112, 1113-1416, 1417-1490) /
лит. и науч. ред. М. Буменов, библиогр. ред. и публ.
/ А. Нуманов; Датски по кафе: модификации на
класически / Кн. 1. Учебник по структуриране на
одредките / Н. Василев – лит. ред. и библиогр. ред.
изд. Н. Казански – лит. ред. и библиогр. ред. изд.
в. Стефан Пашков – обща ред. изд. на ПБ (КНБ);
Ред. – С. Димчев, Н. Пашков. Ново изд. С.: За Българите
– О нас, 2024. 1804 с.

THE ABRAHAMIC RELIGIONS

(THE JUDAISM – THE CHRISTIANITY – THE ISLAM)

IN BULGARIA

**CONCISE HISTORICAL
ENCYCLOPEDIAS**

BY

PROFESSOR MILEN KUMANOV

PART II.

**THE ORTHODOXY
IN BULGARIA**

**CONCISE HISTORICAL
ENCYCLOPEDIA**

*Dedicated to the Bulgarian Orthodox clergy –
devoted guardian of the Bulgarian national spirit*

M. K.

*The Orthodoxy is a ministering angel of the
Sacrosanct tradition of the Christianity.*

Dying note by M. K. 7.11.2021

* PRAVOSLAVIETO

v Bulgaria: Kratka istoricheska obzornost –
PB (2015) (s. 1-10, 11-112, 113-146, 147-149)
/ rev. i izdani, red. M. Kanasov, bibliogr. red. i
přřř. / A. Kanasova-Džigēř po inform. medijama
na internetu: Ka. I. Uchebnik po strukturalno-
metodologija / N. Vadev – đřřřř, graf. i bibliogr. red.
na izd., N. Kanasov – đřřřř, bibliogr. red. na izd., Pt.
Stefan Pavlov – đřřřř, na pabřř. na PB (2017), Reviz.
S. Džurđev, I. Ljiljan: Novo izd. Sofia: Za beskvēřř-
O pisanija, 2024. 1804 s. – In Bulg.

*Христос Вседържител / Виктор М. Васнецов (1848-1926 г.)
(платно за фреската в хъла на Владимирския събор в Киев /1883-1896 г.) (репродукция)*

През тръна към звездите!

ПРЕДГОВОР КЪМ ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „ПРАВОСЛАВИЕТО В БЪЛГАРИЯ“

Като обществено явление Християнството има повече от две хилядолетия съществуване. Възникнало във времето, когато световна политическа сила е Рим, в първите няколко века от своята поява то е преследвано с особена жестокост от императорите, докато през IV в. се налага като официална държавна религия на империята.

Междувременно в източните части на империята започва да се обособява и друг един християнски център – в гр. Византион, който много скоро след това е преименуван на Константинопол, поради желанието на император Константин I Велики да го превърне в своя столица.

В българската летописна и историческа традиция от средните векове до наши дни Константинопол получава повече популярност под името Цариград, което произтича от факта, че той е столицен център на Източната Римска империя, придобивала по-късно името Византия по името на Византион. До края на съществуването на Византия нейните наследници обаче продължават да се считат като ромейски владетели.

От VI-VII в. насетне цялата история на Християнството е история на борба за надмощие между Рим и Византия, които се разграничават помежду си от специфичното им отношение към самата християнска религия. Докато Византия се придържа към каноните, заложили още при появата на Християнството, и с това си спечелва името „ортодоксална“ (или „Православна“), в Западната Римска империя е налице стремеж към налагане на папата като глава на християните в целия свят. Възникват и не малко други различия, които са от чисто догматично естество (филетизма и пр.). На тях са посветени многобройни изследвания в богословската литература..., поради което на тях не е необходимо да се спираме тук.

За нас е по-важно да отбележим, че когато в края на VII в. (според сега официално приетото становище в нашата историография) се полагат основите на българската държава, Православието и Католицизмът са вече с ярко очертани религиозни центрове.

В първите два века от своето съществуване в българската държава господстват две езически религии – на прабългарите и на славяните. Българските владетели остават чужди на християнската религия и на свой ред подлагат на жестоко преследване всички нейни последователи, произлизащи най-вече от средите на завареното тук местно население, възприело вече християнската религия.

Въпреки суровите репресии и в България Християнството не само че не е ликвидирано, но с всяко изминало десетилетие продължава да се разпространява в нейните предели. Това положение се запазва до втората половина на IX в., когато и тук то също се превръща в официална държавна религия. Това става по време на управлението на княз Борис I (852-889), когато Българската църква удостоява с почетното наименование „Покръстителят“. Целите на предлаганата Енциклопедия не ни налагат задължението да излагаме дори и в най-сбита форма причините, довели до приемане (или налагане) на Християнството в България.

Досега в историческата ни литература се изтъкваше и продължава да се изтъква България като пръв славянски просветен и културен център, което е един безспорен факт, с който тя има заслуженото право да се гордее. Това, което ни учудва и изненадва, е обстоятелството, че се премълчават другият факт, че в същото време страната ни се явява и пръв славянски религиозен (православен) център в Югоизточна Европа, извън

През търка към звездите!

СИНОПТИЧНА ТАБЛИЦА СЪС СХЕМА НА ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНИТЕ КАРТИНИ, ФИКСИРАНИ В ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА В ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „ПРАВОСЛАВИЕТО В БЪЛГАРИЯ“

Представеният информационен ресурс сегментира в табличен вид структурираната в издаването материя по универсалните монотеистични религии (изм. – бож., обединение) на планетата, която е възможно да бъдат обозначавани по имената на действителните в тях Пророци:

Зороастризм / Зороастър – Зороастра (ок. XV в. пр. н.е. –);

Будизъм / Буда (VI-V в. пр. н.е. –);

Християнство / Христос (I в. н.е. –) (християнството включва в себе си изцяло конструктивната част на Юдаизма, тъй връзка с която посяватят по се обособила отнало нук);

Мохамеданство / Мухаммад (VII в. н.е. –) – Ислям (жж: по-долу).

Посочените универсални религии представяват религиозно-философски учения, възникнали:

- в Древна Персия;

- в Древна Индия;

- в Палестина;

- в Хиджаз – сред арабските племена на Западна Арабия.

Тези разклонения на световната религиозна обобщаван антропологични светове на философско-културното познание на мизродането – Дърво на историко-културното познание (Сж.: с. 436):

- зороастрийски (Фалмерт);

- будистки (клон);

- християнски (клон);

- ислямски (клон) (чисто се запозна Мохамеданство)...

Всички от тези системи – Фалмерт и клоните на Дървото на историко-културното познание – представяват предходните, но ги и развита...

Между всички тях се установяват паралелни редове...

Издано е разбирането при някои възгледи за социоприродната и културната ценности на човечеството (В. И. Вернадски /1865-1945/).

Съществува нук в общият корен на всички универсални монотеистични религии, излезли от едно и също място на поклонения към Светлината (Дж. Камбъл /Joseph John Campbell, 1904-1987/; М. Елиаде /Mircea Eliade, 1907-1986/, А. Корбен /Henry Corbin, 1903-1978/ – жж: по-долу осв. пр. на цит. учения).

Навсякъде с арабска цифра в наст. табл. е посочен броят на статиите – независимо от вида на тези статии (жж: пред. табл.) – на съответната страница от ПБ (ЖНЕ), която (самота страница) е обозначена след коса черта (/).

Общият характер на Енциклопедията „Православие в България“ фиксира Християнството като потопно в целия духовно-религиозен спейтър на човечеството с обозначаването на всички контекстни конотации, конформации и комбинации – философските дърво на историко-културното развитие на човечеството...

Съществува е да се знае, че авторът на „Православие в България: Кратка историческа енциклопедия“ (жж: с. 237-693 на наст. изд.) – Милен Куманов остава в ръкапис – паралелно с наст. Енциклопедия и също в незавършен вид – още две справочно-енциклопедични книги: „Юдаизмът в България“ (жж: с. 31-235 на наст. изд.) и „Ислямът в България“ (жж: с. 695-930 на наст. изд.).

Когнитивната рационална интерпретация на отразения нук материал е в съответствие с концепциите на цит. по-горе историци на планетарната менталност и на религията на човечеството:

Вернадский, В. И. Биосфера и ноосфера. Москва, 2012.

Корбен, А. История на ислямската философия. С., 2004.

Campbell, J. Masks of God, Vol. I: Primitive Mythology. New York, 1991.

Campbell, J. Masks of God, Vol. II: Oriental Mythology. New York, 1991.

Campbell, J. Masks of God, Vol. III: Occidental Mythology. New York: Arkana, 1991.

Campbell, J. Masks of God, Vol. IV: Creative Mythology. New York, 1991.

Campbell, J. The Power of Myth / J. Campbell, B. Meyers. New York, 1991.

Corbin, H. History of Islamic philosophy. Routledge, 1966.

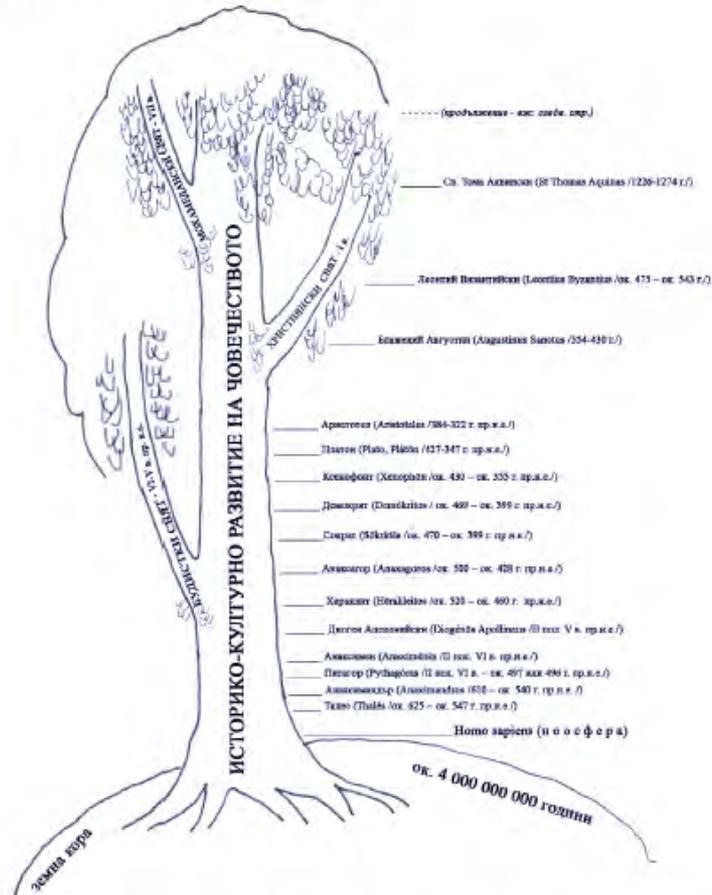
Eliade, M. Images and symbols: Studies in religious symbolism / Transl. by Ph. Mairet. Princeton, NJ, 1991.

Eliade, M. Morphologia religilor: Prolegomene / Text comunicat si pref. de M. Handoca; Rev. sti. a ed.

M. Tapalasca; Cuv. 1. de A. Morreita. 2. ed. Bucurati, 1993. (Ser. Sinteze; N 1)

Eliade, M. Mystic stories: The sacred and the profane / Transl. by A. Corbina. Boulder, 1992 (East European monogr.; N. 336)

Per aspera ad astra!

Сх. е публ. за първи път на с. 232 на Ч. 1. на изд.: Кузманова, А. Въведение в гуманитарната библиография [Е-ресурс]: Библиографовед. лекции. : Курс лекции по общ. библиографоведению: [В 2 т.]; Ч. 1. Философско-научноизследователска карта на гуманитарното знание; Ч. 2. Библиографоведческа карта на гуманитарната библиография / [Науч. консулт. М. Кузманова]. Нов. изд. С., 2007. 1 оптичен диск (CD-ROM) (42,1 MB) (1338 с.); тжкт. 1. изд. на Ч. 1. Санкт-Петербург, 1995; 1. изд. на Ч. 2. С., 2005. – Тук е поместена само стр. 2 на обширната ориг. сх., разположена на с. 231-236 на цит. тпр. – все текст към наст. публ. на Сх., поместен на с. 429 тук.

През първи към последен!

Зоростризм	Будизъм	Християнство	Ислам
1	2	3	4
1 / с. 618; 1 / с. 799-800; 1 / с. 833; 1 / с. 854; 1 / с. 889; 1 / с. 894-895	1 / с. 132; 1 / с. 239; 1 / с. 251; 1 / с. 853	9 / с. 28; 9 / с. 29; 1 / с. 29-30; 5 / с. 30; 2 / с. 30; 1 / с. 30-31; 6 / с. 32; 7 / с. 33; 1 / с. 33-34; 7 / с. 34; 1 / с. 34-35; 6 / с. 35; 9 / с. 36; 6 / с. 37; 6 / с. 38; 1 / с. 38-39; 3 / с. 39; 6 / с. 40; 5 / с. 41; 1 / с. 41-42; 8 / с. 42; 1 / с. 43; 2 / с. 44; 1 / с. 44-45; 3 / с. 45; 2 / с. 46; 2 / с. 47; 1 / с. 47-49; 4 / с. 49; 4 / с. 50; 12 / с. 51; 15 / с. 52; 8 / с. 53; 1 / с. 53-54; 14 / с. 54; 5 / с. 55; 1 / с. 55-56; 4 / с. 56; 11 / с. 57; 10 / с. 58; 12 / с. 59; 10 / с. 60; 1 / с. 60-61; 3 / с. 61; 5 / с. 62; 5 / с. 63; 1 / с. 64; 1 / с. 64-65; 5 / с. 65; 7 / с. 66; 11 / с. 67; 11 / с. 68; 1 / с. 69; 7 / с. 69; 6 / с. 70; 9 / с. 71; 8 / с. 72; 7 / с. 73; 1 / с. 73-74; 6 / с. 74; 1 / с. 74-75; 4 / с. 75; 7 / с. 76; 7 / с. 77; 9 / с. 78; 1 / с. 78-79; 5 / с. 79; 10 / с. 80; 11 / с. 81; 8 / с. 82; 21 / с. 83; 12 / с. 84; 14 / с. 85; 5 / с. 86; 1 / с. 86-87; 5 / с. 87; 1 / с. 87-88; 6 / с. 88; 6 / с. 89; 6 / с. 90; 2 / с. 91; 8 / с. 92; 8 / с. 93; 11 / с. 94; 8 / с. 95; 6 / с. 96; 3 / с. 97; 5 / с. 98; 1 / с. 98-100; 9 / с. 100; 6 / с. 101; 4 / с. 102; 8 / с. 103; 1 / с. 103-104; 9 / с. 104; 1 / с. 104-105; 11 / с. 105; 12 / с. 106; 2 / с. 107; 3 / с. 108; 6 / с. 109; 6 / с. 110; 6 / с. 111; 12 / с. 112; 1 / с. 112-113; 10 / с. 113; 3 / с. 114; 1 / с. 114-115; 4 / с. 115; 5 / с. 116; 1 / с. 116-117; 5 / с. 117; 2 / с. 118; 1 / с. 119-120; 3 / с. 120; 13 / с. 121; 12 / с. 132; 12 / с. 123; 9 / с. 124; 1 / с. 124-125; 1 / с. 125-126; 2 / с. 126; 1 / с. 126-127; 6 / с. 127; 6 / с. 128; 3 / с. 129; 14 / с. 130; 5 / с. 131; 1 / с. 131-132; 5 / с. 132; 8 / с. 133; 9 / с. 134; 4 / с. 135; 1 / с. 135-136; 1 / с. 136-138; 7 / с. 138; 1 / с. 138-140; 1 / с. 140-141; 1 / с. 141; 1 / с. 141-143; 2 / с. 143; 1 / с. 143-146; 2 / с. 146; 1 / с. 147-149; 3 / с. 150; 1 / с. 150-151; 6 / с. 151; 7 / с. 152; 1 / с. 153; 4 / с. 154; 1 / с. 154-155; 6 / с. 155; 5 / с. 156; 3 / с. 157; 9 / с. 158; 7 / с. 159; 8 / с. 160; 3 / с. 161; 12 / с. 162; 19 / с. 163; 15 / с. 164; 15 / с. 165; 5 / с. 166; 1 / с. 166-167; 6 / с. 167; 11 / с. 168; 7 / с. 169; 1 / с. 169; 5 / с. 170; 1 / с. 170-171; 4 / с. 171; 5 / с. 172; 1 / с. 172-173; 8 / с. 173; 1 / с. 173-174; 12 / с. 174; 7 / с. 175; 8 / с. 176; 9 / с. 177; 16 / с. 178; 3 / с. 179; 8 / с. 180; 5 / с. 181; 12 / с. 182; 14 / с. 183; 13 / с. 184; 4 / с. 185; 6 / с. 186; 3 / с. 187; 9 / с. 188; 10 / с. 189; 1 / с. 189-190; 3 / с. 190; 3 / с. 191; 1 / с. 191-192; 6 / с. 192; 1 / с. 192-193; 7 / с. 193; 8 / с. 194; 11 / с. 195; 7 / с. 196; 6 / с. 197; 14 / с. 198; 1 / с. 199; 17 / с. 200; 15 / с. 201; 11 / с. 202; 13 / с. 203; 11 / с. 204; 10 / с. 205; 9 / с. 206; 13 / с. 207; 9 / с. 208; 9 / с. 209; 15 / с. 210; 19 / с. 211; 18 / с. 212; 19 / с. 213; 15 / с. 214; 14 / с. 215; 16 / с. 216; 17 / с. 217; 19 / с. 218; 8 / с. 219; 9 / с. 220; 12 / с. 221; 6 / с. 222; 10 / с. 223; 4 / с. 224; 13 / с. 225; 6 / с. 226; 7 / с. 227; 10 / с. 228; 4 / с. 229; 16 / с. 230; 8 / с. 231; 8 / с. 232; 6 / с. 233; 8 / с. 234; 5 / с. 235; 5 / с. 236; 1 / с. 236-237; 9 / с. 237; 12 / с. 238; 9 / с. 239; 9 / с. 240; 4 / с. 241; 12 / с. 242; 14 / с. 243; 7 / с. 244; 13 / с. 245; 12 / с. 246; 13 / с. 247; 8 / с. 248; 9 / с. 249; 12 / с. 250; 11 / с. 251; 14 / с. 252; 15 / с. 253; 10 / с. 254; 16 / с. 255; 9 / с. 256; 18 / с. 257; 15 / с. 258; 20 / с. 259; 19 / с. 260; 13 / с. 261; 18 / с. 262; 9 / с. 263; 15 / с. 264; 13 / с. 265; 11 / с. 266; 1 / с. 266-267; 5 / с. 267; 12 / с. 268; 10 / с. 269; 7 / с. 270; 14 / с. 271; 12 / с. 272; 13 / с. 273; 6 / с. 274; 9 / с. 275; 13 / с. 276; 12 / с. 277; 8 / с. 278; 9 / с. 279; 9 / с. 280; 9 / с. 281; 11 / с. 282; 5 / с. 283; 1 / с. 283-284; 6 / с. 284; 7 / с. 285; 7 / с. 286; 5 / с. 287; 8 / с. 288; 8 / с. 289; 5 / с. 290; 8 / с. 291; 6 / с. 292; 6 / с. 293; 9 / с. 294; 11 / с. 295; 4 / с. 296; 13 / с. 297; 4 / с. 298; 6 / с. 299; 5 / с. 300; 7 / с. 301; 10 / с. 302; 6 / с. 303; 11 / с. 304; 9 / с. 305; 9 / с. 306; 9 / с. 307; 8 / с. 308; 7 / с. 309; 16 / с. 310; 15 / с. 311; 12 / с. 312; 6 / с. 313; 6 / с. 314; 12 / с. 315; 9 / с. 316; 6 / с. 317; 1 / с. 318; 1 / с. 318-319; 1 / с. 319; 7 / с. 320; 15 / с. 321; 16 / с. 322; 18 / с. 323; 5 / с. 324; 9 / с. 325; 16 / с. 326; 14 / с. 327; 17 / с. 328; 17 / с. 329; 8 / с. 330; 1 / с. 330-331; 11 / с. 331; 8 / с. 332; 5 / с. 333; 9 / с. 334; 8 / с. 335; 4 / с. 336; 14 / с. 337; 11 / с. 338; 8 / с. 339; 5 / с. 340; 2 / с. 341; 4 / с. 342; 13 / с. 343; 13 / с. 344; 5 / с. 345; 11 / с. 346; 2 / с. 347; 4 / с. 348;	1 / с. 28; 1 / с. 40; 2 / с. 46; 1 / с. 47; 1 / с. 101; 1 / с. 183; 1 / с. 199; 1 / с. 203; 1 / с. 239; 1 / с. 251; 1 / с. 252; 2 / с. 347; 1 / с. 253-254; 1 / с. 254; 1 / с. 380; 1 / с. 432; 1 / с. 478; 2 / с. 479; 1 / с. 501; 2 / с. 503; 1 / с. 505; 1 / с. 506; 1 / с. 537; 1 / с. 544; 1 / с. 593; 1 / с. 595-596; 1 / с. 662; 3 / с. 839; 1 / с. 847; 2 / с. 872; 4 / с. 903; 1 / с. 905; 1 / с. 938; 1 / с. 945; 1 / с. 946

Per aspera ad astra!

Зэроастралы	Будзеньні	Хрысціянства	Ісканні
1	2	3	4
		5 / c. 349; 10 / c. 350; 10 / c. 351; 3 / c. 352; 1 / c. 352-353; 3 / c. 353; 6 / c. 354; 14 / c. 355; 9 / c. 356; 8 / c. 357; 11 / c. 358; 16 / c. 359; 13 / c. 360; 6 / c. 361; 5 / c. 362; 4 / c. 363; 9 / c. 364; 5 / c. 365; 4 / c. 366; 18 / c. 367; 10 / c. 368; 9 / c. 369; 10 / c. 370; 11 / c. 371; 11 / c. 372; 14 / c. 373; 2 / c. 374; 4 / c. 375; 6 / c. 376; 5 / c. 377; 5 / c. 378; 9 / c. 379; 10 / c. 380; 10 / c. 381; 10 / c. 382; 8 / c. 383; 4 / c. 384; 1 / c. 384-385; 1 / c. 385; 13 / c. 386; 8 / c. 387; 9 / c. 388; 13 / c. 389; 12 / c. 390; 9 / c. 391; 2 / c. 392; 9 / c. 393; 6 / c. 394; 1 / c. 394-397; 6 / c. 398; 1 / c. 398-399; 2 / c. 399; 13 / c. 400; 6 / c. 401; 8 / c. 402; 7 / c. 403; 15 / c. 404; 5 / c. 405; 5 / c. 406; 6 / c. 407; 4 / c. 408; 14 / c. 409; 10 / c. 410; 11 / c. 411; 10 / c. 412; 4 / c. 413; 3 / c. 414; 1 / c. 415-416; 10 / c. 416; 13 / c. 417; 9 / c. 418; 11 / c. 419; 10 / c. 420; 10 / c. 421; 16 / c. 422; 6 / c. 423; 8 / c. 424; 13 / c. 425; 3 / c. 426; 2 / c. 427; 15 / c. 428; 7 / c. 429; 11 / c. 430; 17 / c. 431; 15 / c. 432; 19 / c. 433; 16 / c. 434; 11 / c. 435; 11 / c. 436; 11 / c. 437; 13 / c. 438; 17 / c. 439; 9 / c. 440; 7 / c. 441; 11 / c. 442; 13 / c. 443; 5 / c. 444; 9 / c. 445; 16 / c. 446; 11 / c. 447; 11 / c. 448; 8 / c. 449; 10 / c. 450; 1 / c. 450-451; 3 / c. 451; 2 / c. 452; 8 / c. 453; 10 / c. 454; 9 / c. 455; 5 / c. 456; 4 / c. 457; 11 / c. 458; 14 / c. 459; 12 / c. 460; 5 / c. 461; 1 / c. 462; 1 / c. 462-463; 8 / c. 464; 10 / c. 465; 8 / c. 466; 5 / c. 467; 14 / c. 468; 13 / c. 469; 10 / c. 470; 16 / c. 471; 19 / c. 472; 8 / c. 473; 14 / c. 474; 10 / c. 475; 11 / c. 476; 11 / c. 477; 11 / c. 478; 10 / c. 479; 10 / c. 480; 3 / c. 481; 11 / c. 482; 10 / c. 483; 3 / c. 484; 1 / c. 484-485; 4 / c. 485; 8 / c. 486; 15 / c. 487; 13 / c. 488; 6 / c. 489; 11 / c. 490; 12 / c. 491; 10 / c. 492; 18 / c. 493; 3 / c. 494; 4 / c. 495; 1 / c. 495-496; 3 / c. 496; 5 / c. 497; 9 / c. 498; 11 / c. 499; 14 / c. 500; 9 / c. 501; 8 / c. 502; 12 / c. 503; 8 / c. 504; 5 / c. 505; 11 / c. 506; 7 / c. 507; 1 / c. 507-508; 6 / c. 508; 13 / c. 509; 5 / c. 510; 8 / c. 511; 8 / c. 512; 15 / c. 513; 16 / c. 514; 16 / c. 515; 16 / c. 516; 8 / c. 517; 2 / c. 518; 2 / c. 519; 4 / c. 520; 9 / c. 521; 19 / c. 522; 8 / c. 523; 4 / c. 524; 11 / c. 525; 14 / c. 526; 11 / c. 527; 20 / c. 528; 21 / c. 529; 11 / c. 530; 7 / c. 531; 16 / c. 532; 16 / c. 533; 14 / c. 534; 12 / c. 535; 9 / c. 536; 10 / c. 537; 7 / c. 538; 9 / c. 539; 9 / c. 540; 7 / c. 541; 2 / c. 542; 9 / c. 543; 3 / c. 544; 12 / c. 545; 3 / c. 546; 8 / c. 547; 9 / c. 548; 9 / c. 549; 5 / c. 550; 15 / c. 551; 5 / c. 552; 4 / c. 553; 8 / c. 554; 14 / c. 555; 7 / c. 556; 8 / c. 557; 8 / c. 558; 10 / c. 559; 11 / c. 560; 16 / c. 561; 4 / c. 562; 9 / c. 563; 13 / c. 564; 8 / c. 565; 7 / c. 566; 12 / c. 567; 8 / c. 568; 4 / c. 569; 12 / c. 570; 18 / c. 571; 9 / c. 572; 18 / c. 573; 15 / c. 574; 8 / c. 575; 18 / c. 576; 15 / c. 577; 12 / c. 578; 18 / c. 579; 13 / c. 580; 5 / c. 581; 4 / c. 582; 12 / c. 583; 6 / c. 584; 8 / c. 585; 8 / c. 586; 7 / c. 587; 1 / c. 588-589; 1 / c. 589; 9 / c. 590; 5 / c. 591; 1 / c. 591-592; 3 / c. 592; 2 / c. 593; 9 / c. 594; 7 / c. 595; 9 / c. 596; 15 / c. 597; 14 / c. 598; 9 / c. 599; 12 / c. 600; 12 / c. 601; 12 / c. 602; 14 / c. 603; 11 / c. 604; 8 / c. 605; 10 / c. 606; 11 / c. 607; 11 / c. 608; 12 / c. 609; 15 / c. 610; 10 / c. 611; 11 / c. 612; 10 / c. 613; 5 / c. 614; 11 / c. 615; 10 / c. 616; 11 / c. 617; 7 / c. 618; 5 / c. 619; 10 / c. 620; 11 / c. 621; 9 / c. 622; 6 / c. 623; 5 / c. 624; 9 / c. 625; 13 / c. 626; 8 / c. 627; 8 / c. 628; 8 / c. 629; 14 / c. 630; 9 / c. 631; 7 / c. 632; 11 / c. 633; 1 / c. 633-634; 7 / c. 634; 11 / c. 635; 11 / c. 636; 10 / c. 637; 12 / c. 638; 11 / c. 639; 1 / c. 640-641; 7 / c. 641; 12 / c. 642; 6 / c. 643; 8 / c. 644; 14 / c. 645; 14 / c. 646; 7 / c. 647; 6 / c. 648; 5 / c. 649; 5 / c. 650; 7 / c. 651; 14 / c. 652; 9 / c. 653; 9 / c. 654; 8 / c. 655; 11 / c. 656; 7 / c. 657; 8 / c. 658; 8 / c. 659; 14 / c. 660; 16 / c. 661; 7 / c. 662; 4 / c. 663; 1 / c. 663-664; 7 / c. 664; 5 / c. 665; 7 / c. 666; 15 / c. 667; 15 / c. 668; 20 / c. 669; 14 / c. 670; 11 / c. 671; 7 / c. 672; 10 / c. 673; 12 / c. 674; 8 / c. 675; 6 / c. 676; 1 / c. 676-677; 8 / c. 677; 14 / c. 678; 14 / c. 679; 13 / c. 680; 11 / c. 681; 15 / c. 682; 12 / c. 683; 10 / c. 684; 5 / c. 685; 5 / c. 686; 1 / c. 687; 1 / c. 687-688; 4 / c. 688; 12 / c. 689; 19 / c. 690; 16 / c. 691; 8 / c. 692; 13 / c. 693; 9 / c. 694; 8 / c. 695; 11 / c. 696; 10 / c. 697; 9 / c. 698; 14 / c. 699; 11 / c. 700; 107 / c. 701; 15 / c. 702; 147 / c. 703;	

През тірыш кыш жолдыте!

Зороастрийш	Буддизм	Христианство	Ислам
1	2	3	4
		11 / с. 704; 11 / с. 705; 14 / с. 706; 2 / с. 707; 12 / с. 708; 9 / с. 709; 10 / с. 710; 9 / с. 711; 14 / с. 712; 14 / с. 713; 137 / с. 714; 14 / с. 715; 11 / с. 716; 10 / с. 717; 8 / с. 718; 11 / с. 719; 16 / с. 720; 7 / с. 721; 14 / с. 722; 15 / с. 723; 12 / с. 724; 7 / с. 725; 15 / с. 726; 9 / с. 727; 6 / с. 728; 11 / с. 729; 9 / с. 730; 14 / с. 731; 15 / с. 732; 8 / с. 733; 9 / с. 734; 11 / с. 735; 14 / с. 736; 7 / с. 737; 7 / с. 738; 12 / с. 739; 12 / с. 740; 8 / с. 741; 8 / с. 742; 10 / с. 743; 5 / с. 744; 8 / с. 745; 12 / с. 746; 11 / с. 747; 9 / с. 748; 13 / с. 749; 12 / с. 750; 11 / с. 751; 11 / с. 752; 11 / с. 753; 11 / с. 754; 11 / с. 755; 7 / с. 756; 12 / с. 757; 7 / с. 758; 2 / с. 759; 1 / с. 759-761; 13 / с. 761; 11 / с. 762; 9 / с. 763; 10 / с. 764; 7 / с. 765; 18 / с. 766; 7 / с. 767; 4 / с. 768; 3 / с. 769; 11 / с. 770; 5 / с. 771; 10 / с. 772; 11 / с. 773; 9 / с. 774; 13 / с. 775; 1 / с. 775-776; 7 / с. 776; 15 / с. 777; 14 / с. 778; 15 / с. 779; 13 / с. 780; 8 / с. 781; 9 / с. 782; 15 / с. 783; 3 / с. 784; 1 / с. 784-785; 10 / с. 785; 14 / с. 786; 4 / с. 787; 17 / с. 788; 6 / с. 789; 14 / с. 790; 1 / с. 790-791; 1 / с. 791-792; 7 / с. 792; 10 / с. 793; 7 / с. 794; 11 / с. 795; 10 / с. 796; 1 / с. 796-797; 4 / с. 797; 4 / с. 798; 13 / с. 799; 4 / с. 800; 4 / с. 801; 9 / с. 802; 8 / с. 803; 3 / с. 804; 1 / с. 804-805; 2 / с. 805; 3 / с. 806; 6 / с. 807; 1 / с. 807-808; 1 / с. 808-809; 4 / с. 809; 7 / с. 810; 9 / с. 811; 9 / с. 812; 14 / с. 813; 9 / с. 814; 12 / с. 815; 7 / с. 816; 9 / с. 817; 12 / с. 818; 8 / с. 819; 6 / с. 820; 1 / с. 820-822; 3 / с. 822; 15 / с. 823; 6 / с. 824; 5 / с. 825; 17 / с. 826; 10 / с. 827; 16 / с. 828; 17 / с. 829; 15 / с. 830; 18 / с. 831; 16 / с. 832; 14 / с. 833; 10 / с. 834; 13 / с. 835; 13 / с. 836; 8 / с. 837; 8 / с. 838; 6 / с. 839; 7 / с. 840; 1 / с. 840-842; 3 / с. 842; 7 / с. 843; 1 / с. 843-844; 3 / с. 844; 14 / с. 845; 15 / с. 846; 7 / с. 847; 11 / с. 848; 7 / с. 849; 17 / с. 850; 9 / с. 851; 1 / с. 852; 1 / с. 852-853; 7 / с. 854; 12 / с. 855; 11 / с. 856; 5 / с. 857; 8 / с. 858; 17 / с. 859; 16 / с. 860; 14 / с. 861; 3 / с. 862; 14 / с. 863; 14 / с. 864; 8 / с. 865; 17 / с. 866; 11 / с. 867; 2 / с. 868; 1 / с. 868-869; 1 / с. 869; 13 / с. 870; 9 / с. 871; 9 / с. 872; 5 / с. 873; 1 / с. 874-875; 4 / с. 875; 9 / с. 876; 7 / с. 877; 10 / с. 878; 6 / с. 879; 6 / с. 880; 9 / с. 881; 9 / с. 882; 3 / с. 883; 9 / с. 884; 11 / с. 885; 5 / с. 886; 11 / с. 887; 3 / с. 888; 8 / с. 889; 3 / с. 890; 6 / с. 891; 10 / с. 892; 9 / с. 893; 1 / с. 894-895; 1 / с. 896; 11 / с. 897; 7 / с. 898; 4 / с. 899; 6 / с. 900; 10 / с. 901; 15 / с. 902; 7 / с. 903; 16 / с. 904; 12 / с. 905; 12 / с. 906; 11 / с. 907; 2 / с. 908; 5 / с. 909; 17 / с. 910; 9 / с. 911; 20 / с. 912; 8 / с. 913; 10 / с. 914; 14 / с. 915; 16 / с. 916; 10 / с. 917; 7 / с. 918; 5 / с. 919; 13 / с. 920; 11 / с. 921; 13 / с. 922; 1 / с. 922-924; 9 / с. 924; 10 / с. 925; 2 / с. 926; 5 / с. 927; 12 / с. 928; 1 / с. 929-930; 1 / с. 930; 2 / с. 931; 2 / с. 932; 1 / с. 932-933; 7 / с. 934; 12 / с. 935; 17 / с. 936; 11 / с. 937; 7 / с. 938; 10 / с. 939; 7 / с. 940; 6 / с. 941; 10 / с. 942; 1 / с. 942-943; 5 / с. 943; 11 / с. 944; 10 / с. 945; 11 / с. 946; 6 / с. 947; 8 / с. 948; 8 / с. 949; 9 / с. 950; 5 / с. 951; 8 / с. 952; 5 / с. 953; 7 / с. 954; 12 / с. 955; 14 / с. 956; 10 / с. 957; 2 / с. 958	

ПРАВОСЛАВИЕТО В БЪЛГАРИЯ:

Библиографски указател,
фундиращ едноименната
кратка историческа енциклопедия

Съдържание на ресурса

(първият цифров набор след излизане чрез пощенски стр. по изд. „Православието в България“ – С., 2023, 2024; вторият – по изст. изд. – С., 2025)

I. Справочно-енциклопедична литература, базирана:

I. 1. ... агнографските текстове, цитирани в *Енциклопедията*

(3 ном. назв.)

NN 1-3) / с. 1135 - 435

(първият цифров набор след излизане чрез пощенски стр. по изд. „Православието в България“ – С., 2023, 2024; вторият – по изст. изд. – С., 2025)

I. 1. 1. ... библиографската следа към международната галапремиера на *Енциклопедията* – 17.05.2023

(1 ном. назв.)

N 6289 – Вж N 3-а) / с. 1135 - 435

I. 2. ... контекстовите пространства на *Енциклопедията*, свързани с възникващата словесност на разкрития патриархален код на българската художествена литература от IX до XXI в. / с. 1135-1147 - 435-447

(13 ном. назв.)

NN 4-16)

I. 3. ... философско-религиозните универсални монотеистични картини на света

(11 ном. назв.)

NN 17-27) / с. 1048 - 448

I. 4. ... текущите универсални международни библиографски указатели на планетата – ресурс за установяване на нови публикации по проблематиката на *Енциклопедията*

(по хронология на възникване;

на латиница и на кирилица)

(19 ном. назв.)

NN 28-46) / с. 1048-1049 - 448-449

I. 5. ... най-ново ретроспективно и перспективно обобщаващо издание по манастирите в България

(1 ном. назв.)

N 47) / с. 1049 - 449

I. 6. ... български църкви и манастири на територията на САЩ

(1 ном. назв.)

N 48) / с. 1049 - 449

II. Пристатийна библиография на публикации, поместена в края на статиите на *Енциклопедията*

(5263 – 5249 ном. назв.)

NN 49-5297) / с. 1049-1316 - +

13 буквени NN: 6276. – Вж N 2666-а) / с. 1232 - 000; 6277. – Вж N 4907-а) / с. 1303 - 000;

6278-6287. – Вж NN 4974-а – 4974-и) / с. 1305-1306 - 000-000; 6288. – Вж NN 5163-а /

с. 1311-1315 - 449-615

VIII. III. Пристатийна библиография на публикации, поместена в текста на статиите на *Енциклопедията*

(526 ном. назв.)

NN 5298-5823) / с. 1316-1330 - 616-630

**АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)
В БЪЛГАРИЯ**

ЮДАИЗЪТ В БЪЛГАРИЯ

ХРИСТИЯНСТВОТО В БЪЛГАРИЯ

ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ)

В БЪЛГАРИЯ

**КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ
ЕНЦИКЛОПЕДИИ**

НА

ПРОФЕСОР МИЛЕН КУМАНОВ

ЧАСТ III.

И С Л Я М Ъ Т
В БЪЛГАРИЯ

**КРАТКА ИСТОРИЧЕСКА
ЕНЦИКЛОПЕДИЯ**

Посвещава се на българските мюсюлмани

М. К.

*Търсете знанието.
Ако трябва, идете чак в Китай.*

Хадис

Предсмъртна бележка на М. К. от 7.11.2021 г.

Dedicated to the Bulgarian Muslims

M. K.

*Seek knowledge even
if you have to go as far as China.*

Hadith

Dying note by M. K. 7.11.2021

През тръни към звездите!

*Тръгването на Авраам за Хагара (1655 г.) / Ян Виктор (1619-1676 г.)
(платно) (репродукция)*

През първи път излизате!

СИНОПТИЧНА КАРТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ В ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ“ ПО СТРАНИЦИ

Ресурсът разкрива по букви от А до Я (1) видовете статки, публикувани в групи: Събития и явления (2); Топоси (3); Лица (4); Пометия (5); Издания (6). Тук се изброяват и препратките (7).

Навсякъде в представената таблица формата на отразяване на статийния материал в *Енциклопедията* е илюстрирана: чрез изписани в bold арабска цифра се изброява количеството публикации от съответната група (2-6) и препратките (7) в преразказите на всяка конкретна страница от група (с. 67-198) и след коса черта (/) се фиксира самата тази страница.

Тук системологично са фрагментирани съдържащите се в буквените корпус на *Енциклопедията* (с. 713-876) общо 498 информационни реалии: 49 събития и явления; 86 топоса; 118 лица; 136 пометия; 37 издания, свързани в преразказите на хипотеката и чрез 72 препратки.

По букви	Събития и явления	Топоси	Лица	Пометия	Издавания	Препратки	
1	2	3	4	5	6	7	
А	1 / с. 714; 1 / с. 718; 1 / с. 720; 3 / с. 721; 2 / с. 722; 1 / с. 724; 1 / с. 725; 1 / с. 726; 1 / с. 727; 1 / с. 728; 1 / с. 729	1 / с. 713; 1 / с. 718; 8 / с. 720; 10 / с. 721; 5 / с. 722; 3 / с. 723; 2 / с. 724; 6 / с. 725; 7 / с. 726; 3 / с. 727; 5 / с. 728; 3 / с. 729	3 / с. 713; 4 / с. 714; 2 / с. 715; 2 / с. 716; 1 / с. 718; 10 / с. 720; 9 / с. 721; 7 / с. 722; 4 / с. 723; 2 / с. 724; 3 / с. 725; 6 / с. 726; 7 / с. 727; 6 / с. 728; 3 / с. 729	5 / с. 713; 2 / с. 714; 1 / с. 715; 3 / с. 716; 2 / с. 718; 5 / с. 719; 8 / с. 720; 7 / с. 721; 6 / с. 722; 4 / с. 723; 3 / с. 724; 4 / с. 725; 6 / с. 726; 7 / с. 727; 5 / с. 728; 3 / с. 729	1 / с. 713; 1 / с. 714; 1 / с. 718; 2 / с. 720; 1 / с. 721; 1 / с. 722; 1 / с. 723; 1 / с. 724; 1 / с. 725; 2 / с. 726; 1 / с. 727; 1 / с. 728; 1 / с. 729	1 / с. 713; 1 / с. 714; 1 / с. 718; 2 / с. 720; 1 / с. 721; 1 / с. 722; 1 / с. 723; 1 / с. 724; 1 / с. 725; 2 / с. 726; 1 / с. 727; 1 / с. 728; 1 / с. 729	1 / с. 713; 1 / с. 714; 1 / с. 718; 1 / с. 720; 1 / с. 721; 1 / с. 722; 1 / с. 723; 1 / с. 724; 1 / с. 725; 2 / с. 726; 1 / с. 727; 1 / с. 728; 1 / с. 729
Б	2 / с. 731; 1 / с. 732; 1 / с. 735; 1 / с. 741; 2 / с. 743; 1 / с. 744; 1 / с. 747	1 / с. 729; 1 / с. 730; 1 / с. 731; 1 / с. 732; 1 / с. 735; 1 / с. 736; 1 / с. 741; 1 / с. 743; 1 / с. 744; 1 / с. 746; 1 / с. 747	2 / с. 730	1 / с. 730; 1 / с. 747	1 / с. 730; 1 / с. 747	1 / с. 731; 1 / с. 732; 2 / с. 733; 1 / с. 735; 1 / с. 745	
В	1 / с. 748			2 / с. 748	1 / с. 749	1 / с. 748	
Г	2 / с. 751			1 / с. 750; 1 / с. 751	1 / с. 751		
Д	2 / с. 753; 1 / с. 754		3 / с. 753; 2 / с. 758; 1 / с. 759	1 / с. 754; 1 / с. 755; 1 / с. 756; 2 / с. 757	1 / с. 756	1 / с. 753; 1 / с. 757	
Е	1 / с. 761	1 / с. 762	2 / с. 761; 1 / с. 762	1 / с. 760; 2 / с. 761; 1 / с. 762	1 / с. 763	1 / с. 760; 1 / с. 761	

Per aspera ad astra!

По букви	Събития и издания	Топоси	Липа	Пометия	Издания	Препратки
1	2	3	4	5	6	7
Ж						1 / с. 763
З	1 / с. 764		1 / с. 764	1 / с. 764; 1 / с. 763	1 / с. 765	1 / с. 764
И			1 / с. 769	2 / с. 766; 1 / с. 769	1 / с. 767; 1 / с. 768	1 / с. 766; 1 / с. 769
Й			1 / с. 770	1 / с. 771		1 / с. 771
К	1 / с. 775; 1 / с. 780	1 / с. 771; 1 / с. 772; 1 / с. 774; 1 / с. 776; 1 / с. 781	1 / с. 773; 2 / с. 777; 1 / с. 783	2 / с. 778; 1 / с. 779; 1 / с. 782	1 / с. 784; 1 / с. 786	1 / с. 772; 1 / с. 775; 1 / с. 778; 1 / с. 783
Л	2 / с. 787		3 / с. 788			3 / с. 788
М	1 / с. 792	2 / с. 790; 1 / с. 795	1 / с. 789; 1 / с. 792; 1 / с. 800	3 / с. 789; 1 / с. 790; 1 / с. 792; 1 / с. 794; 1 / с. 795; 1 / с. 800	1 / с. 789; 1 / с. 800	3 / с. 789; 1 / с. 792; 2 / с. 800
Н	1 / с. 803	1 / с. 802	1 / с. 800	1 / с. 801; 1 / с. 802		1 / с. 800
О	1 / с. 809	1 / с. 804; 1 / с. 806	1 / с. 804	1 / с. 807; 1 / с. 808	1 / с. 809	2 / с. 809
П	3 / с. 812; 1 / с. 818; 1 / с. 824; 1 / с. 829	1 / с. 811; 1 / с. 820; 1 / с. 823	1 / с. 810; 2 / с. 813; 1 / с. 815; 1 / с. 821; 1 / с. 828; 1 / с. 831; 1 / с. 834	1 / с. 809; 2 / с. 812; 1 / с. 814; 2 / с. 816; 1 / с. 818; 1 / с. 825; 1 / с. 827; 1 / с. 833	1 / с. 822; 1 / с. 830; 1 / с. 832	1 / с. 809; 1 / с. 810; 1 / с. 812; 1 / с. 815; 1 / с. 822; 2 / с. 826
Р	1 / с. 839	1 / с. 838	1 / с. 836	2 / с. 837	1 / с. 839	1 / с. 836; 1 / с. 837

През трети към месеците!

По буква	Събития и издания	Томове	Лица	Пометки	Издаване	Препратки
1	2	3	4	5	6	7
С	1/с. 839	1/с. 848	1/с. 840; 1/ с. 848; 1/ с. 849	1/с. 842; 1/ с. 844; 1/ с. 845	1/с. 848	1/с. 842; 1/с. 846
Т	1/с. 854	1/с. 858	1/с. 849; 2/с. 850; 1/с. 852; 1/с. 855	1/с. 851; 1/ с. 853; 1/с. 856; 1/с. 859	1/с. 857	1/с. 849; 2/с. 850; 1/с. 856; 1/ с. 859
У			1/с. 861	1/с. 861		1/с. 861
Ф		1/с. 862	1/с. 863			1/с. 862; 1/с. 863
Х	1/с. 869	1/с. 867	1/с. 871	1/с. 864; 1/ с. 865; 1/ с. 866; 1/с. 868; 1/с. 870	1/с. 863	1/с. 863; 1/с. 864; 1/с. 866; 1/ с. 868
Ц			1/с. 871		1/с. 872	1/с. 871
Ч			1/с. 873	1/с. 872		1/с. 872
Ш	1/с. 874	1/с. 875		1/с. 874		
Щ				1/с. 876		1/с. 876
Ю			1/с. 876			
Я						1/с. 876

Per aspera ad astra!

СИНОПТИЧНА ТАБЛИЦА СЪС СХЕМА НА ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНИТЕ КАРТИНИ, ФИКСИРАНИ В ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ“

Представеният информационен ресурс сегментира в табличен вид структурираната в издаването материя по универсалните монотеистични религии (кат. – бивш.: обществена) на планетата, които е правено да бъдат обозначавани по имената на действащите в тях Пророци:

Зороастризм / Зороастър – Зороастра (ок. XV в. пр. н.е. –);

Будизъм / Буда (VI-V в. пр. н.е. –);

Християнство / Христос (I в. н.е. –) (християнството включва в себе си начално конструктивната част на Юдаизма, във връзка с което последният не се обособява отделно тук);

Мохамеданство / Мухаммад (VII в. н.е. –) – Ислям (вж: по-долу).

Посочените универсални религии представяват религиозно-философски учения, възникнали:

- в Древна Персия;
- в Древна Индия;
- в Палестина;
- в Хиджаз – сред арабските племена на Западна Арабия.

Тези разклонения на световната религия обозначават антропологични светове на философско-хуманитарно възприятие на микрокосмоса – Дърво на историко-културното познание (Сх.: с. 881):

- зороастрийски (дългерт);
- будистки (клон);
- християнски (клон);
- ислямски (клон) (често се използва Мохамеданство)...

Всички от тези светове – дългерт и клоновете на Дървото на историко-културното познание – пресемантизира предпоставите, но ги и развива...

Между всички тях се установяват хомологични редове...

Изгодно е разбирането при всякъв възглед за социализираната и културната ценности на човечеството (В. И. Вернадски /1865-1945/).

Съществени тук в общият корен на всички универсални монотеистични религии, идващи от едно и също място на поклонение към Сетеваната (Дж. Кембъл /Joseph John Campbell, 1904-1987/; М. Елваде /Mircea Eliade, 1907-1986/; А. Корбен /Henry Corbin, 1903-1978/ – вж: по-долу осн. тр. на цит. учени).

Навсякъде с арабска цифра в мест. табл. е посочен броят на страниците – независимо от вида на тези страници (вж: предх. табл.) – на съответната страница от ИБ (ИИЕ), която (същата страница) е обозначена след кода черта (/).

Общият характер на Енциклопедията „Ислямът в България“ фиксира Християнството като потопено в целия дългомо-религиозен спонзор на човечеството с обозначаването на важни контекстни конотации, коннотации и конотиации – философското дърво на историко-културното развитие на човечеството...

Същестено е да се знае, че авторът на „Ислямът в България: Кратка историческа енциклопедия“ (вж: с. 695-930 на наст. изд.) – Милен Куманов остава в рязкост – паралелно с наст. Енциклопедия и също в неговият вид – още две справочно-енциклопедични книги: „Юдаизмът в България“ (вж: с. 51-235 на наст. изд.) и „Протопротоини в България“ (вж: с. 237-693 на наст. изд.).

Когнитивната интерпретация на отразявания тук материал е в съответствие с конотациите на цит. по-горе исторични на планетарната менталност и на религията на човечеството:

Вернадский, В. И. Биосфера и ноосфера. Москва, 2012.

Корбен, А. История на исламската философия. С., 2004.

Campbell, J. Masks of God, Vol. I: Primitive Mythology. New York, 1991.

Campbell, J. Masks of God, Vol. II: Oriental Mythology. New York, 1991.

Campbell, J. Masks of God, Vol. III: Occidental Mythology. New York: Arkana, 1991.

Campbell, J. Masks of God, Vol. IV: Creative Mythology. New York, 1991.

Campbell, J. The Power of Myth / J. Campbell, B. Moyers. New York, 1991.

Corbin, H. History of Islamic philosophy. Routledge, 1966.

Eliade, M. Images and symbols: Studies in religious symbolism / Transl. by Ph. Mairet. Princeton, NJ, 1991.

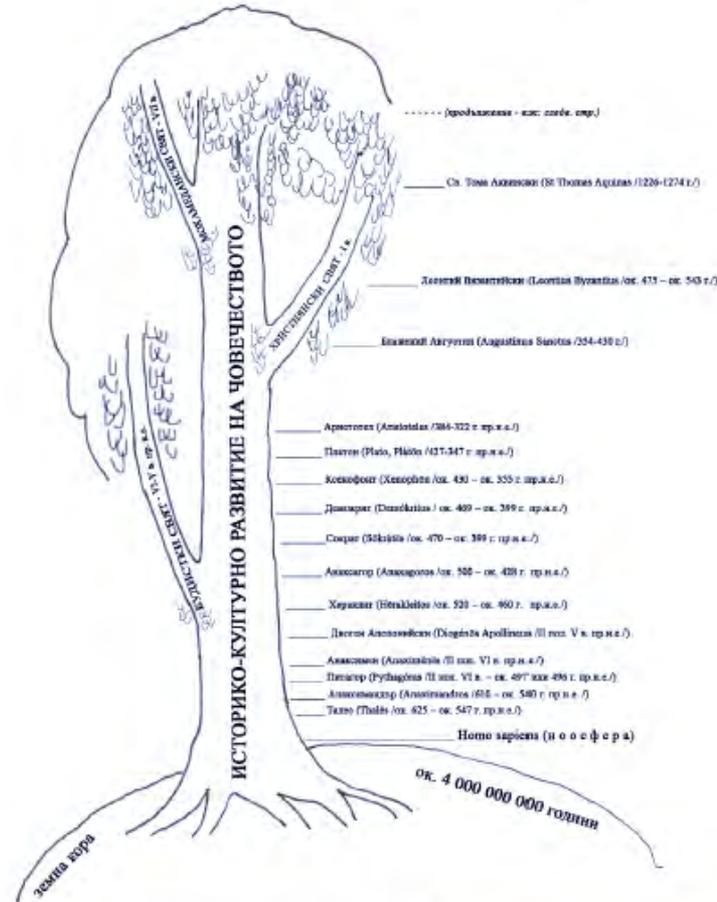
Eliade, M. Morfologia religioilor: Prolegomene / Text comunicat si pref. de M. Handoca; Rev. st. a ed.

M. Tamasescu; Cuv. i. de A. Morretiu. 2. ed. Bucuresti, 1993. (Ser. Sintese; N 1)

Eliade, M. Mystic stories: The sacred and the profane / Transl. by A. Ciorănescu. Boulder, 1992 (East European monogr., N. 330)

През първи към следните!

Сх. е публ. за първи път на с. 232 на Ч. 1. на изд.: Кузманова, А. Въведение в гуманистичната библиография [Е-ресурс]: Библиографовед. досказ.: Курс лекций по общ. библиографоведению: [В 2 ч.]: Ч. 1. Философско-методическа карта на гуманистичното знание: Ч. 2. Библиографоведческата карта на гуманистичната библиография / [Науч. консулт. М. Кузманов]. Нов. изд. С., 2007. 1 оптичен диск (CD-ROM) (42,1 MB) (1338 с.): текст. 1. изд. на Ч. 1. Санкт-Петербург, 1995; 1. изд. на Ч. 2. С., 2005. - Тук е поместена само стр. 2 на общият брой стр. сх., разположена на с. 231-236 на дат. пр. - все текст към наст. публ. на Сх., поместен на с. 880 тук.

Per aspera ad astra!

Зоронстригэл	Будизм	Юдаизм	Християнство
1	2	3	4
1 / с. 727; 1 / с. 737; 3 / с. 739; 3 / с. 740; 3 / с. 741; 2 / с. 753; 1 / с. 773; 1 / с. 781; 1 / с. 783; 1 / с. 785; 2 / с. 793; 1 / с. 794; 1 / с. 802; 2 / с. 816; 1 / с. 819; 1 / с. 820; 5 / с. 821; 2 / с. 822; 3 / с. 824; 1 / с. 830; 1 / с. 831; 2 / с. 832; 1 / с. 833; 5 / с. 834; 1 / с. 835; 1 / с. 844; 1 / с. 848; 1 / с. 851; 4 / с. 869; 3 / с. 870	1 / с. 869; 2 / с. 870	1 / с. 714; 1 / с. 727; 1 / с. 737; 3 / с. 739; 3 / с. 740; 3 / с. 741; 2 / с. 753; 2 / с. 761; 1 / с. 781; 1 / с. 783; 1 / с. 785; 2 / с. 793; 1 / с. 794; 1 / с. 802; 2 / с. 816; 1 / с. 819; 1 / с. 820; 5 / с. 821; 2 / с. 822; 3 / с. 824; 1 / с. 830; 1 / с. 831; 2 / с. 832; 1 / с. 833; 5 / с. 834; 1 / с. 835; 1 / с. 844; 1 / с. 848; 1 / с. 851; 4 / с. 869; 3 / с. 870	12 / с. 714; 11 / с. 715; 1 / с. 716; 1 / с. 727; 1 / с. 731; 3 / с. 736; 1 / с. 742; 1 / с. 744; 1 / с. 749; 2 / с. 755; 1 / с. 757; 1 / с. 762; 1 / с. 766; 1 / с. 771; 1 / с. 772; 3 / с. 781; 2 / с. 794; 1 / с. 797; 1 / с. 801; 9 / с. 805; 1 / с. 806; 1 / с. 812; 2 / с. 814; 1 / с. 815; 1 / с. 822; 3 / с. 824; 1 / с. 832; 2 / с. 833; 2 / с. 834; 1 / с. 836; 1 / с. 841; 1 / с. 842; 2 / с. 844; 1 / с. 851; 2 / с. 856; 2 / с. 857; 1 / с. 861; 1 / с. 864; 1 / с. 867; 3 / с. 869; 3 / с. 870; 2 / с. 876

През търни към звездите!

ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ:

Библиографски указател,
фундиращ едноименната
кратка историческа енциклопедия

Съдържание на ресурса

I. Справочно-енциклопедична литература, базирата:

I. 1. ... библиографските текстове, цитирани в *Енциклопедията*

(5 ном. назв.:
NN 1-5) / с. 884

I. 2. ... философско-религиозните универсални монотеистични картини на света

(41 ном. назв.:
NN 6-47) / с. 884

I. 3. ... текущите универсални международни библиографски указатели на планетата – ресурс за установяване на нови публикации по проблематиката на *Енциклопедията* (по хронология на възникване, на латинска и на кирилска)

(19 ном. назв.:
NN 48-67) / с. 885

I. 4. ... контекстовата информация:

I. 4. 1. ... Ислямът по света

(46 ном. назв.:
NN 68-114) / с. 886

I. 4. 2. ... Ислямът в български справочни издания

(3 ном. назв.:
NN 115-117) / с. 887

II. Статийна и пристатийна литература в

Енциклопедията

(книги и статии –
традиционни и е-публикации)

(764 ном. назв.:
NN 118-882) / с. 888

III. Ръкописи,

дисертационни трудове и
автореферати на дисертации

(15 ном. назв.:
NN 883-898) / с. 916

През трици към звездите!

НОЩНОТО ПЪТЕШЕСТВИЕ НА ПРОРОКА МУХАММАД

Мистичното телепортиране на Пророка Мухаммад от Мека в Йерусалим и възнесението му оттам до „върховните небеса“, където вижда „най-големите чудеса“, се удостоверява от Корана и от ранните и авторитетни ислямски извори. Тълкувателите разграничават двата термина, които се употребяват като синоними за събитието и взаимно се допълват като етапи от неговото случване, вертикално и хоризонтално: *нощно пътуване (исра)* и *възкачване (мирадж)*. Първият обозначава чудотворното и мигновено пренасяне на Пратеника от родния му град до сърцето на Израел, а вторият – последвалото му издигане оттам по небесните слоеве до Светая светих на Твореца, назован Владетеля на небесните стъпала. Така по тях и „ангелите се възлигат към Него, и Духът [Джибрил] в Ден колкото петдесет хиляди години“ (70: 3). Терминът *възкачване (мирадж)* не се употребява в Корана, а в мюсюлманската догматика не представя Мухаммад за чудотворец, защото и най-големите чудеса да им се покажат, неверниците – „глухи, неми, слепи“ – запазват своя нигилизъм. Той не е дарен със свръхестествени способности, но в традицията легендата за Нощното възнесение се доразвива и дообогатява с редица фантастични елементи. Оказаната му свине чест да извърви пътя на ангелите и да го допуснат до тайните на вселената се превръща в един от акцентите на житието му, но и подхранва въображението и поражда теологични полемики.

Споменато не само в хадисната литература, но и в Корана, „телепортирането“ на Пророка придобива стойност на неоспорим факт: „Пречист е Онзи, Който пренесе Свои раб нощем от Свещения храм до Най-далечния храм, чиято околности Ние благословихме, за да му покажем някои от Нашите знамения“ (17: 1). На друго място в Книгата на Аллах се известява за издигането му „до Лотоса на крайния предел, /където е Градината на обителта“ и там става свидетел на „някои от най-големите знамения на своя Господ“ (53: 14–15, 18). Трети текст потвърждава събитието и тълкува неговия смисъл: „Твоят Господ

Per aspera ad astra!

THE ENCYCLOPEDIA *THE ABRAHAMIC RELIGIONS* (*JUDAISM – CHRISTIANITY – ISLAM*) IN BULGARIA as Model of the unity of the peoples in the world

The publication of the fundamental work by Professor Milen Kumanov *The Abrahamic Religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria* is an event of the cultural life of Bulgaria, of Europe, and on a global scale as well. This *encyclopedia* edited in the University of Library Studies and Information Technologies (Sofia, Bulgaria) by his spouse Professor Alexandra Kumanova together with a scientific team is a triptych bridging gaps of cultures and enriching understanding among cultures. It can be considered as a model for a harmony of the diverse cultural areas in the world. The edition is turned to the highest level of the culture – the roots of the philosophical-religious phenomena in their interrelations. The term *Abrahamic religions* is a collective descriptor for elements shared by *Judaism, Christianity and Islam*. The term stems from the name of the *Guardian of the faith* and the *Friend of God Abraham (Avram, Ibrahim)* – the legendary common founder of the three Abrahamic religions: Judaism, Christianity and Islam. The study of these three religions' chief notions and figures build the platform of the encyclopedia.

It is not by chance that the encyclopedia of this level has appeared in Bulgaria. From Bulgaria, the cradle of the Christianity in Slavonic world, originated the first models of the encyclopedic thought – the Old Bulgarian encyclopedic anthological *Symeon's Miscellany* (IX-X c.), occupying in chronology the middle place between written in Greek (VI-IX c.) and in Latin encyclopedias (XIII-XV c.), and a protograph of the *Svyatoslav's Miscellany* (1073).

The Encyclopedia *The Abrahamic Religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria* is doubtless inspired by humanistic ideas. They reflect an increased focus on humanistic values showing common roots of cultures, as well as trends in understanding others.

We remember the role of Bulgaria for saving Jews during World War II. More than 50 000 Jews has been rescued with the decisive participation of the Bulgarian Orthodox Church and its Saint Synod including the future Patriarch Cyril. In Bulgaria, in this crossroad country, fraternal humanistic relations between the original bearers of different faiths have been established.

The general ideas of the *Encyclopedia* are based on the thoughts of several outstanding philosophers and artists. They are:

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) – poet writer and natural philosopher – put forward the idea of world literature and of exchange between cultures. His poem collection –

Per aspera ad astra!

ENZYKLOPÄDIE „DIE ABRAHAMITISCHEN RELIGIONEN (JUDENTUM – CHRISTENTUM – ISLAM) IN BULGARIEN“ als Modell der Völkergemeinschaft der Welt

Die Veröffentlichung des grundlegenden Werkes von Professor Milen Kumanov „Die abrahamitischen Religionen (Judentum – Christentum – Islam) in Bulgarien“ ist ein kulturelles Ereignis von großer Bedeutung für Bulgarien, Europa und die ganze Welt. Diese Enzyklopädie, herausgegeben von seiner Ehefrau, Professorin Alexandra Kumanova, zusammen mit einem wissenschaftlichen Team an der Universität für Bibliothekswissenschaft und Informationstechnologien (Sofia, Bulgarien), bildet ein Brückenbauwerk zwischen den Kulturen und fördert das gegenseitige Verständnis. Sie kann als Vorbild für ein harmonisches Zusammenleben der verschiedenen Kulturräume der Welt gelten. Die Enzyklopädie widmet sich der höchsten Ebene der Kultur – den Wurzeln philosophisch-religiöser Phänomene in ihren Wechselbeziehungen. Der Begriff „Abrahamitische Religionen“ bezeichnet die gemeinsamen Elemente von Judentum, Christentum und Islam. Er leitet sich vom Namen des Beschützers des Glaubens und Freundes Gottes, Abraham (Avram, Ibrahim) ab – dem legendären gemeinsamen Gründer der drei Abrahamitischen Religionen: Judentum, Christentum und Islam. Die Untersuchung der zentralen Konzepte und Persönlichkeiten dieser drei Religionen bildet die Grundlage der Enzyklopädie. Es ist kein Zufall, dass eine Enzyklopädie dieses Niveaus in Bulgarien entstanden ist. Bulgarien, die Wiege des Christentums in der slawischen Welt, brachte die ersten Vorbilder enzyklopädischen Denkens hervor: die albulgarische Enzyklopädie „Symeons Miscellany“ (9. – 10. Jh.), die chronologisch eine Zwischenstellung zwischen griechischen (6. – 9. Jh.) und lateinischen Enzyklopädiën (13. – 15. Jh.) einnimmt, sowie ein Prototyp der „Svjatoslawischen Miscellany“ (1073).

Die Enzyklopädie „Die abrahamitischen Religionen (Judentum, Christentum, Islam) in Bulgarien“ ist zweifellos von humanistischen Ideen inspiriert. Sie spiegelt ein verstärktes Interesse an humanistischen Werten wider, die gemeinsame Wurzeln der Kulturen aufzeigen und das Verständnis für andere Kulturen fördern.

Wir erinnern uns an Bulgariens Rolle bei der Rettung von Juden während des Zweiten Weltkriegs. Mehr als 50.000 Juden wurden dank der entscheidenden Beteiligung der Bulgarisch-Orthodoxen Kirche und ihrer Heiligen Synode, zu der auch der spätere Patriarch Kyrill gehörte, gerettet. In Bulgarien, diesem Land an einem Schnittpunkt verschiedener Glaubensrichtungen,

Per aspera ad astra!

ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗЪМ – ХРИСТИЯНСТВО – ИСЛЯМ) В БЪЛГАРИЯ” като модел за обединение на народите по света

Публикацията на фундаменталния труд на професор Милен Куманов „*Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*” е събитие в културния живот на България, на Европа и в световен мащаб. Енциклопедията, публикувана от Университета по библиотекознание и информационни технологии (София, България) от неговата съпруга професор Александра Куманова с екип, е триптих, хвърлящ мост между културите и обогатяващ тяхното взаимно разбирателство. Тя може да се разглежда като модел за хармонизиране на отделните културни райони на света. Изданието е обрнато в най-висока степен към културата – корените на философско-религиозните феномени в тяхната взаимовръзка. Терминът *Авраамически религии* е обобщен дескриптор на елементите, споделяни от *Юдаизма, Християнството и Исляма*. Терминът произхожда от името на *Пазителя на Вратата и Приятел на Бога Авраам (Ибрахим)* – легендарният общ основател на трите Авраамически религии: Юдаизъм, Християнство и Ислям. Изучаването на тези три религии с техните основни понятия и образи изгражда основата на енциклопедията.

Не е случайно, че енциклопедия от такъв мащаб излиза в България. От България – люлката на Християнството в славянския свят, идват първите образци на енциклопедичното мислене – старобългарският енциклопедичен антологичен „*Симеонов сборник*” (IX-X в.), заемащ междинно по хронология място между написаните на гръцки (VI-IX в.) и на латински енциклопедии (XIII-XV в.) и протограф на „*Светославов изборник*” (1073 г.).

Енциклопедията „*Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*” е несъмнено вдъхновена от хуманстични идеали. Те отразяват нарастващата роля на хуманстичните ценности, показващи общите корени на културите, както и тенденцията за тяхното взаимно разбиране.

Ние помним ролята на България за спасението на евреите по време на Втората световна война. Над 50 000 юдеи са спасени с решителното съучастие на Българската православна църква и нейния Свети Синод, включително – и на бъдещия Патриарх Кирил. В България, намираща се на цивилизационния кръстопът, се установяват братски хуманни

Per aspera ad astra!

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ „АВРААМИЧЕСКИЕ РЕЛИГИИ (ИУДАИЗМ – ХРИСТИАНСТВО – ИСЛАМ) В БОЛГАРИИ” как Модель объединения народов мира

Публикация фундаментального труда профессора Милена Куманова „*Авраамические религии (Иудаизм – Христианство – Ислам) в Болгарии*” является событием в культурной жизни Болгарии, Европы и в мировом масштабе. *Энциклопедия*, опубликованная Университетом библиотековедения и информационных технологий (София, Болгария) его супругой профессором Александрой Кумановой, совместно с коллективом ученых и редакторов, представляет собой триптих – мост между культурами, обогащающий их взаимопонимание. Она может быть рассмотрена как модель гармонического взаимодействия отдельных культурных регионов мира. Издание обращено в высочайшему проявлению культуры – к истокам философско-религиозных феноменов в их взаимосвязи. Термин *Авраамические религии* является обобщенным понятием, характеризующим взаимные элементы *Иудаизма, Христианства и Ислама*. Термин происходит от имени *Хранителя веры и Друга Бога Авраама (Абрама, Ибрагима)* – легендарного общего родоначальника трех *Авраамических религий – Иудаизма, Христианства, Ислама*. Изучение этих трех религий с их основными понятиями и образами составляет основу энциклопедии.

Не случайно, что энциклопедия такого масштаба выходит в Болгарии – колыбели христианства в славянском мире, – исходят первые образцы энциклопедического мышления – староболгарский энциклопедический антологический „*Симеонов сборник*” (IX-X вв.), занимающий промежуточное по хронологии место между написанными на греческом (VI-IX вв.) и на латинском энциклопедиями (XIII-XV вв.) и протографом „*Святославова изборника*” (1073 г.).

Энциклопедия „*Авраамические религии (Иудаизм – Христианство – Ислам) в Болгарии*” несомненно вдохновлена гуманистическими идеалами. Они отражают возрастающую роль гуманистических ценностей, вскрывающих общие корни культур, как и тенденции их взаимопонимания.

Мы помним роль Болгарии в спасении евреев во время Второй мировой войны.

Per aspera ad astra!

EVERLASTING SPIRITUAL PROPINQUITY OF THE HUMANITY – THOSE OF THE RELIGIONS

The study of the Abrahamic religions – Judaism, Christianity, and Islam – represents not only a reflection of humanity's spiritual heritage but also a living testimony to the history of coexistence, dialogue, and mutual respect among nations and followers of divine faiths.

Bulgaria, with its long-standing tradition of tolerance, harmony, and coexistence among diverse beliefs, stands today as a shining example in the Balkans – a land where churches, mosques, and synagogues rise side by side as enduring symbols of divine brotherhood and prophetic love, reminding us of the shared message of all the great messengers of God.

In this context, the encyclopaedic work *The Abrahamic Religions in Bulgaria* bears significance far beyond an ordinary academic project. It reflects the historical depth and cultural beauty of interfaith coexistence in this land and reveals the spirit of unity that has for centuries enriched Bulgarian society and connected it to the greater human family.

Here, with utmost respect and reverence, I commemorate the late Professor Milen Kumanov – a scholar whose foresight and intellectual faith laid the foundations of this noble path.

I also extend my deepest admiration, gratitude, and appreciation to Professor Alexandra Kumanova – an eminent scholar, a woman of wisdom, and the author of invaluable academic works – who, with profound knowledge, meticulous research, and a sincere devotion to truth, has continued the legacy of her distinguished husband with great discernment and excellence. Undoubtedly, her efforts in compiling, editing, and completing this monumental work will remain a shining chapter in the history of religious and cultural studies in Bulgaria and will inspire future generations on the path of interfaith dialogue and understanding.

It is my sincere hope that this remarkable academic initiative, under the insightful vision

Per aspera ad astra!

ИЗВЕЧНОТО ДУХОВНО РОДСТВО НА ЧОВЕЧЕСТВОТО – ТОВА НА РЕЛИГИИТЕ

Изучаването на Авраамическите религии – Юдаизмът, Християнството и Ислямът – представлява не само отражение на човешкото духовно наследство, но така също – живо свидетелство за историята на съвместно съществуване, диалог и взаимно уважение между нациите и последователите на божествените вярвания.

България, с нейната дълговечна традиция на толерантност, хармония и съвместно съществуване между различните вероизповедания, стои днес като ярък пример на Балканите – страна, където църквите, джамии и синагогите стоят една до друга като извечни символи на божественото братство и пророческа любов, напомняйки ни за споделеното послание на всички пратеници на Господа.

В този контекст, енциклопедичният труд „Авраамическите религии в България“ има значение, което далеч надхвърля рамките на обикновен академичен проект. Той отразява историческата дълбочина и културната прелесть на междуконфесионалното съвместно съществуване в тази страна и разкрива духа на съборност, който през столетията и обогатявал българското общество, и го е приобщавал към голямото човешко семейство.

Тук, с най-дълбоко уважение и преклонение, ще почета паметта на професор Милен Куманов – учен, чиято визия и интелектуална вяра положиха жалоните на този благороден път. Поднасям така също моето най-дълбоко възхищение и признателност на професор Александра Куманова – известен учен, мъдра жена и автор на безценни академични трудове, която с дълбоко познание, педантично изследване и искрена отдаленост на истината, е продължила делото на нейния забележителен съпруг с голяма промишленост и компетентност. Несъмнено, нейните усилия в съставянето, издаването и завършването на този монументален труд ще остане като светла страница в историята на религиозните и културни изследвания в България и ще вдъхновява бъдещите поколения по пътя на междуконфесионалния диалог и взаимно разбирателство.

Per aspera ad astra!

МИРОВЪЗПРИЯТИЕТО НА ИСТОРИКА (Гражданското и религиозното съзнание за езиковите регистри на културната памет)

Като писател и литературен критик не мога да не изтъкна необикновено високата *езикова и историографска култура* на уникалното енциклопедично творение на проф. Милен Куманов, посветено на *Авраамическите религии в България: Юдаизма и Исляма*, което представлява триединство с публикуваната вече негова кратка историческа енциклопедия „*Православието в България*“ (1. изд. 2023; Ново изд. 2024).

Независимо от триумфа на *интердисциплинарната* постнекласическа универсална – хуманитарна парадигма на мислене през XXI в., разпространяваща се вече пет десетилетия (от последната четвърт на XX в.) – все още и днес сме свидетели, за съжаление, на характерната *едностранна специализация и диференциация* в познанието, в резултат на която *отрасловото* знаниево начало – т.нар. „*Fach*“ (по Т. Боров) – в случая *историческото* – изследване се рудиментаризира в ограничен вектор на прецизната *фактология*, и това се оценява като достатъчно...

Авраамическото триединство от кратки исторически *енциклопедии* на проф. Милен Куманов: *Юдаизмът – Християнството – Ислямът в България* е система от *универсални общи справочни издания по две причини*:

Първо: с *вещината на историк* с обширни знания, които са *библиографски и историографски* прецизно *документирани* от него, авторът представя пространна научна картина на мястото на *Авраамическия религиозен – юдейски, християнски, ислямски – обществен живот в България* през различните периоди на съществуването ѝ като част от историко-културния процес: национален – регионален – международен (личности, явления, понятия, топови...);

Второ: в *историко-културната тъкан* на всяка една от Авраамическите религии в България (Юдаизъм – Християнство – Ислям) и на трите едновременно – без да изтъква специално, но почитайки безусловно техния *богословски каноничен* ипостас – авторът, оставяйки на *рационални* позиции в характера на своето изложение, носи неизменно и последователно заряд на *истинно духовния поглед* към третираната материя – този

Per aspera ad astra!

ИСТОРИК, ЕНЦИКЛОПЕДИСТ И ФИЛАНТРОЦ, НО И ПРАВЕДНИК

Поради определени исторически обстоятелства енциклопедичната култура се развива в България едва през последните 50 години. Но изоставането е особено забележимо в областта на религиозните енциклопедии поради допълнителни пречки, които са резултат от действащата политическа и идеологическа конюнктура.

Затова трите енциклопедични справочника на проф. Милен Куманов, посветени на *Авраамическите религии в България: Юдаизъм – Християнство – Ислям*, са уникални като първопроходни. Те са първите по рода си в страната. Освен това те са и образец за енциклопедични издания, разработени в най-добрите световни традиции, както и в жалоните, поставени от първопроходците на енциклопедизма у нас – д-р Петър Берон, акад. Никола Михов, проф. Тодор Боров, д-р Николай Н. Николаев – към лицата на които в познанието принадлежи и проф. Милен Куманов.

Но проф. Милен Куманов е и пряк продължител на боговъдхновенния архиепископ Йоан Български.

Но трябва специално да се изтъкне ролята на колектива, довел трикнижното за *Авраамическите религии в България* до белия свят под ръководството на неговата съпруга, съмишленица и съратница Александра Куманова. Така както Божествената промисъл на Иисус Христос щеше да остане мъртва буква без неимоверните усилия и жертви на неговите предтечи, апостоли и светци.

Енциклопедията за *Авраамическите религии в България* е толкова грандиозно дело, че никога не може да бъде творение само на една личност, колкото и надарена да е тя.

С брилянтния триптих *Авраамическите религии в България* България отново се връща в цивилизацията, както по времето на Златния век на цар Симеон Велики.

Съдържаната информация в посветеното на *Авраамическите религии в България* енциклопедично трикнижие – „*Православието в България*“, „*Юдаизмът в България*“, „*Ислямът в България*“ – не просто обобщава наличните библиографски данни в предходни справочници и интернет сайтове, но ги систематизира, концептуализира, разширява и допълва с ценна вешо селектирана библиография, подробни препратки и

Per aspera ad astra!

МИРОГЛЕДНОТО НАЧАЛО НА АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЗОРОАСТРИЙСКИЯТ ИЗВОР НА КУЛТА КЪМ СВЕТЛИНАТА)

Като дългогодишен ръководител на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) мога само да се гордея с това, че успях да създам условията за развитието на Библиографската, историографската и енциклопедичната научна школа на информатизацията у нас без граници – един от плодовете на която е настоящото мащабно енциклопедично трикнижие от издания, посветено на *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*.

В нашия университет винаги сме се стремили да съчетаваме най-добрите постижения от световната и родната наука.

Енциклопедиката – хипертекстова форма на и *екстериорно* базирана област на познанието, се гради върху прецизното съчетание на информационната, библиографската, историографската, езиковата, терминологичната и специализираната научна култура, обединени от универсален хуманитарен мироглед.

Екипът на проекта, разработил и довел до публикация настоящия енциклопедичен триптих на проф. Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021) – венец на неговото енциклопедично дело – трикнижieto по *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*, е избран именно въз основа на тези високи изисквания и именно той е удостоен да триумфира чрез настоящото академично издание като забележителна интелектуална инициатива с особено широк международен резонанс.

Съществено е мирогледното начало на трикнижieto – *Авраамическият корен на Юдаизма – Християнството – Ислама*.

Проф. Милен Куманов беше постоянен член на осъществения от УниБИТ *Първи научен комплекс от теренни и историографски експедиции в България (2007-2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Архашм) (2007-2015) за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) (Нестинарството като трансмисия на Соларния култ – култа към Светлината*.

През тиража към васъдните!

A UNIQUE UNIVERSAL CONTRIBUTION OF BULGARIA IN THE PEACEFUL RELIGIOUS COEXISTENCE

As a specialist in international bibliography who during the years has worked in the authoritative countries of the world informatization – Russia and USA – I have to note that in the world there are many exemplary encyclopedias about the different Abrahamic religions.

But an edition, consecrated to them in one particular country is beyond my knowledge.

The more so as it is Bulgaria which has a unique universal contribution to the peaceful religious coexistence.

The reason for this syncretic encyclopedic phenomenon is a comparative one with triple root:

First: Prof. Milen Kumanov in his 223 encyclopedic works (*comp.: biobibliogr. Of the scientist elaborated by prof. A. Kumanova in Personal biobibliogr. Sofia, 2024 and in pres. ed.: c. 967-1105*) continues the line of bibliographic – historiographic – encyclopedic path in the knowledge: exteriorics – encyclopedics of his teachers: Acad. Nikola Mihov, Prof. Todor Borov, Dr Nikolay N. Nikolaev;

Second: in the lap of the universal general encyclopedism the historical by its nature encyclopedias of Prof. Milen Kumanov are specific with their exterior secondary-documental navigation in conformity with the world historical-cultural mainstream – in this case: the Abrahamic religions in Bulgaria, interpreted according to the works of the historians of religion: J. Campbell, M. Eliade, H. Corbin;

Third: the local point of the encyclopedias of Prof. Milen Kumanov carries out bibliographically and historiographically in depth the complex of biographical, historical and linguistical areal of the lore, which allow him to penetrate in the social, economic, cultural and, in the case of the Abrahamic religions in Bulgaria, in the religious approach of the universal knowledge.

It is not haphazardly that in the elaboration and final preparation for publication of this incomplete but stately – as conception and as realization – triptych, dedicated to the Abrahamic religions in Bulgaria: Judaism – Christianity – Islam, participate the disciples and followers of Prof. Milen Kumanov – leading Bulgarian bibliographers: Prof. Alexandra Kumanova (National

През трима към звездите!

УНИКАЛЕН СВЕТОВЕН ПРИНОС НА БЪЛГАРИЯ В МИРНОТО СЪЖИТЕЛСТВО НА РЕЛИГИОЗНА ОСНОВА

Като специалист по международна библиография, който работи от години в авторитетните страни на световната информатизация – Русия и САЩ, – следва да отбележа, че по света има вече доста образцови енциклопедии, отнасящи се до отделните Авраамически религии.

Но издание, посветено на тях в една, отделно взета, страна, не ми е известно.

Още повече – това е България, която има уникален световен принос в мирното съжителство на религиозна основа.

Причината за това синкретично енциклопедично явление е компаративистична и с трогачен корен:

Първо: проф. Милен Куманов в своите 223 енциклопедични труда (*срв.*: биобиблиогр. на учения, разработена от проф. А. Куманова в тр. *Персонална биобиблиогр. С.*, 2024 и в *наст. изд.*: с. 967-1105) продължава линията на библиографския – историографския – енциклопедичен път в познанието: екстериориката – енциклопедиката на своите учители: акад. Никола Михов, проф. Тодор Боров, д-р Николай Николаев;

Второ: в лоното на универсалния общ енциклопедизъм историческите по същество енциклопедии на проф. Милен Куманов се отличават с екстериорна вторично-документална навигация, поставяща ги в съответствие със световния историко-културен процес – в случая: Авраамическите религии в България са интерпретирани в кондипия с трудовете на историците на религията: Дж. Кембъл, М. Ешладе, А. Корбен;

Трето: краеведската насоченост на голяма част от енциклопедите на проф. Милен Куманов библиографски и историографски разработва в дълбочина комплекса от биографичния, историческия събитен и езиков арсенал на познанието, който му позволява безпрепятствено да навлиза в необходимата пълнота, обхват и дълбочина в обществения, стопанския, културния, а в случая с Авраамическите религии в България – и в религиоведския аспект на универсалното знание.

Като специалист по библиотечна – каталожна – библиография следва да изтъкна специално библиографски и историографски базирания компаративистичен

МИЛЕН КУМАНОВ:

БИОБИБЛИОГРАФИЯ

I. CURRICULUM VITAE

Д-р НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ /
с. 969-987 ; 988-1006

II. БИОБИБЛИОГРАФИЯ

Акад. проф. д.п.н. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА /
с. 1007-1105

III. СТРУКТУРИРАНЕ НА СПРАВОЧЕН АПАРАТ

Именен показалец

Акад. проф. д.п.н. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА /
с. 1102-1105

Библиографска редакция:

Доп. х-р НИКОЛА КАЗАНСКИ /
с. 969-1105

CURRICULUM VITAE

КУМАНОВ, Милен Костадинов (13.II.1942, с. Пишигово, Пазарджикска обл. – 22.XI.2021, София) – историк – енциклопедист, библиограф, архивист, биограф и филантроп – израства в родолюбиво сплотено семейство с дълбоко възрени християнски добродетели. В семейството на Илина Николова Куманова (16.08.1910 – 19.12.1984) и Костадин Димитров Куманов (22.04.1914 – 8.12.2005) М. К. е най-малкият син (другите двама негови братя са Димитър Костадинов Куманов (30.10.1934 – 7.09.1991) и Иван Костадинов Куманов (20.01.1937 – 16.10.2021), и всички са закърмени с пиетет към знанието и книгите.

М. К. получава основно образование в родното си село (1956) и гимназиално – в Пазарджик (1960), като особено силно влияние върху формирането на личността му оказват не само неговият първи учител по български език и история Александър Димитров, но основно и главно – духовният му наставник – неговият кръстник Николай Лвович Самохин (1880, Руска империя – 1965, София) – граф, офицер, галиполиец, който е в България от 1921 г., и от 1947 до 1960 г. е свещенослужител в селото – о. Николай, който – на смъртния си одър – го моли да продължи образованието си при ерудита Владимир Дмитриевич Пришляк (13.02.1888, Киев – 13.05.1985, София) – преподавател по древногръцки и латински, в семейството на когото Милен Куманов среща бъдещата си съпруга и съратница Александра Куманова (13.02.1956, София –) – библиограф, философ, когнитолог, с които имат 50-годишен щастлив семеен живот, и тя става негов пръв библиограф и биограф.

М. К. следва в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1960-1965) по широк хуманитарен профил – I-ва специалност „история“; II-ра специалност „български език и литература“; факултативни специалности „библиотекознание, библиография и книгознание“ и „архивистика“ (и самостоятелно изучаване задълбочено, интензивно и в сравнение френски /на който общува от малък с о. Николай/, немски, английски, сръбски, полски, чешки, румънски, италиански език). Негови учители са: библиографът – енциклопедист със световна известност и литературният критик проф. Тодор Боров; историците акад. Димитър Ангелов, акад. Димитър Косев, акад. Николай Тодоров, акад. Васил Гюзелев, акад. Христо Христов, проф. Туше Влахов; журналистът акад. Владимир Топенчаров; специалистът по български език и литература проф. Жельо Авджиев; езиковедът проф. Стоян Стоянов; преподавателят по политикономия проф. Янко Атанасов; познавачите – виртуози на латинския – Зорка Попова и руски език – Лиляна Дончева.

Определяйки изцяло нагласата си към научноизследователска работа като своя естествена природа – призвание, избира за тема на дипломната си работа творчеството на историка акад. В. Н. Златарски „Професор Васил Николов Златарски като историк на Първата българска държава“ (науч. рък.: проф. Петър Хр. Петров; рец.: акад. – тогава: ас. Васил Гюзелев) (1965), която и тогава, и днес се оценява като първия и единствен биобиблиографски и историографски принос по темата. За особено високото ниво на труда съдейства обстоятелството, че М. К. още като студент работи системно и с личния архив на акад. В. Н. Златарски, и продължително време е в тесен контакт с изпирената от него дъщеря на В. З. Креса (Възкреса) Златарска.

През 1965-1967 г. М. К. е назначен за библиограф в Окръжна библиотека „Георги Кирков“ в Сливен (днес: Регионална библиотека „Сава Доброплодни“), където завежда и справочно-библиографския отдел, и междубиблиотечната заемна служба, като ефективно и максималистично отговаря на удовлетворяването с литература на повишеното ниво на търсене на специализирани издания от основния читателски контингент на библиотеката – лекарите от Военно-медицинска болница (шаба на Трета армия) – постоянно и системно

CURRICULUM VITAE

KUMANOV, Milen Kostadinov – the historian – encyclopedist, bibliographer, archivist and philanthropist (13.II.1942, Pishtigovo, Pazardzhik region – 22.XI.2021, Sofia) has grown up in a patriotic united family with deeply enrooted Christian virtues. In the family of Ilina Nikolova Kumanova (16.08.1910 – 19.12.1984) and Kostadin Dimitrov Kumanov (22.04.1914 – 8.12.2005) Milen Kumanov is the youngest of three brothers – the eldest Dimitar Kostadinov Kumanov (30.10.1934 – 7.09.1991) and Ivan Kostadinov Kumanov (20.01.1937 – 16.10.2021), and they are all cradled with piety to the knowledge and the books.

M. K. graduated from primary school in his native village (1956) and from high-school in Pazardzhik (1960). Strong influence on his personality has exerted not only his first teacher in Bulgarian language and literature Alexander Dimitrov, but mainly his spiritual tutor was his godfather Nikolay Lvovich Samokhin (1880, Russia – 1965, Sofia) – count, Russian Army officer, residing in Bulgaria from 1921 and from 1947 to 1960 was an ecclesiastic – father Nikolay who – on his death – entreated him to carry on his training at the erudite Vladimir Dmitrievich Prishlyak (13.02.1888, Kiev – 13.05.1985, Sofia) – teacher of Greek and Latin in which family Milen Kumanov get acquainted with his future spouse and associate Alexandra Kumanova (13.02.1956, Sofia –) – bibliographer, philosopher, cognitologist with whom they have 50 years happy family life and she became his first bibliographer and biographer.

M. K. has studied in Sofia University *St. Kliment Ohridski* (1960-1965) in large humanitarian profile – first subject History; second subject Bulgarian language and literature; optional subjects Librarianship, Bibliography and Book Science and Archivistics (and particular careful and extensive training in French /his common language with Ft. Nikolay/, German, English, Serbian, Polish, Czech, Romanian, Italian). His teachers are: prominent bibliographer-encyclopedist and literary historian Prof. Todor Borov; historians academicians Dimitar Angelov, Dimitar Kosev, Nikolay Todorov, Vasil Gyuzelev, Hristo Hristov, Prof. Tushe Vlahov; journalist Acad. Vladimir Topencharov; philologist Prof. Zhelyo Avdzhiev; linguist Prof. Stoyan Stoyanov; political economist Prof. Yanko Atanasov; highly skilled teachers in Latin – Zorka Popova and in Russian – Lilyana Doncheva.

His natural predilection to research work as his nature – a vocation, was chosen for topic of his graduation thesis the works of historian Acad. V. N. Zlatarski *Professor Vasil Nikolov Zlatarski as historian of the First Bulgarian Empire* (supervisor: Prof. Petar Hr. Petrov; rev.: Acad. Vasil Gyuzelev) (1965), which then and now is assessed as the first and unique bibliographic and historiographic contribution to the subject. For the especially high level of this study tends the circumstance that M. K. as a student has worked systematically with the personal archives of Acad. V. N. Zlatarski and long time is in narrow contact with his daughter Kresa (Vazkresa) Zlatarska.

During 1965-1967 M. K. was appointed as a bibliographer in the Regional Library *Georgi Kirkov* (today: *Sava Dobroplodni*) where he is in charge of the Reference-bibliographic Department and Interlibrary Loan Service while responsible for the effective satisfaction with literature of the increasing demand of specialized editions of the main readers' contingent of the Library – medical officers of the Military hospital (headquarters of Third Army) – regularly order

МИЛЕН КУМАНОВ:
СИСТЕМАТИЧНО-ХРОНОЛОГИЧНА БИБЛИОГРАФИЯ

(КНИГТЕ,
ПУБЛИКУВАНИ С НЕГОВОТО АВТОРСТВО И ЗА НЕГО)

(Stabat Bibliography:
Приживено базирана библиография)

*„Когато разказваме история,
Ние живеем
Памет.“*

Аманда Горман

Представеният библиографски свод е 9-та (вж: с. 1100 тук: N 289-и) по ред систематизация на вторично-документалните образи на 305 (289 + 16 с буквени обозначения: NN 225-а-е, 242-а, 289-а-и) труда, които са помесени в съответствие с характера на публикационното творчество на М. Куманов – енциклопедист, историк, библиограф, архивист, историограф, биограф, текстолог, който е *автор* или *основен деистел* на създадените от него творчески колективи на 223 справочно-енциклопедични монографични издания (NN 8-225 + 225-а-е, 289-а-и) и *научен редактор* и *консултант* на 49 тома от тях – периодични и продължаващи библиографски и историографски монографични издания (NN 226-274).

Уникалният справочно-енциклопедичен историографски историко-културен метод на изследователя прави създадените от него документални произведения на писмените комуникации ценни справочни издания в пресичащото се поле на архивистиката, библиографията, историографията, биографиката на дейните на историята и съвременето – на енциклопедиката (за което е и номиниранта му през 2005 г. от Американския биографичен институт в Ролн, щат Северна Каролина в качеството на автор на „*The Contemporary „Who’s, Who of Professional“*“).

Именно разбирането за справочно-енциклопедичния историографски характер на книгите, публикувани с *авторството* на М. Куманов, е в основата на решението – те да бъдат отразени в *две хронологични поредици*:

- *многостопни публикации* (NN 8-38), представени по персонални (NN 8-35) и топоси (NN 36-38);

- *еднотомни издания*, подредени *вътрешно азбучно* – в единен свод и по *заглавията* на трудовете на М. Куманов, и по *фамилията на авторите*, в чийто книги М. Куманов заема ключово участие (NN 39-225-а-е, 289-а-и); *тук са поместени и публ. негови монографични трудове в периодични издания* (NN 48, 86) и *в юбилейни паметни сборници* (NN 276, 280 – NN 218-222).

Статите, рецензиите и други „*малки*“ форми, написани от М. Куманов, *не са* обект на *това* библиографиране, защото когнитивното им равнище е изцяло *инкорпорирано* в справочно-енциклопедичните издания на персоналията от *самата нея*.

Извън обсега на библиографирането остава и богатата филмография на персоналията – над 50 научно-документални и художествени филма, на които М. Куманов е научен консултант, сред които са: „*Капитан Петко войвода*“ (1981, 12-сериен филм, реж. Неделчо Чернев, сцен. Николай Хайтов), „*Процесът Стамболийски*“ (1984, реж. Асен Траянов, сцен. Пелин Пелинов), „*Съединението*“ (1985, реж. Асен Траянов, сцен. Пелин Пелинов), „*Ритъмът на*

Съдържание на библиографията на М. Куманов

- I. Дисертация, защитена от М. К.
(N 1) / с. 1013
- II. Дисертации, защитени под науч. рък. или при рец. на М. К.
(NN 2-7) / с. 1013
- III. Многотомни публикации на М. К.
(NN 8-38) / с. 1014
- III. I. Персоналии
(NN 8-35) / с. 1014
- III. II. Топоси
(NN 36-38) / с. 1021
- IV. Еднотомни публикации на М. К.
(NN 39-225) / с. 1021
- IV. I. Прижизнени издания
(NN 39-217) / с. 1021
- IV. II. Посмъртни издания
(NN 218-225) / с. 1069
- V. Периодични и продължаващи
библиографски и исторнографски издания
под науч. ред. на М. К.
(NN 226-274) / с. 1077
- V. I. Трудове на Студентското научно общество
при Университета по библиотекознание и информационни технологии
(NN 226-241) / с. 1077
- V. II. Библиографската и исторнографска
серия „Факлоноси“ на
Академичното издателство „За буквите – О писменех“
(NN 242-274) / с. 1085
- VI. За него
(NN 275-289-а-в) / с. 1094
- VI. I. Прижизнени публикации
(NN 276-279) / с. 1094
- VI. I. I. Книги
(N 276) / с. 1094

VI. II. Посмъртни публикации

VI. II. I. Книги

2022

280. LICHT, MEHR LICHT! В памет на *професор Милен КУМАНОВ* : юбилеен сборник по случай 80-год. от рожд. на учения = LICHT, MEHR LICHT! In memory of *Professor Milen KUMANOV* : festschrift on the occasion of his 80th anniversary / Никола Аврейски ... [и др.] ; състав. Александра Куманова ... [и др.] ; предг. и диалог – дейкис: Александра Куманова, Николай Василев ; ил. Константина Константинова ; рец. Васил Гюзелев ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2022. – 1800 с. : с 1042 ил. ; 28 лингв. табл. ; 314 факсим. – (Факлоноспи ; XXXII)

Други авт.: Натали Александрова, Борис Ангелов, Боян Ангелов, Аня Ангелова, Мая Ангелова, Александър Арнаудов, Атанас Куманов Атанасов, Азмет Агасой, Петр Базанов, Тамара Бахтурина, Снежана Бенева, Игор Бистри, Христина Богова, Вера Бонева, Венета Борисова, Боряна Бужашка, Николай Василев, София Василева, Венцислав Велев, Петър Величков, Димитър Веселинов, Петър Велчев, Иван Гарванов, Магдалена Гарванова, Ангел Георгиев, Бисер Георгиев, Лъчезар Георгиев, Весела Георгиева, Дарина Георгиева, Стела Георгиева, Вилхелма Герова, Руджеро Гиляревски, Иван Гранитски, Милан Грба, Александър Гребенаров, Девислава Григорова, Себастиан Груджанев, Ляна Гълъбова, Ани Данчева-Василева, Антон Даскалов, Радослав Даскалов, Нахиде Дениз, Стоян Денчев, Теодора Димитрова, Прохрум Димов, Анжела Димчева, Валя Добрева, Умберто Еко, Марина Енчева, Николай Жечев, Лилия Зарева, Зейнеп Зафер, отец Збигнев Тенча, Цветелина Златкова, Антоанета Иванова, Стефка Илиева, Любов Йованска, Цветана Йовчева, Юлий Йорданов, Никола Казански, Илхана Камбурова, Ибрахим Камил, Мария Караванова, Петър Кевдеров, Ангела Кеъв, Емплия Кичарина, Мохаммад Княин, Александър Клементиев, Петко Колев, Пгнат Константинов, Константина Константинова, Десислава Костадинова, Трендафил Кръстанов, Мила Кръстева, Росица Кръстева, Милен КУМАНОВ, Александра Куманова, отец Кшишоф Кужок, Валерий Леонов, Ирина Ливлен, Фредерик Ливлен, Ма Сипу, Антонина Максимова, Марияна Максимова, Галина Манолова, Владимир Манчев, Милена Маринова, Виктор Мелник, Татяна Милквиска, Марина Минлива, Галина Михеева, Марцела Молева, Христо Мутафов, Жоржета Назърска, Силвия Найденова, Цветана Найденова, Лариса Найдич, Ивана Николова, Тая Николова, Кирил Николов, Константинос Нихоритис, Пламен Павлов, Филип Панайотов, Андрей Пандулс, Иво Павов, Ангелина Пенева, Прена Петева, Стефка Петкова, Ивайло Петров, протоиерей Петър Кудузки, Андрей Печилков, Владислав Писанов, Леонид Писанов, Димитър Попов, Велка Попова, Николай Поппетров, Донка Правдомпрова, Константин Пращников, Ана Рабаджийска, Диана Ралева, Евгения Русинова, Евгений Сачев, Полина Симова, Натали Ситникова, Деница Славова, Аркадий Соколов, Иван Соколов, Марианна Соколова, Цветана Стайкова, Станислав Степанов, отец Стефан Пашов, Орлин Стефанов, Василка Стефанова, Мария Стефанова, Тервел Стилъянов, Калин Стоев, Юрий Стояров, Тоя Стоянова, Цветелина Стоянова, Александр Субето, Калина Събева, Анна Мария Таммаро, Мюмюн Тахиров, Цветан

ИМЕНЕН ПОКАЗАТЕЦ

Абаджиев, Тодор Ст. 91
Александрова, Красимира *рец.* 189
Антонова, Зоя *ред.* 169, 184; *съст.* 75, 160, 184
Андреев, Андрей *съст.* 155
Андреев, Михаил *съст.* 82
Алчев, Виктор *съст.*, *съст.* 176
Алчев, Пажко *посл.* 92, 96, 101, 108, 121; *ред.* 117, 120, 121; *съст.* 96, 103, 112, 124, 133, 134, 141
Апостолова, Борна *рец.* 182
Арнаутов, Александър П. *за него* 276; *ред.* 173
Арнаутов, Михаил 101, 112
Артнери, Джовани *пред.* 56
Аршиков, Стоян Н. 47
Атанасова, Даниела *рец.* 181

Багрянов, Иван *за него* 87
Балкански, Тодор *муз.* *ред.* 209
Белова, Норалика *пред.* 56
Белонгтов, Иван Т. 186
Белев, Кремен *худож.* 45
Беров, Любен *съст.* 55
Билзела-Стоянова, Ринка 88
Божиков, В. *ред.* 40; *рец.* 1
Бойчев, Петър *съст.* 90; *съст.* 163; *умо* 163
Борис III, *цар* *за него* 51
Ботев, Христо 92, 113, 164; *за него* 92, 113, 157, 158, 164
Бонджалиев, Иван 209

Вазов, Иван 93-95, 178; *за него* 93-95, 178
Василев, Васил *рец.* 3
Василев, Владимир *посл.* 196
Василев, Никола 199; *сл. ред.*, *посл.* 174, 175, 182, 206; *муз.* *ред.* 189, 190, 212, 225; *рец.* 199; *съст.* 210, 224; *съст.* 187, 202, 203, 211, 226-242, 243-275
Василева, Румелина *рец.* 189
Василева, София *ред.*, *съст.* 170
Вачков, Даниел 180
Векел, Манчо *съст.*, *отс.* *ред.* 214
Велев, Венцислав Н. *дис.* 6; *музикалог.* *ред.* 175, 225, 226-242, 243-275
Велчиков, Константин 96; *за него* 96
Велчев, Петър *рец.* 187
Вилхелм, Тодор Г. 141; *за него* 141
Влахов, Туче *посл.* 39
Войничков, Добри 114; *за него* 114

Гарванов, Иван *рец.* 181
Генджуков, Георги Н. 150, 167, 195
Генджукова, Дилка *съст.* 195
Гешалев, Геннад П. *дис.* 5
Георгиев, Ангел *съст.* 224
Георгиев, Михалика 115; *за него* 115
Гичев, Цаня 116; *за него* 116
Големанова, Силвия *пред.* 58
Грабички, Иван *посл.* 107, 131, 178, 196; *ред.* 92, 107, 112, 113, 115-117, 120, 127, 131, 132, 207; *съст.* 92-95, 97-102, 104-107, 109, 111-118, 122, 123, 127-129, 131, 132, 138, 141, 143, 149, 164, 178, 183, 197, 207
Гребенаров, Александър Г. *дис.* 3
Григорев, Боян *муз.* *ред.* 50; *съст.* и *пред.* 50
Груев, Михаил *рец.* 223
Гуч, Дж. П. *пред.* 58
Гюзелев, Васил *рец.* 219

Даскалов, Антон *стран. информ.* *ред.* 175, 225
Дебеликов, Димчо 97, 196; *за него* 97, 196
Делчев, Стоян *науч. мисъл.* 187; *муз. реч.* 7; *муз.* *ред.* 181, 190, 202, 203, 206, 210, 211, 212, 225, 226-242, 243-275; *об. ред.* *в списък* 174, 175; *рец.* 189; *съст.* 199, 208
Делювска, Елена *муз. реч.* 1
Димитров, Нечо *посл.* 89; *ред.* 46
Димитров, Пашанко Д. 51
Димитрова, Елена 46
Димов, Продрум *рец.* 67
Димков, Петър 92
Добрева, Валя *рец.* 225
Дойков, Дойто 154
Дочев, Иван Д. 8, 9
Драганов, Н. *рец.* 146
Друмен, Васил (*митрополит Киприан Търновски*) 98, 117; *за него* 98, 117

Елдаров, Светлозар *рец.* 223
Елия Пелин 64; *за него* 64
Ерменков, Димитър *фотогр.* 162
Елю, Кемал 194; *съст.* 140; *умо* 140, 194

Жекова, Валя 81
Жичков, Райко 123; *за него* 123
Загоричков, Стоян 118; *за него* 118
Затова, Кляндия *пред.* 79
Зарев, Пантелей 122

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ:

КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ ЕНЦИКЛОПЕДИИ НА ПРОФЕСОР МИЛЕН КУМАНОВ *АРБ (КНЕ)*

ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН ТРИПТИХ, ПОСВЕТЕН НА ТРИТЕ СВЕЩЕНИ <i>АВРААМИЧЕСКИ</i> ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯ / Негово Светейшество Патриарх † ДАНИИЛ I Български	8
ТРИЕДИНСТВО НА <i>АВРААМИЧЕСКИТЕ</i> КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ ЕНЦИКЛОПЕДИИ В БЪЛГАРИЯ Румен РАДЕВ Президент на Република България	10
ПРЕДГОВОР КЪМ <i>АРБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова	15

ЧАСТ I.

Ю Д А И З М Ъ Т В БЪЛГАРИЯ (Кратка историческа енциклопедия) *ЮБ (КНЕ)*

<i>Посвещения</i> / Милен Куманов	52
<i>Dedication</i> / Milen Kumanov	54

АНОТАЦИЯ НА ЮБ (КНЕ) /	
Александра Куманова, Никола Казански	56
I. I. ... на български	56
I. II. ... на руски	57
I. III. ... на английски	58
УПЪТВАНЕ	
ЗА ПОЛЗВАНЕ НА ЮБ (КНЕ) /	
Александра Куманова	59
ПО-ВАЖНИ СЪКРАЩЕНИЯ НА ЮБ (КНЕ) /	
Александра Куманова, Маряна Максимова	64
АЗБУЧЕН КОРПУС НА ЮБ (КНЕ) /	
МИЛЕН КУМАНОВ	
А	67
Б	80
В	87
Г	89
Д	92
Е	97
Ж	105
З	105
И	107
Й	109
К	111
Л	122

М	128
Н	132
О	134
П	137
Р	165
С	168
Т	184
У	185
Ф	186
Х	187
Ц	192
Ч	194
Ш	194
Щ	197
Ю	197
Я	198
 СИН ОПТИЧНА КАРТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ В ЮБ (КНЕ) ПО СТРАНИЦИ /	
Венцислав Велев	199

СИНОПТИЧНА ТАБЛИЦА СЪС <i>СХЕМА</i> НА ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНИТЕ КАРТИНИ, ФИКСИРАНИ В <i>ЮБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова, Венцислав Велев	203
ЮДАИЗЪМЪТ В БЪЛГАРИЯ: Библиографски указател, фундираш <i>ЮБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова, Венцислав Велев, София Василева, Никола Казански, Николай Василев, Десислава Костадинова, Мариня Максимова	206
ИМЕНЕН ПОКАЗАТЕЦ / Александра Куманова, Никола Казански, Десислава Костадинова	224
СПИСЪК НА ИЛЮСТРАЦИИТЕ В <i>ЮБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова, Никола Казански, Николай Василев, Десислава Костадинова	229

ЧАСТ II.
Х Р И С Т И Я Н С Т В О Т О
В БЪЛГАРИЯ

(Кратка историческа енциклопедия)

[П Р А В О С Л А В И Е Т О
В БЪЛГАРИЯ
(Кратка историческа енциклопедия)
ПБ (КНЕ)]

<i>Посвещения /</i> Милев Куманов	238
<i>Dedication /</i> Milen Kumanov	240

ЕНЦИКЛОПЕДИКА (с. 1-10; 1491-1804) / авт. Александра Куманова : „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*“ – **ПБ (КНЕ)** (с. 1-10; 11-1112; 1113-1416; 1417-1490) / авт. и науч. ред. Милен Куманов ; библиотр. ред. и публ. / Александра Куманова : Дигитал. по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия / Николай Василев – дейксис, граф. и библиотр. ред. на изд. ; Никола Казански – дейксис и библиотр. ред. на изд. ; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. на **ПБ (КНЕ)** ; Рец.: Стоян Деячев, Ирина Линден. – Ново изд. – София : За буквите – О писменезь, 2024. – 1804 с. : със 786 ил. и 4 диагр. с разр. паг. – Библиотр. : 7 676 назв. в три систематиз. списъка на лат. (1. Енциклопедика: 1098/1054 ном. и 44 немц./ ; 2. **ПБ (КНЕ)** : 6 289 ном. ; 3. *М. К. Биобиблиотр.*: 292 ном.) библиотр. запаса общо на 50 ез. (*азерб., англ., араб., арм., асир., беларус., бълг., вьетн., глагол., гр., дат., иврит, идиш, исп., ит., казах., киргиз., кит., кор., лат., джужин., мах., нем., норв., пехлеви, пол., порт., рум., рус., санскр., словаш., словен., ср., старобълг. – църковнослав., старогр., старослав., сърбохърв., тайски (тайланд.), тохар., тур., удмурт., укр., унз., фарси, фр., хинди, хърв., чеш., швед., ял.*) – (Факлоносци : XXXXVI)

Други библиотр. ред. на **ПБ (КНЕ)**: Венцислав Велев, Десислава Костандинова, Марияна Максимова, Диана Ралева.

По случай 1160-годишнината от Покръстването на българите в 864 г.
Изд. в чест на 71-год. от възстановяването на Българската патриаршия ;
Посв. на проф. М. Куманов.
 ISBN 978-619-185-672-5 ; E ISBN 978-619-185-673-2
 1. изд. 2023. – На с. 1500 и 1634 на мнот. изд. и отразен Кн. II на дигитал.
 Уч. по структуриране на български и е-публ. на гр.

АНОТАЦИЯ НА ПБ (КНЕ) /

Милен Куманов	242
II. I ... <i>ва български</i>	242
II. II ... <i>ва руски</i>	243
II. III ... <i>ва английски</i>	244

ПРЕДГОВОР КЪМ ПБ (КНЕ) /

Милен Куманов	245
---------------------	-----

УПЪТВАНЕ

ЗА ПОЛЗВАНЕ НА ПБ (КНЕ) /

Милен Куманов	255
---------------------	-----

ПО-ВАЖНИ СЪКРАЩЕНИЯ НА ПБ (КНЕ) /

Милен Куманов	258
---------------------	-----

АЗБУЧЕН КОРПУС НА ПБ (КНЕ)

[по изд.: С., 2023; С., 2024] /

Милен КУМАНОВ	27
---------------------	----

А	27
Б	88
В	137
Г	203
Д	242
Е	286
Ж	304
З	308
И	321
Й	355
К	379
Л	446
М	458
Н	506
О	537
П	547
Р	637
С	660
Т	843

У	872
Ф	889
Х	901
Ц	918
Ч	935
Ш	944
Щ	950
Ю	951
Я	953

ПБ (КНЕ) – Пълнотекстова справочно-информационна ризама на първоизточника – геоцалтплан и кадастър на груда: взаимнопрепокриващи се разрези / Милен КУМАНОВ	261
КЛЮЧ с библиометрични данни към <i>ПБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова	415
КАРТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ В <i>ПБ (КНЕ)</i> ПО СТРАНИЦИ / Александра Куманова, Венцислав Велев	420
СИНОПТИЧНА ТАБЛИЦА СЪС СХЕМА НА ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНИТЕ КАРТИНИ, ФИКСИРАНИ В <i>ПБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова, Венцислав Велев	429

ПРАВОСЛАВИЕТО В БЪЛГАРИЯ: Библиографски указател, фундират <i>ИБ (КИЕ)</i> / Александра Куманова, Венислав Велев, Никола Казански, Николай Василев, Десислава Костадинова, Диана Ралева, Марияна Максимова	434
ИМЕНЕН ПОКАЗАТЕЦ / Александра Куманова, Десислава Костадинова	640
МОДЕЛ НА ЦИТИРАНЕ НА КНИГИТЕ НА СВ. ПИСАНИЕ (БИБЛИЯ) / Александра Куманова	669
СПИСЪК НА ИЛЮСТРАЦИИТЕ В <i>ИБ (КИЕ)</i> / Александра Куманова, Десислава Костадинова	678

ЧАСТ III

И С Л Я М Ъ Т В БЪЛГАРИЯ (Кратка историческа енциклопедия) *ИБ (КИЕ)*

<i>Посвещение</i> / Милен Куманов	696
<i>Dedication</i> / Milen Kumanov	698
АНОТАЦИЯ НА <i>ИБ (КИЕ)</i> / Александра Куманова, Никола Казански	700
III. I ... на български	700
III. II ... на руски	701
III. III ... на английски	702
ДОКЛАДНА ЗАПИСКА До Главния муфтия в Република България Относно: Концепция за подготовка и издаване на съчинението „Ислямът в България: Кратка историческа енциклопедия” / Милен КУМАНОВ	703

УПЪТВАНЕ	
ЗА ПОЛЗВАНЕ НА ИБ (КИЕ) /	
Александра Куманова	705
ПО-ВАЖНИ СЪКРАЩЕНИЯ НА ИБ (КИЕ) /	
Александра Куманова	709
АЗБУЧЕН КОРПУС НА ИБ (КИЕ) /	
Милен КУМАНОВ	713
А	713
Б	729
В	747
Г	750
Д	753
Е	760
Ж	763
З	763
И	765
Й	769
К	771
Л	787
М	789
Н	800

О	804
П	809
Р	836
С	839
Т	849
У	861
Ф	862
Х	863
Ц	871
Ч	872
Ш	874
Щ	876
Ю	876
Я	876

СИНОПТИЧНА КАРТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

В ИБ (КИЕ) ПО СТРАНИЦИ /

Венцислав Велев	877
-----------------------	-----

СИНОПТИЧНА ТАБЛИЦА СЪС

СХЕМА

НА ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНИТЕ КАРТИНИ,

ФИКСИРАНИ В ИБ (КИЕ) /

Александра Куманова, Венцислав Велев	880
--	-----

ИСЛЯМЪТ В БЪЛГАРИЯ: Библиографски указател, фундират <i>ИБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова, Венислав Велев, София Васлева, Никола Казански, Николай Василев, Десислава Костадинова, Маряна Максимова	883
ИМЕНЕН ПОКАЗАТЕЦ / Александра Куманова, Никола Казански, Десислава Костадинова	919
СПИСЪК НА ИЛЮСТРАЦИИТЕ В <i>ИБ (КНЕ)</i> / Александра Куманова, Никола Казански, Николай Василев, Десислава Костадинова	924

ДЕЙКСИСИ

на
АРБ (КНЕ)

НОЩНОТО ПЪТЕШЕСТВИЕ НА ПРОРОКА <i>МУХАММАД</i> / Цветан ТЕОФАНОВ	931
THE ENCYCLOPEDIA <i>THE ABRAHAMIC RELIGIONS</i> (<i>JUDAISM – CHRISTIANITY – ISLAM</i>) IN BULGARIA as Model of the unity of the peoples in the world / Larissa NAIDITCH	944
ENZYKLOPÄDIE „<i>DIE ABRAHAMITISCHEN RELIGIONEN</i> (<i>JUDENTUM – CHRISTENTUM – ISLAM</i>) IN BULGARIEN“ als Modell der Völkergemeinschaft der Welt / Larissa NAIDITCH	946
ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „<i>АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ</i> (<i>ЮДАИЗЪМ – ХРИСТИЯНСТВО – ИСЛЯМ</i>) В БЪЛГАРИЯ“ като модел за обединение на народите по света / Лариса НАЙДИЧ	948

**ЭНЦИКЛОПЕДИЯ „АБРААМИЧЕСКИЕ РЕЛИГИИ
(ИУДАИЗМ – ХРИСТИАНСТВО – ИСЛАМ) В БОЛГАРИИ”**

как модель объединения народов мира /

Лариса **НАЙДИЧ** 950

EVERLASTING SPIRITUAL PROPINQUITY

OF THE HUMANITY –

THOSE OF THE RELIGIONS /

Masood Ahmadi **AFZADI** 952

ИЗВЕЧНОТО ДУХОВНО РОДСТВО НА ЧОВЕЧЕСТВОТО –

ТОВА НА РЕЛИГИИТЕ /

Масуд Ахмади **АФЗАДИ** 954

МИРОВЪЗПРИЯТИЕТО НА ИСТОРИКА

(Гражданското и религиозното съзнание
за езиковите регистри на културната памет) /

Николай **ВАСИЛЕВ** 956

**ИСТОРИК, ЕНЦИКЛОПЕДИСТ И
ФИЛАНТРОП, НО И ПРАВЕДНИК /**

Никола **КАЗАНСКИ** 958

РЕЦЕНЗИИ

на

АРБ (КИЕ)

МИРОГЛЕДНОТО НАЧАЛО

НА АБРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ

(ЗОРОАСТРИЙСКИЯТ ИЗВОР

НА КУЛТА КЪМ СВЕТИНАТА) /

Стоян **ДЕНЧЕВ** 960

A UNIQUE UNIVERSAL CONTRIBUTION OF BULGARIA IN THE PEACEFUL RELIGIOUS COEXISTENCE / Irina LYNDEN	963
---	-----

УНИКАЛЕН СВЕТОВЕН ПРИНОС НА БЪЛГАРИЯ В МИРНОТО СЪЖИТЕЛСТВО НА РЕЛИГИОЗНА ОСНОВА / Ирина ЛИНДЕН	965
---	-----

МИЛЕН КУМАНОВ: БИОБИБЛИОГРАФИЯ

I. CURRICULUM VITAE / Николай ВАСИЛЕВ, Никола КАЗАНСКИ	969
I. I. ... на български	969
I. II. ... на английски	988
II. БИОБИБЛИОГРАФИЯ / Александра КУМАНОВА, Никола КАЗАНСКИ	1007
III. СТРУКТУРИРАНЕ НА СПРАВОЧЕН АПАРАТ Именен показалец / Александра КУМАНОВА, Никола КАЗАНСКИ	1102

СЪДЪРЖАНИЕ на АРБ (КИЕ)

СЪДЪРЖАНИЕ	1106
СОДЕРЖАНИЕ	1120
CONTENTS	1134

CURRICULUM VITAE

на
АРБ (КНЕ)

CURRICULUM VITAE / Александра Куманова, Никола Казански, Николай Василев	1148
---	------

СЕРИЯ „ФАКЛОНОЩИ“ НА АКАДЕМИЧНОТО ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“

СЕРИЯ „ФАКЛОНОЩИ“ / Александра Куманова, Николай Василев	1154
--	------

СИНОПСИС на *АРБ (КНЕ)*

Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на български / Александра Куманова	1171
Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на руски / Прев. Александра Куманова	1172
Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на английски / Прев. Никола Казански	1173
Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на немски / Прев. Лариса Найдич	1173
Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на турски / Прев. Мюмюн Тахиров	1174
Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на френски / Прев. Никола Казански	1174
Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на иврит / Прев. Михаил Палатник	1175
Синопис на <i>АРБ (КНЕ)</i> на арабски / Прев. Ариф Абдуллах	1175

CURRICULUM VITAE

Н. Пр. д-р МЕСУД АХМАДИ АФЗАДИ (Иран)
His Excellency Dr. MASOOD AHMADI AFZADI, PhD (Iran)

Д-р НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ (България)
Dr. NIKOLAY VASILEV, PhD (Bulgaria)

Проф. д-р СОФИЯ ВАСИЛЕВА (България)
Prof. SOFIA VASILEVA, PhD (Bulgaria)

Акад. проф. д-р ВЕНЦИСЛАВ ВЕЛЕВ (България)
Acad. Prof. VENTSISLAV VELEV, PhD (Bulgaria)

Н. Пр. Мелнишки епископ ГЕРАСИМ (България)
The Right Reverend Bishop of Melnik GERASIM (Bulgaria)

Проф. д.ф.н. РУДЖЕРО ГИЛЯРЕВСКИЙ (Русия)
Prof. DSc RUGGERO GILYAREVSKY (Russia)

Акад. проф. д.т.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ (България)
Acad. prof. DSc STOYAN DENCHEV (Bulgaria)

Г-н РОБЕРТ ДЖЕРАСИ (България)
Mr. ROBERT DJERASSI (Bulgaria)

Доп. з-р НИКОЛА КАЗАНСКИ (България)
Assoc. Prof. NIKOLA KAZANSKI, PhD (Bulgaria)

Проф. з-р СТОЯНКА КЕНДЕРОВА (България)
Prof. STOYANKA KENDEROVA, PhD (Bulgaria)

Д-р ДЕСИСЛАВА КОСТАДИНОВА (България)
Dr. DESISLAVA KOSTADINOVA, PhD (Bulgaria)

Проф. д-р МИЛЕН КУМАНОВ (България)
Prof. MILEN KUMANOV, PhD (Bulgaria)

Акад. проф. д.п.н. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА (България)
Acad. Prof. DSc ALEXANDRA KUMANOVA (Bulgaria)

ИРИНА ЛИНДЕН (САЩ)
Prof. IRINA LYNDEN, PhD (USA)

Г-жа МАРИЯНА МАКСИМОВА (България)
Ms. MARIYANA MAKSIMOVA (Bulgaria)

Проф. д.ф.н. ЛАРИСА НАЙДИЧ (Израел)
Prof. DSc LARISSA NAIDITCH (Israel)

Проф. д-р АЛЕКСАНДЪР ОСКАР (България)
Prof. Dr. ALEXANDAR OSKAR, PhD (Bulgaria)

Проф. д-р ИВО ПАНОВ (България)
Assoc. Prof. IVO PANOV, PhD (Bulgaria)

Проф. д.н. ИРЕНА ПЕТЕВА (България)
Prof. DSc IRENA PETEVA (Bulgaria)

Гл. ас. ДИАНА РАЛЕВА (България)
Chief Assist. Prof. DIANA RALEVA (Bulgaria)

СТЕФАН ПАШОВ, отец (България)
Father STEFAN PASHOV (Bulgaria)

Доп. Д-р ДИАНА СТОЯНОВА (България)
Assoc. Prof. DIANA STOYANOVA, PhD (Bulgaria)

Проф. д-р МЮМЮН ТАХИРОВ (България)
Prof. MYUMYUN TAHIROV, PhD (Bulgaria)

Проф. д.ф.н. ЦВЕТАН ТЕОФАНОВ (България, Франция)
Prof. DSc TZVETAN THEOPHANOV (Bulgaria, France)

Проф. д-р ХРИСТИНА ХРИСТОВА (България)
Prof. HRISTINA HRISTOVA, PhD (Bulgaria)

Н. Впр. Архиепископ ХРИСТО ПРОЙКОВ (България)
His Grace HRISTO PROYKOV (Bulgaria)

Гл. ас. д-р СВЕТЛА ШАПКАЛОВА-КАТЪРСКА (България)
Assist. Prof. SVETLA SHAPKALOVA-KATARSKA, PhD (Bulgaria)

Акад. проф. д.м.в. д-р НИКОЛАЙ ЯРЪМОВ (България)
Acad. Prof. DSc Dr. NIKOLAY YARAMOV (Bulgaria)

СЕРИЯ
„ФАКЛОНОСЦИ“
НА АКАДЕМИЧНОТО ИЗДАТЕЛСТВО
„ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“

SERIES
TORCHBEARERS
OF THE ACADEMIC PUBLISHERS
ZA BUKVITE – O PISMENEH

Факлоносци / За буквите – О писменехъ ; ред. кол.: С. Денчев – отг. ред.; А. Куманова – глав. ред. и състав.; Н. Василев – зам.-глав. ред., обща. ез. и гр. ред., състав.: [М. Куманов], Н. Казански ... [и др.] – науч. ред.; М. Максимова, Д. Ралева ... [и др.] – библиогр. ред.; В. Велев ... [и др.] – техн. ред. – 1 (2010) - 41 (2025). – София: За буквите – О писменехъ, 2010-2025.

[Изброяният състав на творческия екип на изд. е постоянен за вс. тт.

По-долу са отразени само присъединяващите се към екипа дейци и трансформациите на авт. отговорност]

Парал. загл. на сер. в отд. кн.: Torchbearers ; Факлоносци

ISSN C633-8747

COBISS BG-ID 1271256292

[Faklonosti / Za bukвите – O pismeneh ; red. kol.: Stoyan Denchev – otg. red.; Alexandra Kumanova – glav. red. i sostav. Nikolay Vasilev – zam.-glav. red., obshita red., sastav.: [Milen Kumanov], Nikola Kazanski ... [i dr.] – nauch. red.; Mariana Maksimova, Diana Raleva ... [i dr.] – bibliogr. red.; Ventsislav Velev ... [i dr.] – techn. red. – 1 (2010) - 41 (2025). – Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2010-2025.

Parallel. zagl. na ser. v ottd. kn.: Torchbearers ; Faklonosty ISSN C633-8747]

Тълч.: <<https://sno.unibit.bg/2024/12/25/%d0%bc%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d0%b8%d0%b8/>> <<https://sno.unibit.bg/2024/12/22/%d0%b5-%d0%b1%d0%b8%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%be%d1%82%d0%b5-%d0%ba%d0%b8/>>

Наблюдяваните към 2025 г. на е-стр. на СНО при УниБИТ <www.sno.unibit.bg> 41 книги на формата са взел. и актуализ. към 1.11.2025 г. във вид на е-информ. ресурси <<https://sno.unibit.bg/2024/12/22/%d0%b5-%d0%b1%d0%b8%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%be%d1%82%d0%b5-%d0%ba%d0%b8/>> и в Тр. на СНО при УниБИТ <<https://sno.unibit.bg/books.html>>, и са структ. към 2025 г. в 20 поредни ежегодн. тт., които са с ред. период, и с ред. информ. интервал – по ежегодн. конф. на СНО при Унив., в които е вклуч. лит. на 50 ез.

ДЕЙКСИС:
ШКОЛА В НАУКАТА

Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ открива през 2010 г. нова поредица от когнитивни изследвания, която носи общото заглавие „Факлоносци“.

Инициативата се предприема във връзка с 60-годишнината на Държавния библиотекарски институт (ДБИ) – днас: Университет по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), отбелязана през 2010 г.

През новата 2025 Юбилейна 75-годишнина на ДБИ – УниБИТ серия „Факлоносци“ влиза във второто си десетилетие с утвърден енциклопедичен библиографски и историографски облик в успешно осъществени 41 монографични издания, 30 от които титлуно са заявени и внедрени

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ: АРБ (Ю – Х – И) (КНЕ) :
 кратки ист. енциклопедии : 1. Юдаизъмът в България : *ЮБ (КНЕ)* (с. 51-235) ; 2. Православието в България : *ПБ (КНЕ)* (с. 237-693) ; 3. Ислямът в България : *ИБ (КНЕ)* (с. 695-930) / Милен Куманов ; науч. ред. М. Куманов ... [и др.] ; науч. и ез. ред. Цветан Теофанов, Стоянка Кендерова, Иво Панов ; ез. ред. Лариса Найдич ; библиогр. ред. А. Куманова ... [и др.] ; обща ред. о. Стефан Пашов ; 4. М. Куманов : Биобиблиогр. / А. Куманова (с. 967-1105) ; предг. А. Куманова ; дейксис Ц. Теофанов ... [и др.] ; рец.: Стоян Денчев, Ирина Линден. – София : За буквите – О тшменехъ, 2025. – 1176 с. : с 1124 ил., 6 табл., 3 сх. – Библиогр.: 8 104 ном. назв. в 4 систематиз. списъка на лит. (1. *ЮБ (КНЕ)* : 549 назв. ; 2. *ПБ (КНЕ)* : 6 289 назв. ; 3. *ИБ (КНЕ)* : 961 назв. (общо на 24 ез.) ; 4. *М. Куманов* : *Биобиблиогр.* : 305 назв. (на 50 ез.). 9. изд. – (Факлоносси ; ХЛ)

Други библиогр. ред.: Николай Василев, Никола Казански, Венцислав Велев, София Василева, Диана Ралева, Десислава Костадинова, Марияна Максимова ; Други авт. на дейксиси: Л. Найдич, Н. Василев,

Н. Казански, Месуд Ахмади Афзали.

ISBN 978-619-185-766-1 ; E ISBN 978-619-185-752-4

По случай 1160-год. от Покръстването на българите в 864 г.

В навечерието на: 130-год. от установяване на дипломатическите отношения на България с Иран (1897 г.) – 2027 г. и 80-год. от установяване на дипломатическите отношения на България с Израел (1948 г.) – 2028 г.

Изд. е в чест на 75-год. от създаването на Държ. библиотечарски инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБНТ.

Кн. *ПБ (КНЕ)* има предварит. публ.: 1. изд. – С., 2023 ; Ново изд. – С., 2024.

Кн. *М. Куманов : Биобиблиогр.* има предходни публ. в науч. сб., енциклопед. изд. и Уикипедия в 2008, 2014, 2022, 2023, 2024.

СИНОПСИС

Триединството на *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът)* в България е първият по рода си енциклопедичен труд – мегахипертекстов *тривниум* от кратки исторически енциклопедии.

Терминът *Авраамически религии* е обобщен дескриптор на елементите, споделяни от *Юдаизма*, *Християнството* и *Исляма* и произхожда от името на *Пазителя на Вратата* и *Приятел на Бога Авраам (Ибрахим)* – легендарният общ основател на трите Авраамически религии: Юдаизъм, Християнство и Ислям. Изучаването на тези три религии с техните основни понятия и образи изгражда основата на енциклопедичния *тривниум*: „*Юдаизъм в България*”, „*Православието в България*”, „*Ислямът в България*”.

Семноложичната цялост на настоящото 223-то по ред справочно-енциклопедично издание на историка – филантроп проф. Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021) има две предварителни публикации, касаещи *отечествения духовен шпостас – Православието в България* – като част от *духовния диалог в историята* от най-висока класа между религиите и между

105. „Пътят към Коста дел Маресме“ (кадр от филма) (фотография)

ПЪРВА БЪЛГАРСКА ТЕРЕННА НАУЧНА ЕКСПЕДИЦИЯ ПО СОЛАРНИЯ КУЛТ ВЪВ ВОТТОВААРА – КАРЕЛИЯ И АРКАИМ – УРАЛ (АВГУСТ 2015) – вж: *Първи научен комплекс от терени и историографски експедиции в България (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим) (2007, 2008, 2014, 2015) за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) (нестинарството като трансмисия на соларния култ – култа към Светлината, проникнал от Север, през земите на Иран и Мала Азия – Северна Месопотамия, към Балканския полуостров в Странджа – България)*

106. Стоян Денчев (фотопортрет)

107. Александра Куманова (фотопортрет)

108. Милен Куманов (фотопортрет)

ПЪРВИ НАУЧЕН КОМПЛЕКС ОТ ТЕРЕНИ И ИСТОРИОГРАФСКИ ЕКСПЕДИЦИИ В БЪЛГАРИЯ (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) И ЧУЖБИНА (ИРАН, ТУРЦИЯ, ИТАЛИЯ, РУСИЯ, ФИНЛАНДИЯ – ВОТТОВААРА, КАЗАХСТАН – АРКАИМ) (2007, 2008, 2014, 2015) ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЗОРОАСТРИЙСКИЯ ИЗВОР НА АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (2007-2025) (НЕСТИНАРСТВОТО КАТО ТРАНСМИСИЯ НА СОЛАРНИЯ КУЛТ – КУЛТА КЪМ СВЕТИНАТА, ПРОНИКНАЛ ОТ СЕВЕР, ПРЕЗ ЗЕМИТЕ НА ИРАН И МАЛА АЗИЯ – СЕВЕРНА МЕСОПОТАМИЯ, КЪМ БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ В СТРАНДЖА – БЪЛГАРИЯ): *с. Българи, Кости, Кондолово, Бродилово, Граматиково; гр. Царево и Малко Търново: Мишкова нива, Пропада, Индиасха, гробищата на Бастет; местните музеи: сравнително изследване на артефакти от музейните сбирки на Малко Търново, Бургас, Варна, Балчик, Плиска, Мадара, Преслав, Шумен, Велико Търново, Стара Загора, Кърджали и Пловдив; алиани – казълбаши /тур.: казъл – „червен“ и баш – „глава“: червеноглави/ – с. Ябланово – Котленско/Сливенски Балкан/)*

Проучванията продължават 19 г. с включване на учени от 8 страни от Европа и Азия: България, Германия, Индия, Иран, Италия, Китай, Русия, Франция (2007-2025): 7 постоянни изследователи от България и 13 чуждестранни експерти от Германия, Индия, Иран, Италия, Китай, Русия, Франция.

Научните консултанти и рецензентите на публикациите по проведените експедиции са учени от **4 континента и 23 държави на света:** *Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Германия, Грузия, Гърция, Израел, Индия, Иран, Италия, Казахстан, Канада, Китай, Молдова, Полша, Русия, Саудитска Арабия, Съединени американски щати, Турция, Украйна, Франция.*

През тръни към звездите!

109. Никола Казански (фотопортрет)

110. Николай Яръмов (фотопортрет)

111. Николай Василев (фотопортрет)

112. Стефан Алтънармаков (фотопортрет)

113. Мишел Виевиорка – Франция (фотопортрет, направен от А. К.)

114. Франческа Бреси – Италия (фотопортрет, направен от А. К.)

Ръководителят на комплекса от експедиции: информатикът – архитект на информационната среда без граница **акад. д.и.н. Стоян Денчев** (Ил. 106) (С. Д. – Университет по библиотекознание и информационни технологии /УниБИТ/).

Участниците в теренната и историографската работа:

I. библиографът – космист, когнитолог, текстолог, философ **акад. проф. д.п.н. Александра Куманова** (Ил. 107) (А. К. – УниБИТ) – ръководител на теренните и историографските проучвания;

II. историкът – енциклопедист, библиограф, архивист и филантроп **проф. д-р Милен Куманов** (Ил. 108) (М. К. – Институт за исторически изследвания при Българската академия на науките (БАН) – научен редактор на проучванията;

III. библиографът – полиглот **доц. д-р Никола Казански** (Ил. 109) (Н. К. – Централна библиотека на БАН) – терминологичен редактор на проучванията;

IV. библиографът и издател, републиканският хирург **акад. проф. д.м.н. д-р Николай Яръмов** (Ил. 110) (Н. Я. – Медицинска академия – София) – когнитолог, редактор на проучванията;

V. историографът – морфолог на информационния код на езика **д-р Николай Василев** (Ил. 111) (Н. В. – УниБИТ) – езиков редактор на проучванията;

VI. операторът **Стефан Алтънармаков** (Ил. 112) (С. А. – БУЛФИЛМ).

Изследванията са проведени с международната експертиза на:

1. **проф. Мишел Виевиорка (Michel Wieviorka)** (Ил. 113) – Висш институт по обществени науки в Париж, Франция (L'École des hautes études en sciences sociales);

2. **проф. Франческа Бреси (Francesca Brezzi)** (Ил. 114) – Латерански университет в Рим, Италия (Pontificia Università Lateranense);

3. **проф. Елза Вилфрид (Elsa Wilfried)** (Ил. 115) – Институт по обществени науки във Фрайбург, Германия (Freiburger Institut für angewandte Sozialwissenschaft);

115. Елза Вилфрид – Германия (фотопортрет, направен от А. К.)

116. Бруно Далаиникола – Италия (фотопортрет, направен от А. К.)

117. Али Аганори – Иран (фотопортрет, направен от А. К.)

118. Голамхосейн
Ибрахими
Дейнани – Иран
(фотопортрет)

119. Генадий
Борисович
Зданович – Русия
(фотопортрет)

120. Дмитрий
Генадиевич
Зданович – Русия
(фотопортрет)

121. Леонид
Петрович
Писанов – Русия
(фотопортрет)

122. Владислав
Леонидович
Писанов – Русия
(фотопортрет)

123. Вячеслав
Брониславович
Митко –
Русия, Китай
(фотопортрет)

124. Далбир
Сингх – Индия
(фотопортрет)

125. Александър
Иванович
Субето – Русия
(фотопортрет)

4. **проф. Бруно Даларипикола (Bruno Dallapiccola)** (Ил. 116) – Институт по генетични изследвания „Мендел“ към Университета на Рим „Ла Сапиенца“ – Италия (Sapienza Università di Roma);

5. **Негово Превъзходителство Али Аганори (Ali Aganori)** (Ил. 117) – културно аташе на Иран в България;

6. **проф. Голамхосейн Ибрахими Дейнани (Golamhosein Ebrahimi Dinani)** (Ил. 118) – водещ учен на Философския факултет на Техеранския университет (Philosophical Faculty of the University of Tehran);

7. **проф. Генадий Борисович Зданович** (Ил. 119) (катедра по история на Челябинския държавен университет – Русия) – откривателят на Аркаим, който е нашият водач в историческия резерват „Аркаим“;

8. **проф. Дмитрий Генадиевич Зданович** (Ил. 120) – докт. по история, заместник-директор на Учебно-научния център за изучаване на проблемите на природата и човека на Челябинския държавен университет, старши научен сътрудник на резервата „Аркаим“, вицепрезидент на благотворителната фондация „Аркаим“, държавен експерт по историко-културно наследство;

9-10. **Леонид Петрович** (Ил. 121) и **Владислав Леонидович** (Ил. 122) **Писанови** – езиковеди и специалисти по сравнителното изследване на праезика на човечеството (Челябинската областна универсална научна библиотека – Челябинск, Южен Урал – Русия);

11. **акад. Вячеслав Брониславович Митко** (рус.: *Митко*) (Ил. 123) – председател на Арктическият съвет на Асамблеята на народите на Евразия (Arctic Council of the Eurasia Peoples' Assembly), президент на Арктическата академия на науките (Arctic Academy of Sciences), председател на Санктпетербургското отделение на секцията по геополитика и безопасност към Руската академия по естествени науки (Saint Peterburg Department at the Section on Security and Geopolitics of the Russian Academy of Natural Sciences), проф. на Морския университет – Далян, Китай (Dalian Maritime University, China), докт. на техн. науки, проф. – Русия);

12. **Далбир Сингх** (Ил. 124) – съпредседател на Генералния съвет на Асамблеята на народите на Евразия (Eurasian Peoples' Assembly), Национален секретар на Индийския Национален

През тръни към звездите!

126. Емблема на соларните изследвания на УниБИТ за проучване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025г.) (Нестинарството – трансенсия на созарния култ) (фотоколаж, създаден от А.К.и С.Янев) (фотография)

127. Научно-документалният филм „Ритъмът на времето” – 2007, кратка версия на български език (кутийка на компактен диск) (фотоколаж, създаден от А. К. и С. Янев) (фотография)

128. Научно-документалният филм „Ритъмът на времето” – 2007, кратка версия на английски език (кутийка на компактен диск) (фотоколаж, създаден от А. К. и С. Янев) (фотография)

129. Научно-документалният филм „Ритъмът на времето” – 2008, разширена версия на български език (кутийка на компактен диск) (фотоколаж, създаден от А. К. и С. Янев) (фотография)

130. Научно-документалният филм „Ритъмът на времето” – 2008, разширена версия на руски език (компактен диск) (фотоколаж, създаден от А. К. и С. Янев) (фотография)

131. Научно-документалният филм „Ритъмът на времето” – 2010, разширена версия на английски език (кутийка на компактен диск) (фотоколаж, създаден от А. К. и С. Янев) (фотография)

Конгрес (Indian National Congress), Президент на Фонда за политика и управление – Индия (Fund of Policy and Management of India).

13. **акад. Александър Иванович Субето** (рус.: *Субетто*) (Ил. 125) – проф. д.ф.н., дик.н., канд. техн. н. (философ, системолог, метакласификатор) – заслужил деец на науката на Руската Федерация (РФ), лауреат на Премията на Правителството на РФ, професор в Катедрата по обществени науки на Северо-Западния институт по управление – филиал на Руската академия за народно стопанство и Държавната служба при Президента на РФ, професор в Катедрата по история на религията и теологията при Института по история и социалните науки на Руския държавен педагогически университет „А. И. Херцен”, почетен професор на Нов хуманитарен университет „Ярослав Мъдри”, почетен президент на Ноосферната обществена академия на науките, първи вицепрезидент на Петровската академия на науките и изкуствата, председател на Философския съвет на Руското космическо общество, вицепрезидент на Международната академия за хармонично развитие на човека (ЮНЕСКО – UNESCO), вицепрезидент на Международната асоциация по оцеляването на човечеството (УНИЦЕФ-ЮНЕСКО – UNICEF-UNESCO), член на Президиума на Международния Висш Научен съвет, действителен член на Руската академия на естествените науки, Европейската академия на естествените науки, Международната академия на психологическите науки, Академията по философия на стопанството, Академията по проблемите на качеството.

Маршрути:

(1.) **26.05. – 4.06.2007:** снимане в Странджа на научно-документалния филм „Ритъмът на времето” (А. К., М. К., С. А.) (Ил. 126-134);

132. Сакралната поза – послание на нестинарския танц в с. Българи в Странджа, България – аналог на молитвената поза (оранта) (кадър от научно-документалния филм „Ритъмът на времето”, заснет на 3 юни 2007 г.) (фотография)

133. Иконата „Ярославская Оранта“ („Знамето на Божията Майка“ – „Богородица Велика Панагия“) – иконописно изображение на Пресвета Богородица, сътворено в Х-III в. (Спасо-Преображенски манастир (1216 г.) в Ярославъл – Русия) (фотография)

134. Танцуваща жрица върху жарава в храма на богиня Кибела в молитвената поза „оранта“ – бронзова статуетка (действителен размер – 5 mm) – Музей на Хатай (Източна Турция) – от района на храма на Великата майка на боговете Кибела в Хиераполис-Кастабала (Hierapolis-Kastabala), където Страбон (ок. 63 г. пр. н.е. – ок. 23 г.) локализира извършването на онези мистерии (фотография на А. К.)

(2.) **18-23.06.2007:** интервюиране в Рим – Италия на видни съвременни учени със световна известност – познавачи на значението на култа към *Огъня – Светлината* по време на международната научна конференция „Новият хуманизъм и ролята на университетите“ (New humanism and the role of the universities), посветена на 50-годишното от подписването на Римските договори (Treaty of Rome):

[2. 1.] **проф. Мишел Виевиорка (Michel Wieviorka)** – Висш институт по обществени науки в Париж, Франция (L'École des hautes études en sciences sociales);

[2. 2.] **проф. Франческа Бреззи (Francesca Brezzi)** – Латерански университет в Рим, Италия (Pontificia Università Lateranense);

[2. 3.] **проф. Елза Вилфрид (Elsa Wilfried)** – Институт по обществени науки във Фрайбург, Германия (Freiburger Institut für angewandte Sozialwissenschaft);

[2. 4.] **проф. Бруно Далаликола (Bruno Dallapiccola)** – Институт по генетични изследвания „Мендел“ към Университета на Рим „Ла Сапиенца“ – Италия (Sapienza Università di Roma) (С. Д., А. К., Н. К.);

(3.) **21-29.09.2007:** запознаване на обществеността в региона на Странджа с научно-документалния филм „*Ритъмът на времето*“ – стартова премиера в с. Българи на 28.09.2007 (С. Д., А. К.; участва и проф. д.н. И. Петева – УниБИТ);

(4.) **2-7.05.2008:** изучаване на историческите местности в Странджа (Мишкова нива, Пропада, Индипасха, гробницата на Бастет) и местните музеи (А. К., М. К.);

(5.) **2-4.06.2008:** осъществяване на медицински анализи на участниците в ритуала (влизане с боси нозе в жаравата) на 3.06.2008 в с. Българи, проведени от Медицинска академия – София, и анализирани в Генната лаборатория на Германия (Genomlabor Deutschlands – Genome Laboratory of Germany) (А. К., М. К., Н. Я.);

(6.) **17-28.06.2008:** теренни проучвания на *зороастрийските огнени мистерии* и консултации със специалисти по проблематиката в Иран (гр. Занджан /Zanjan/; Шираз – Градът на тайните / Shiraz/; Персеполис /Парсополис/ – Градът на персите /Persepolis/; **Фирюзабад** – Градът, наречен на видния персийски военачалник Пирус /Фирос/ /**Firoozabad**/ *вж и по-долу*); Язд – Градът на Господа Бог /Yazd/; Мейбод /Meubod/; Исфахан – Градът на конната армия / Isfahan/); сравнително изследване на артефакти; създаване на първия специализиран фотоархив по соларния култ (А. К., Н. К.) (Ил. 135-139);

(7.) **25.07. – 16.08.2008:** историографско издирване в Санкт-Петербург (Русия) – най-големият световен иранистичен научен център (намиращ се извън Иран): проучвания на световния документален поток на **50 езика** (*азерб., англ., араб., армен., асир., беларус., бълг., вьетнам., глаголица, гр., дат., иврит, идиш, исп., итал., казах., кирилица, кит., кор., лат., лужиш., макед., нем., норвеж., пехлеви, пол., португ., рум., рус., санскрит, словаш.,*

словен., сръб., старобълг. (църковнославян.), старогр. (елински), старославян., сърбохърват., тайски (тайланд.), тохарски, тур., удмурт., укр., унг., фарси, фр., хинди, хърват., чеш., швед., яп.) – традиционен и електронен (А. К., М. К.);

(8.) **29.11.2008 – 9.12.2008 г.**: сравнително изследване на артефакти от музейните сбирки на Малко Търново, Бургас, Варна, Балчик, Плиска, Мадара, Преслав, Шумен, Велико Търново, Стара Загора, Кърджали и Пловдив (А. К., М. К.);

(9.) **21.01.2009**: аудиенция в Културното представителство към Посолството на Ислямска република Иран в България след Българо-иранския семинар „*Молла Садра Ширази* и философските измерения на религиозния опит” (Molla Sadra Shirazi and the philosophical dimensions of the religious experience) (Софийски университет „Св. Климент Охридски” – Център за изследване на религиите) – София, България: интервюиране по проблемите на пресемантизацията на култа към *Светлината* на:

[9. 5.] **Негово Превъзходителство Али Аганори (Ali Aganori)** – културно аташе на Иран в България;

[9. 6.] **проф. Голамхосейн Ибрахими Дейнани (Golamhosein Ebrahimi Dinani)** – водещ учен на Философския факултет на Техеранския университет (Philosophical Faculty of the University of Tehran) (С. Д., А. К., М. К.) (*Ил. 140-141*);

(10.) **28.05. – 5.06.2009**: сравнително изследване на артефакти от музейните сбирки на на Централна и Източна Турция (гр. Анкара /Ankara/ – Музей на анатолийските цивилизации / Museum of the Anatolian Civilizations / Хетската империя – първата индоевропейска /арийска/ цивилизация, Фригийското царство / фригийците са тракийско племе от Балканите/, Понтийското царство на Митридат /„дарен от бог Митра”/ и др.); Хатушаш-Богазкьой (*Hattusas/ Bogazköy*) (столицата на Хетската империя и на ранното Фригийско царство); Кападокия: Каратепе-Асланташ (Karatere-Aslantas) (хетски град с лъвовете на бог Митра – Митраистичният лъв, намерен в българските земи, е съотнесен с образците от малоазийския регион); Кастабала-Хиерополис (Hierapolis-Kastabala) (Храмът на богиня Кибела – Артемида /нейните жрици са танкували свещени танци боси върху жарава/); Музей на Адана по култови практики, свързани с огнени ритуали (Hatay Museum); Антакия (Хатай) (Antakya-Hatay): Археологически музей на Хатай (Hatay Archeological Museum) (най-запазените римски мозайки, изобразяващи храмови тайнства, чиито модели очевидно са пренесени от Древна Персия: храмови тайнства на огнени церемонии в чест на бог Митра); Истанбул (Istanbul): (*ист.*: Северна Месопотамия) (А. К., Н. К.);

(11.) **5-9.06.2009**: изучаване на намиращите се в кръвни родствени връзки с населението от *нестинарски* корен в с. Българи Странджа *алиани – казылбаши* (тур.: казыл – „червен” и баш – „глава”: червеноглави) с. Ябланово – Котленско (Сливенски Балкан) (А. К., М. К.);

През тръни към звездите!

135. Участие в Св. молебен в зороастрийския храм от праисторически времена Чак-чак – Язд, Иран: А. Куманова (18.06.2008 г.) (фотография на Техеранския университет) (*публ. се за първи път от фотоархива на експедицията*)

136. Поклонение в Двореца Фирюзабад – Ардашир-Хваррах (Храм на Огъня), и зграден от първия сасанидски цар Арташес (Ардашир) след победата му в битката срещу последния партски цар Артабан IV – Фирюзабад – Фарс, Иран: А. Куманова (21.06.2008 г.) (фотография на Техеранския университет) (*публ. се за първи път от фотоархива на експедицията*)

137. Поклонение в древноперсийския град на югозапад на Иран Персеполс – една от столиците на империята на Ахеменидите, възникнал в VI – V в. до н.е., чето и изграждане започва при цар Дарий I и неговия син цар Ксеркс I (на 5 км на север се намира царската гробница Накш-е-Рустам; на 70 км на северозток се намира предишната столица на Персия – Пасагад при цар Кир Велики) (25.06.2008 г.) (фотография на Техеранския университет) (*публ. се за първи път от фотоархива на експедицията*)

138. В околностите на Язд, Иран:
Александра Куманова след дискусията за огнените мистерии с колеги от Техеранския университет (27.06.2008 г.)
(фотография на Техеранския университет)
(публ. се за първи път от фотоархива на експедицията)

139. Участие в Св. молебен в най-голямото съвременно зороастрийско светилище – Язд, Иран:
Никола Кязански (27.06.2008 г.)
(фотография на Техеранския университет)
(публ. се за първи път от фотоархива на експедицията)

140. Проф. Стоян Денчев коментира показването на научно-документалния филм „Ритъмът на времето“ в Културното представителство към Посолството на Ислямска република Иран в България – в калдъра: проф. Голямхосейн Ибрахими Дейнани (21.01.2009 г.)
(фотография на А. К.)

(12.) **2-9.12.2009**: аудиенции при българските митрополити и беседи с тях по проблемите на пресемантизацията на култа към *Светлината*, осъществени в рамките на консултациите със Св. Синод на Българската православна църква (НП *Наум*): НВ *Иоаникий*, НВ *Николай*, НВ *Кирил*, НВ *Гавриил*, НВ *Дометиан* (С. Д., А. К., М. К.);

(13.) **17-22.1.2010**: изследване на традицията на отбелязване на *Атанасовден* (18 ян.) и *Евтимовден* (20 ян.) в *нестинарските* средища в Странджа – България (с. Българи, Кости, Кондолово, Бродилово, Граматиково; гр. Царево и Малко Търново) (А. К., М. К.);

(14.) **20.06. – 29.07.2011**: изследване на фондовете на Библиотечно-информационния център при Министерството на околната среда и водите, свързани със Странджа – в сътрудничество с експерта – сътрудник на този център *Елена Грошева* (А. К.);

(15.) **7-16.09.2014**: посещение (в рамките на пребиваването в Иран на Делегацията на Българо-иранското женско дружество, предвождана от А. К.) на *старите зороастрийски* светилища там – в Техеран и Исфахан и предоставяне на DVD записа на науч.-документалния филм „*Ритъмът на времето*“ пред Президентската институция, Министерството на културата, значими обществени организации на Иран (комплекса за конференции на *Музея на съвременното изкуство на Иран /Tehran Museum of Contemporary Art/*, *Фондацията Ноуеж Нонаги /Ислямско изкуство и интелектуален център/*, *Фондацията ISLAMIC THOUGHT FOUNDATION – Ислямската мисъл*, *Организацията „Жени без граници“ /Women Without Borders/*, *Женския комитет на Иран /Women's Organization of Iran/*, в Националната библиотека на Иран – Техеран /National Library and Archives of Iran/, новинарската Агенция „*МЕХР*“ – *Mehr News Agency*, Межд. телевизия „*ПРЕС ТВ*“ /*PRESS TV*/, издателството-гигант „*Еттелеат*“ – „*Информация*“, на симпозиума „*Човешките права*“ в Съдебната палата на Иран – Supreme Judicial Council of Iran) и пред медиите (А. К.) (*Ил. 142-143*);

(16.) **3-12.08.2015**: **Първа българска теренна научна експедиция по соларния култ във Воттоваара – Карелия и Аркаим – Урал (авг. 2015)** – по трансмисията на соларния култ, проникнал от Север по новооткрити археологически следи – по планината Воттоваара в Карелия (границата с Финландия), Русия и историко-културния резерват „Аркаим“ – Урал в Русия (границата с Казахстан) – за основа е взета *интелектуалната база на проучванията на:*

[16. 7.] **проф. Геннадий Борисович Зданович** (катедра по история на Челябинския държавен университет – Русия) – *откривателя на Аркаим, който е нашият водач в историческия резерват „Аркаим“* на 10.08.2015 г.; историографска експедиция в Руската национална библиотека – Санкт Петербург (Русия) и Челябинската областна универсална научна библиотека – Челябинск (Южен Урал) (Русия);

[16. 8.] **проф. Дмитрий Геннадиевич Зданович** – докт. по история, заместник-директор на Учебно-научния център за изучаване на проблемите на природата и човека на Челябинския държавен университет (ЧелГУ), старши научен сътрудник на резервата „Аркаим”, вицепрезидент на благотворителната фондация „Аркаим”, държавен експерт по историко-културно наследство; беседа за *празника на човечеството* с езиковедите по сравнителното изследване на празника на човечеството:

[16. 9-10.] **Леонид Петрович и Владислав Леонидович Писанови** с включване от България в телемост за участие д-р Н. Василев (А. К., Н. К., Н. В.).

Научно-документална публикационна следа:

14 академично систематизирани продукта и 35 премиери, 8 научно-документални монографии, 2 дарения, обобщени в 2 е-библиотеки на УниБИТ (2007-2025):

ARYANICA (: Е-б-бл. по култа към Светлината – знанието) / Състав. и публ. **А. Куманова** и **Н. Василев**; Науч. и библиогр. ред. **А. Куманова** и **Н. Казански**; Ез. ред. **Н. Василев**; Техн. ред. **В. Велев**; Науч. конс.: **М. Куманов**; Рец. **И. Гарванов**. // <<https://sno.unibit.bg/2024/12/22/%d0%b5-%d0%b1%d0%b8%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%be%d1%82%d0%b5%d0%ba%d0%b8/>> <<https://sno.unibit.bg/aryanica/>> <<https://sno.unibit.bg/e-lib.html>>. 1.01.2025. – Публ.: <<https://sno.unibit.bg/aryanica/>> <<https://sno.unibit.bg/e-lib.html>>

NESTINARIANA (: Е-б-бл. по култа към Светлината, пресемантизиран в нестинарския реликт) / Състав. и публ. **А. Куманова** и **Н. Василев**; Науч. и библиогр. ред. **А. Куманова** и **Н. Казански**; Ез. ред. **Н. Василев**; Техн. ред. **В. Велев**; Науч. конс.: **М. Куманов**; Рец. **И. Гарванов**. // <<https://sno.unibit.bg/2024/12/22/%d0%b5-d0%b1%d0%b8%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%be%d1%82%d0%b5%d0%ba%d0%b8/>> <<https://sno.unibit.bg/nestinariana/>> <<https://sno.unibit.bg/e-lib.html>>. 1.01.2025. – Публ.: <<https://sno.unibit.bg/nestinariana/>> <sno.unibit.bg/e-lib.html>. 30.04.2025;

5 научно-документални филма на бълг., рус. и англ.: (вж по-горе: с. 149):

Ритъмът на времето [Е-ресурс] [Видеозапис]: *Нестинарство*: Информ. карта: Науч.-докум. филм / Продуцент, идея и концепция **С. Денчев**; Сцен. **А. Куманова**, **М. Куманов**; Реж. **А. Куманова**, **А. Алтъпармаков**; Оператор **С. Алтъпармаков**; Ред. **Н. Казански**, **А. Даскалов**; Консулт. **Н. Цв. Кочев** (София) ... [и др.] / БУЛФИЛМ. С., 2007; 2008. 5 опт. диск (DVD). Редуц. версия на бълг. и англ. ез. 2007; Разшир. версия на бълг., рус., англ. ез. 2008. Други консулт.: проф. **М. Виевиорка** (Париж), проф. **Ф. Бреси** (Рим), проф. **Е. Вилфрид** (Фрайбург), проф. **Н. Яръмов** (София), о. **Маричу Полици** (София). Изд. на СВУБИТ. Загл. и на рус. ез.: *Ритм времен (Нестинарство: Информ. карта)*; загл. и на англ. ез.: *The rhythm of the time (Nestinarstvo (fire-dancing): Inform. map.*;

През тръни към звездите!

141. Проф. **Милен Куманов**, проф. **Голахосейн Ибрахими Дейнани**, проф. **Александра Куманова** в Културно представителство към Посолството на Ислямска република Иран в България след дискусията им за **Гастон Башлар** – философа на Огъня, последвала показването на научно-документалния филм „Ритъмът на времето” (21.01.2009 г.) (фотография на Културно представителство към Посолството на Ислямска република Иран в България)

142. Проф. **А. К.** представя соларните изследвания на България на галавечер под патронажа на г-жа **Мулаварди** – заместник на Президент на Иран по въпросите на жените и семейството, провеждана в чест на посещението в страната на Българската женска делегация, водена от **А. К.** – гградина на Президентството – **Техеран** (10.09.2014 г.) (фотография на Пресцентъра на Президентството на Ислямска република Иран) (публ. се за първи път в България от *Фотодокумента на експедицията*)

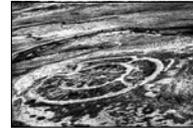
143. Проф. **А. К.** поднася на министъра на културата на Ислямска република Иран **Н. Пр. Али Джанати** компактден диск на научно-документалния филм „Ритъмът на времето” при посещението в Иран на Българската женска делегация, водена от нея – **Техеран** (15.09.2014 г.)

144. Географска карта на Хиперборея – Арктида (земи между съвременна Великобритания и Скандинавския полуостров) – родина на арите (карта на Г. Меркатор – 1595 г.) (фотография)

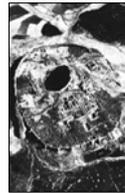
145. Карта на разселението на арите по света – в Европа, Азия, Африка – в продължение на 20 000 – 12 000 г. преди нас (съвременна географска карта – по ст. „Митра“ – Санкт Петербург, Русия) (фотография)

146. Арсанж – град-светилище на древноарийската цивилизация (праобраз на Екбатана – Мидийска империя и Плиска – Първа българска империя) (аероснимка) (фотография)

147. Арсанж – град-светилище на древноарийската цивилизация (праобраз на Екбатана – Мидийска империя и Плиска – Първа българска империя) (аероснимка) (фотография)

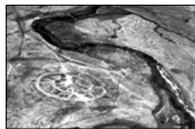
151. Зороастрийското светилище Тахт-е-Солейман – Тронът на Соломон (Takht-e-Soleiman) (III-IV в.) в Севернолечен Иран – Северна Месопотамия (намра се в непосредствена близост до границата с Турция); древенкултов комплекс, състоящ се от храм на Огъня, светилище на древноперсийската богиня на водите Анахита („Пречистата“) – съпруга на бога на Слънцето Митра (сателитна снимка) (фотография)

35 премиери на научно-документалните филми (вж погоре: с. 149 – Ил. 126-131):

1. 28.09.2007 – с. Българи – Странджа, България (Balgari – Strandzha, Bulgaria);
2. 15.10.2007 – Католически университет – Анже, Франция (Université catholique d'Angers, France);
3. 1.11.2007 – Национален дворец на културата – София, България на Пленарното заседание на откриването на Петата национална научна конференция с международно участие на УниБИТ (University of Library Studies and Information Technologies) (докл. на форума);
4. 4.12.2007 – Библиотека за чуждестранна литература „М. И. Рудомино“ – Москва, Русия – на Международната научна конференция „EVA 2008“ „Информационно общество, култура, образование“ (Library for Foreign Literature, Moscow) (докл. на форума);
5. 22.02.2008 – Католически колеж „Св. Маргарита“ – Тапаханокс, щат Вирджиния, САЩ (St. Margaret's School at Tappahannock, Virginia, USA);
6. 22.05.2008 – Католически университет – Нант, Франция (Université catholique de l'Ouest – Nantes, France);
7. 3.06.2008 – с. Българи – Странджа, България (Balgari – Strandzha, Bulgaria);
8. 10.06.2008 – Център на Международната конференция „Крим 2008“ – Крим, Украйна – Международната научна конференция „Библиотеките, образованието и технологиите за културата“ (Center for International Conferences Crimea, Ukraine) (докл. на форума);
9. 22.06.2008 – Дом на учените „Ж. Кюри“ – Варна, България – на Пленарното заседание на откриването на Световния форум „Informing Science 2008“, съпровождащо Пленарен докл. на форума (Informing Science 2008 – Vama, Bulgaria);

През тръни към звездите!

148. Аркаим – град-святилище на древноарийската цивилизация (п्राобраз на Екбатана – Мидийска империя и Плиска – Първа българска империя) (аероснимка) (фотография)

149. Аркаим – укрепено градище и главни астрономически азимут (фрагмент от схема по изданието „Аркаим: У истоков цивилизации” – 2009) (фотография)

150. Аркаим – град-дом (схема по азимутите по изданието „Аркаим: У истоков цивилизации” – 2009) (фотография)

Петербург, Русия (Russian National Library in Saint Petersburg);

11. 1.11.2008 – Национален дворец на културата – София, България на Шестата национална научна конференция с международно участие на УниБИТ, представяща статуса на информатизацията (University of Library Studies and Information Technologies) (докл. на форума);

12. 17.12.2008 – Санктпетербургски държавен университет по култура и изкуство по време на 90-год. юбилей на висшето учебно заведение – Санкт Петербург, Русия (Saint Petersburg State University of Culture and Arts);

13. 21.01.2009 – Културно представителство към Посолството на Ислямска република Иран в България след Българо-иранския семинар „Молла Садра Ширази и философските измерения на религиозния опит” (Molla Sadra Shirazi and the philosophical dimensions of the religious experience) (Софийски университет „Св. Климент Охридски” – Център за изследване на религиите) – София, България;

14. 9.03.2009 – Руски православен богословски институт „Св. Сергей” – Париж, Франция (St. Sergius Russian Orthodox Institute in Paris);

15. 4.09.2009 – Библиотека-фонд „Русское зарубежье” „А. Солженицин” и Български културен институт в Москва при Посолството на България в Москва – по време на презентацията на проекта „Русское зарубежье в Болгарии 1877-2007 гт.” на Централната библиотека на Българската академия на науките – в рамките на Годишната на България в Русия – Москва, Русия (Library-Fund *Russian Abroad A. I. Solzhenitsyn in Moscow*);

16. 5.06.2010 – телевизия „Родина” – София, България;

17. 6.08.2010 – телевизия ТВ 1, излъчвана на територията на САЩ и разпространяваща се чрез мрежата на 140 нац. и рег. кабелни оператори на България (Bulgarian TV1 in USA);

18. 3.01.2011 – телевизия ТВ 1 (Bulgarian TV1 in USA)

(вж по-горе: п. 17);

152. Светилището „Минкова нива” в Странжа – част от обширен соларен комплекс (намира се на 3 км югозападно от Малко Търново, България – непосредствено до границата с Турция) (II хил. пр. н.е. – Късна античност, IV в.) – първоначално: долмен крепида, около който по-късно е доизградено монументалното съоръжение – мавзолей (място за поклонение на митичен прародител – герой), а също – и храм на бога на Стетливата, поезията и разума Аполон – Аулорнок (фотография)

19. 6.05.2011 – телевизия TB 1 (Bulgarian TV1 in USA)
(вж по-горе: п. 17);
20. 3.06.2011 – телевизия TB 1 (Bulgarian TV1 in USA)
(вж по-горе: п. 17);
21. 13.12.2012 – УниБИТ – в час по „Академическо писане“, изнесена от А. К. пред поток от студенти по специалности „Библиотекознание и библиография“, „Библиотечен мениджмънт“, „Печатни комуникации“, „Информационни комуникации“, „Обществени политики и практики“, „Компютърни науки“, „Информационно брокерство“ (University of Library Studies and Information Technologies);
22. 17.05.2013 – IX Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ „Информационна култура: наука – изкуство – религия“ – „Information culture: science – art – religion“ (девиз: „Знанието е сила“ – „Scientia est potentia“) – пред Академичната общност на УниБИТ и представителите на библиотечната, културната и научната общественост – от Българската академия на науките, Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и др. – по време на премиерата на библиографския указател, е- и традиционната библиотека „Нестинариана“, дарени от А. К. на УниБИТ (University of Library Studies and Information Technologies);
23. 10.10.2013 – Национална научна конференция с международно участие „Политики за управление на културното наследство – комуникация и социализация чрез образование“ в Националния исторически музей – София (Bulgarian National Historical Museum in Sofia);
24. 23.7.09. – 16.09.2014: по време на посещение (в рамките на пребиваването в Иран на Делегацията на Българо-иранското женско дружество, предвождана от А. К.) в Президентската институция, Министерството на културата, значими обществени организации в Иран (комплекса за конф. на Музея на съвременно изкуство на Иран, Фондацията HozeH Honari /Ислямско изкуство и интелектуален център/, Фондацията ISLAMIC THOUGHT FOUNDATION – Ислямската мисъл, Организацията „Жени без граници“, Женския комитет на Иран, в Националната библиотека на Иран – Техеран, новинарската Агенция „MEXP“ – Mehr News Agency, Международната телевизия „ПРЕС ТВ“ /PRESSTV/, издателството-гигант на „Еттелеат“ – „Информация“ – пред медиите, на симпозиума „Човеките права“ в Съдебната палата на Иран);
25. 10.08.2015 – Нагайбакски район на Урал – Русия (в присъствието на районната телевизия) (Regional TV in Ural, Russia);
26. 11.08.2015 – Челябинска областна универсална научна библиотека – Челябинск (Южен Урал) – Русия (Chelyabinsk Regional Universal Scientific Library in Ural, Russia);
27. 2.09.2015 – Филиал N 1 на Централната градска детска библиотека „А. С. Пушкин“ – Санкт Петербург, Русия (Central City Children’s Library Pushkin in Saint Petersburg);
28. 13.10.2016 – на втората вводна лекция на А. К. по

През тръни към звездите!

- студентите на УниБИТ от спец. „Печатни комуникации“ (University of Library Studies and Information Technologies);
29. 5.04.2017 – Студентски филиал на Столична библиотека – София (Sofia City Library);
30. 25.04.2018 – пред Библиотечно-информационния факултет (БИФ) на Санктпетербургския държавен институт по култура (СПБДИК) – по време на изнесения от А. К. пред руската библиотечна общност майсторски клас на тема „Световна (международна) универсална библиография (III в. пр. н.е. – XXI в.) – атлас на библиографознанието (вторично-документална карта на универсалното знание на планетата)“ (форумът е под председателството на ректора на СПБДИК проф. докт. ист. науки *Александр Сергеевич Тургаев*, декана на БИФ на СПБДИК проф. докт. педаг. науки *Валентина Владимировна Брежнева*, проф. докт. ист. науки, зав. катедрата по документознание и информационна аналитика на СПБДИКД *Дмитрий Аркадиевич Еляшев*);
31. 20.06.2018 – на IV Международен професионален форум „Крим-2018“ – „Книга. Култура. Образование. Иновации“ (Судак – Крим, 16-24.06.2018) – А. К. представя пред международната научна общност от 1150 участници от 18 държави докл. „Панорама на научната школа на библиосферата – инфосферата – ноосферата на България в енциклопедичните издани и многоезичните речници“, в който обобщава приносите на 27-те книги (2010-2018) (*Към 2025 – 41 кн. – Бел. на ред.*) от библиографската, историографската и енциклопедичната сер. „Факлоносци“ на УниБИТ, чиито научни консултанти и рецензенти са учени от **4 континента и 23 държави на света**: *Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Германия, Грузия, Гърция, Израел, Индия, Иран, Италия, Казахстан, Канада, Китай, Молдова, Полша, Русия, Саудитска Арабия, Съединени американски щати, Турция, Украйна, Франция* (University of Library Studies and Information Technologies);
32. 26.04.2019 – на третата уводна лекция на А. К. по учебната дисциплина „Културна антропология“, изнесена пред студентите на УниБИТ от специалност „Печатни комуникации“ (University of Library Studies and Information Technologies);
33. 23.05.2019 – на Дискусионната сесия „Културно-цивилизационни кодове на народите на Евразия“ в Руския културно-информационен център в София при подкрепата на УниБИТ в рамките на Дните на Асамблеята на народите на Евразия; дискусиата е председателствана от А. К.; съпредседатели на форума са:
- [33. 11.] **акад. Вячеслав Брониславович Митко** (председател на Арктическият съвет на Асамблеята на народите на Евразия, президент на Арктическата академия на науките, председател на Санктпетербургското отделение на секцията по геополитика и безопасност към Руската академия по естествени науки, проф. на Морския университет (Далян, Китай), докт. на техн. науки, проф. – Русия) и
- [33. 12.] **Далбир Сингх** (съпредседател на Генералния съвет на Асамблеята на народите на Евразия, Национален секретар на Индийския Национален Конгрес, Президент на Фонда за политика

153. Корича на изданието – полилингва на български език „Нестинариана: Систем. анот. библиогр. указ. Фотомон.гр.” – 2012 (фотография)

154. Корича на изданието на руски език „Нестинариана: Систем. анот. библиогр. указ. Фотомон.гр.” – 2014 (фотография)

155. Корича на изданието на английски език „Nestinariana: Historigr. Photomogr.” – 2014 (фотография)

и управление – Индия) в присъствието на участниците в работата на форума от България, Великобритания, Гърция, Казахстан, Китай, Русия – след прочитането от А. К. на Пленарния докл. за първите български експедиции с международно участие по соларния култ със северен генезис, състояли се в България, Иран, Турция, Русия, Финландия, Казахстан, на които А. К. е ръководител на теренните и историографските работи, провеждани с международен скип от учени; 34.

10.11.2023 – София, Държавна агенция „Архиви”. Конферентна зала – по време на откриването, водено от А. К., на Международния дискуссионен форум „Култура – Вярa – Битие” на тема „Ролята на културата и духовността в създаването на цивилизационното битие от древността до постмодерната ера”: Кръгла маса / Фондация „Българско изкуство – Орфеев завет” (Foundation *Bulgarian Art – Orpheus Legacy*) <<https://www.facebook.com/61552251262742/videos/6819045321507605>>;

35. 3.09.2024 – УниБИТ – в час на А. К. по „Академическо писане и научна етика” пред поток от студенти по специалност „Информационни комуникации и медийни технологии”, „Комуникации и информиране”, „Обществени политики и практики” (University of Library Studies and Information Technologies);

8 научно-документални монографии на бълг., рус. и англ. ез. и лит. на 50 ез. (азерб., англ., араб., армен., асир., беларус., бълг., вьетнам., глаголица, гр., дат., иврит, идиш, исп., итал., казах., кирилица, кит., кор., лат., джужш., макед., нем., норвеж., пехлеви, пол., португ., рум., рус., санскрит, словаш., словен., сръб., старобълг. (църковнославян.), старогр. (елински), старославян., сърбохърват., тайски (тайланд.), тохарски, тур., удмурт., укр., унг., фарси, фр., хинди, хърват., чеш., швед., яп.) (Ил. 153-157):

1. **Куманова, А.** *Нестинариана: Историогр.: Систем. анот. библиогр. указ. Фотомон.гр.: Уч. пособ. по дисциплин. „Нестинарство: Информ. кодове на култ. наследство” / Състав., историогр., предг. А. Куманова; Науч. и ез. ред., дейксис (етимолог.), емблематика Н. Василев; Науч. ред. С. Денчев ... [и др.]*; Терминолог. и справ.-информ. ред. Н. Казански; Библиогр. и справ.-информ. ред. М. Максимова; Справ.-информ. ред. Д. Ралева; Рец. Ж. Стоянов ... [и др.]. С., 2012. <<http://www.sno.unibit.bg>> <<http://sno.unibit.bg/e-lib.html>> <https://www.academia.edu/upgrade?feature=name_mentions&trigger=mentioning-author-rw>

2. **Куманова, А.** *Нестинариана: Историогр. Фотомон.гр.: Уч. пособ. / Науч. и яз. ред. Н. Василев; Науч. ред. С. Денчев ... [и др.]*; Терминолог. и справ.-информ. ред. Н. Казански; Библиогр. и справ.-информ. ред. М. Максимова; Справ.-информ. ред. Д. Ралева; Рец. Ж. Стоянов ... [и др.]. С., 2014. <<http://www.sno.unibit.bg>> <<http://sno.unibit.bg/e-lib.html>> <https://www.academia.edu/upgrade?feature=name_mentions&trigger=mentioning-author-rw>

3. **Куманова, А.** *Nestinariana: Historigr. Photomogr.: Compend. / Sci. and lang. ed. N. Vasilev; Sci. ed. S. Denchev ... [и др.]*;

През тръни към звездите!

ed. M. Maximova; Ref. and inform. ed. D. Raleva; Rev. Z. Stoyanov... [и др.]. С., 2014. <<http://www.sno.unibit.bg>> <<http://sno.unibit.bg/e-lib.html>> <https://www.academia.edu/upgrade?feature=name_mentions&trigger=mentioning-author-rw>

4. Арианика: Експедиция във Вонттоваара – Карелия и Аркаим – Урал: Центр. на праевроп. цивилизация в Русия: Протоариши праславяни: Културолог.-феноменолог. декодиране на митолог., ист. и лингвист. пл.: Уч. пособие по дисциплината „Нестинарство: Информ. кодове на култ. наследство” / С. Денчев ... [и др.]; Науч. ред. Н. Яръмов ... [и др.]; Библиогр. ред. Д. Ралева, М. Максимова; Рец. А. Субето ... [и др.]. С., 2016.

Други авт.: А. Куманова, Н. Казански, Н. Василев; Други ред.: М. Куманов, И. Теофилов; Други рец.: В. Митко, В. Ключев, И. Петева, В. Велев. Списък на ил.; Списък на съкр. Библиогр.: с. 127-135. Имен. показалец. Юбил. изд., посв. на 70-год. на ЮНЕСКО и 65-год. на Държ. библ. инст. – дн.: УниБИТ. <<http://sno.unibit.bg>> <<http://sno.unibit.bg/e-lib.html>> <https://www.researchgate.net/publication/307574972_Aryanica> <https://www.researchgate.net/profile/Alexandra_Kumanova> <www.arcticas.ru> <https://www.academia.edu/upgrade?feature=name_mentions&trigger=mentioning-author-rw> <<https://sno.unibit.bg/wp-content/uploads/2024/12/15-Aryanica-St.Denchev-Al.Kumanova-N-Kazanski-N-Vasilev-2016.pdf>>

5-8. Куманова, А. Очите на Шари. Sub rosa: Страници от един забравен дневник [по науч. експедиции в Иран, Турция / Сев. Месопотамия/, Италия, Русия, България] = Shari's eyes. Sub rosa: Pages of a forgotten diary [according to sci. missions in Iran, Turkey / North Mesopotamia/, Italy, Russia, Bulgaria] / Ред., бел. Н. Василев; Ред.-уранист И. Панов; Рец. Цв. Теофанов... [и др.]. Послеология: А. Норузи, М. А. Кияни, С. Денчев. Ново 4. изд. С., 2024.

Други рец.: А. Федотов, Б. Тодорова, П. Велчев, Н. Казански. Рез. на бълг., рус., англ. ез.; В ч. от тир. рез. на перс. ез. Библиогр.: 175 ном. назв. Кн. се изд. със съдействието на Култ. представителство към Посолството на Ислямска Републ. Иран в Републ. България. 1. изд. 2014. Ново 2. е-изд. 2015. 3. доп. е-изд. 2016;

2 дарения на информационните ресурси по проучването – документални сборки и библиографските им изражения:

1. Куманова, А. 17.05.2013 – IX Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ „Информационна култура: наука – изкуство – религия” – „Information culture: science – art – religion” (девиз: „Знанието е сила” – „Scientia est potentia”) – пред Академичната общност на УниБИТ и представителите на библиотечната, културната и научната общественост – от Българската академия на науките, Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” и др. – по време на премиерата на библиографския указател, е- и традиционната библиотека „Нестинариана”, дарени от А. К. на УниБИТ (University of Library Studies and Information Technologies):

156. Корична на изданието – подлинна на български език „Арианика: Експедиция във Вонттоваара – Карелия и Аркаим – Урал” – 2016 (фотография)

157. Корична на 1-4 издания на дневника на експедициите в Иран, Турция (Северна Месопотамия), Италия, Русия, България „Очите на Шари. Sub rosa” – 2014, 2015, 2016, 2024 (фотография)

Куманова, А. Дарение на колекцията „Нестинариана” – библиографски указател, електронна и традиционна библиотека от **1549 номерирани документални единици**: Докл. на IX Студентск. науч. конф. и изложба „Информ. култ.: наука – изкуство – религия” – „*Infom. culture: science – art – religion*” – София, 17.05.2013 г. // Издател (В. Търново), 2013, N 1-2, с. 36-45: ил. – Рез. на англ. ез.

2. **Куманова, А.** 20.05.2016 – XII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ „Информация, знание, цивилизация – пътят на човечеството” – „*Information, knowledge, civilization – the road of the Mankind*” (девиз: „*Не по-малко достойно е да опазим придобитото, от това да го спечелим*” – „*Nescitior est virtus, quam quaerere, parva tueri*”) – пред Академичната общност на УниБИТ и представителите на библиотечната, културната и научната общественост – от Българската академия на науките, Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” и др. – по време на премиерата на библиографския указател, е- и традиционната библиотека „Арианика”, дарени от А. К. на УниБИТ (University of Library Studies and Information Technologies):

Куманова, А. Дарение на УниБИТ на традиционната и електронната библиотека ARYANICA от **167 номерирани документални единици** (по трансмисия на сев. соларен култ към земите на Иран, Мала Азия и Балканския полуостров): каталог, показалци, ценни изд. и ксерокопия на докум. източници, направени в чуждестр. библ. (Втор.-докум. база на изд.: **Арианика**: Експед. във Воттоваара – Карелия и Аркаим – Урал: Центр. на праевроп. цивилизация в Русия: Протоарии и праславяни: Културолог.- феноменолог. декод. на митолог., ист. и лингвист. пл.: Уч. пособие по дисциплин. „Нестинарство: Информ. кодове на култ. наследство” / С. Денчев ... [и др.]; Науч. ред. Н. Яръмов ... [и др.]; Библиогр. ред. Д. Ралева, М. Максимова; Рец. А. Субето ... [и др.]. С., 2016. Други авт.: А. Куманова, Н. Казански, Н. Василев / А. Куманова, Н. Василев, М. Матова (N 1760): Докл. на XII Студ. науч. конф. и изложба на УниБИТ – 20.05.2016. // Тр. на СНО при УниБИТ. Т. 12, 2017, с. 340-357. Публ. на библиогр. сп. на лит. (е-б-ка ARYANICA).

Обобщение: Първият научен комплекс от терени и историкографски експедиции в България (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим) (2007, 2008, 2014, 2015) за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) се осъществява чрез концепцията „**информационна среда**” (англ.: information environment) (С. Денчев) и показва в направените от нас над 100 публикации два **взаимосвързани информационни потока**:

1) проследено е трасето на Великото преселение на протоарииите назад в хилядолетията (от 20 хил. до 5 хил. г.

изселване от застудяващата и бавно потъващата след катастрофата Арктида (*Ил. 145-157 – на с. 154-159 по-горе тук*).

Въз основа на разбирането на **социоприродната културна цялост на човечеството** (*В. И. Вернадски /1865-1945/*) и **общите корени в историята на религията, произлезли от едно място на Север – поклонение към Светлината** (*Дж. Кемпбъл /Joseph John Campbell, 1904-1987/; М. Елиаде /Mircea Eliade, 1907-1986/; А. Корбен /Henry Corbin, 1903-1978/*), рационалното включване на философско-религиозния интелектуален план във философско-информационната картина на света в категорията „дълго време“ (*М. М. Бахтин /1895-1975/*) обезпечава когнитивна възможност за съотнасянето на *религиозните картини на света* (*Св. Авеста – Св. Упанишади – Св. Библия – Св. Коран*).

Едновременно с това, съотнесени с *рационалното знание* (*философско, историческо* и т.н. по целия спектър на *универсалната хуманитаристика*), религиозните картини на света са основа за разработването на *компаративистичната онтология на познанието* и по този начин съдействат за създаването на **универсална периодизация на човешката история** във видна **дърво на историко-културното развитие на човечеството** (*вж: с. 204, 430, 881*), за което **Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнство – Ислям)** имат **общ извор – Зороастризма**, който е **вкоренен в култа към Светлината** . . .

Очевидно Аркаим е посветен на праарийския *Бог-Слънце*, но корените му са също и в арктическата *религия на Полярната звезда*. Самата *кръгова структура* на селището е *стародавен соларен символ (лабиринта)*.

Тази структура има дълбок цивилизационен, прагматичен (отбранителен) и особено – ритуален смисъл: *срв.: каменните баби от Аркаимската долина*. Тя произлиза от *арктическата цивилизация на протоариите* с техните *светилища-лабиринти*.

Сведения за нея намираме в полумитичните сказания на *Платон (Plato, 428-348 пр. н.е.)* за *Атлантида*, за града на хиперборците *Електрис* (построен под знака на Полярната звезда) и особено – за *Асгард*, свещения град на нордическия бог *Один*, описан в *Едите*.

Видният френски философ-метафизик *Рене Генон (René Guénon, 1886-1951)*, известен още като шейх *Абд-ал Уахед Яхя /Shaykh, Abd al-Wahid Yahya/*, изтъква, че *свастиката* (древен знак, извънредно разпространен в останките на Аркаим) като символ на **вечното движение и развитие около ЕДИН постоянен ДУХОВЕН ЦЕНТЪР**, е свързана не само със **Слънцето**, но и – преди това – с **Полярната звезда** – като *арктически символ*.

Високата степен на иновации, характерна за цивилизацията на протоариите в Аркаим, се изразява в различни *водоотточни и канализационни системи*, но особено важно е наличието на следи от най-древните *колесници*, които по-късно са като характерен белег на други *арийски цивилизации* – като *хетската* и *иранската* (700 пр. н.е – до днес).

През тръни към звездите!

Аркаим е *междинното звено* между:

1. мегалитната култура на **Вотгтоваара** (Карелия) и **Стоухендж** (Южна Англия) *и*
  2. преносът на древните знания към **Иран, Анатолия и Шумер**.
- Това е ярко потвърждение за *протоарийските корени на славяните*.

Аркаим е и символ на **ДУХОВНОТО ЕДИНСТВО** на западната *нордическа* култура и източната *мъдрост*.

В Аркаим се проследява явно сходство между древната „Страна на Градовете“ на протоариите и по-новата „гардарика“ (сканд.: „Страна на Градовете“) на руските славяни (V-XI в.), състояща се от над 130 града.

Същността на града – уникално чудно обятие на Земята и Небето – е *помещаване в ландшафта, в хармонично съжителство с него и неговото творческо преобразуване* (срв.: ноосфера /В. И. Вернадски/), но и – *съсредоточаване едновременно във вътрешното пространство...*

Тя по удивителен начин напомня и футуристично – по ефикасност – и „фабриките на света“ от най-ново време (XXI в.) – като тези в Англия, Германия, САЩ, Русия и Китай.

Навсякъде се повтаря една и съща схема. *Ариите се претопяват в местния етнически субстрат, но го облагородяват, цивилизоват и често (но не винаги) му оставят като емблема името си*. Така става с *келтите* и *тракийците* (каменните слънчеви обсерватории-храмове), *етруските* в Италия (екологичната металургия), *хетите* в Анатолия (колесницата), *дорийците* в Елада (обработката на желязо), *иранците* в Иран (страната на ариите; Иранската империя /Ахеменидска, Сасанидска/ – първата модерна империя: царска институция /държавно знаме/, първата монотеистична религия /Зороастризмът/, първата аристократична култура /рицарският кодекс/, *българите* и *балканските славяни* (държавното устройство и приемане на *Християнството*), *викингите* (варягите) в Киевска Рус (държавното устройство и приемането на *Християнството*) и *норманите* в келтско-саксонска Англия (строителството на замъци и кръстоносните походи).

Именно в *евразийската цивилизация на Русия* се отразява най-ярко този хилядолетен кръговрат на взаимосвързаната и взаимобогаляваща се културна еманация на протоариите и праславяните.

Аркаим е открита вечна (и постмодерна) карта на мисията на човечеството към *ноосферното му самосъзнание* на настоящето и бъдещето, която отговаря на въпроса: *как хармонично да се съотнесат и проявяват една чрез друга духовната и материалната култура*.

Протоариите и праславяните, които са били винаги едно цяло, но не са се развивали в една посока – *арии* се преселват на югоизток (*ирано-индоевропейци*) и на югозапад (*келти* и *траки*), но

През тръни към звездите!

(по *Св. Авеста*) – *Хиперборея*, която в продължение на хилядолетия потъва, и изключително напредничавият ѝ народ – АРИИТЕ се спуска на юг и югоизток – по планините Воттоваара в Карелия и Урал, където изгражда „Страната на Градовете“, белязана с феноменалната **соларна планировка** на **Аркаим**, и оттук се насочват към Иранското плато – **Гор** (дн: **Фирюзабад**) (вж и *по-горе* и с. 94-95), за да осъществят своя известен гигантски път в историята, достигнал и до Балканския полуостров;

2) осмислен е **методологичният въпрос**: трансмисиите на соларния култ, разпространен от Север по цялото земно кълбо, намерил място в редица огнени практики, проникнали и на Балканския полуостров от Мала Азия и вкоренени в Иранския културен ареал, и свързани с вярванията на ариите, – от какъв ПРОТОСОЛАРЕН КУЛТ произхождат (проучихме тези огнени практики в Иран и Турция – **Северна Месопотамия**: „устието“ на проблема; и се насочихме към неговия „извор“ – Воттоваара в Карелия)...

На картата на фламандския картограф *Г. Меркатор* (*Gerardus Mercator/1512-1594/*) (Ил. 144 – на с. 154 *по-горе тук*), издадена от неговия син *Рудолф* през 1595, страната на ариите *Хиперборея – Арктида* е изобразена като огромен остров, разделен от четири реки на четири части. По средата има езеро, а в центъра на езерото – остров, на който се извисява планината *Меру* (*Хара*), около която се върти небесната сфера – феноменология (прототип на **лабиринта**), която може да бъде наблюдавана при определени климатични условия само на **Север** и при друг магнитут на Земята.

Съвременните находки на океанската археология край бреговете на *Северния ледовит океан* показват, че още 6 хил. години назад хребетите *Ломоносов* и *Менделеев* са били **суша**.

Тогава последните ари са напуснали дълго и бавно потъващата Арктида – резултат от сблъсък на Земята с небесно тяло, научно потвърдено от разкриването на геологичната история на планетата ни.

Тази територия, след известната в науката планетарна катастрофа от преди 20 хил. години (описана и в *Св. Библия – Всемирния потоп*), изместила оста на Земята и довела до движения в земната кора, потъва.

От руската експедиция през 1948-1949 на дъното на Северния ледовит океан са открити планински хребети, считани за части от Хиперборея.

В руските води на Северния ледовит океан се намира подводна планина, чийто връх достига до най-ниската повърхност на леда.

Възможно е това да е **митичната планина Меру** (обител на **Рая на Земята – родината на ариите**), намираща се някога на *върха* на света (на **Северния полюс**)...

Първите преселения на ариите започват приблизително

Това се потвърждава от всички наши теренни изследвания в Русия, Северна Месопотамия, Анатолия и Иран.

По-късно религията на Слънцето – Светлината преминава през различни практики, свързани с **огъня** – като **символ на Слънцето – Светлината**.

Светлината се излъчва от Бог под формата на слънце, огън и пр. Тя е Божия еманация и главна характеристика на Божественото. Затова се обожествява Слънцето в митраизма (Sol Invictus) и Огънят в Зороастризма...

Слънчевата религия на ариите от Аркаим се развива в **Зороастризм** и накрая – в **Юдаизм – Християнство – Ислям**.

В Християнството Божията светлина заема особено място като върховен израз на **Божествената същност** (*иврит*: „**Шехина**” – **Божествено присъствие** /*срв.*: присъствено знание)... Това е и **неопалващият огън на къпината на Мойсей** (когато *Господ* се явява на *Мойсей* в египетската пустиня като къпинов храст, горещ с неопалващ /неизгарящ/ пламък!).

Най-скорошен пример за описаното в България е учението на *Петър Дънов* – Учителят (с индоарийското име *Бейнса Дуно*, 1864-1944) като следовник на *богомилите* (*манихеи-зороастрийци-аркаимци*).

Точно в този контекст **нестинарите** са жреци на **Божествения огън**, който не само не ги изгаря, но ги просветлява и дори – осенява с провидческа дарба (както е било и при последната истинска нестинарка баба *Злата*)...

В културолого-феноменологично отношение разбирането на **Светлината** е иманентно олицетворение на архитектурните модерни когнитивни процеси *на*:

- *рационалното обединение* на идеалния свят – на *Духа*, *мисленето*: **res cogitans** и
- *естествено-научното, техническото* – на *материалния свят* – на *протяжната и локализираната материя*: **res extensia**.

Днес това разбиране действа като **обединение на религията – изкуството – науката – обикновения живот** от нов парадигмален порядък на планетарното съзидание на знаниевото общество.

Но то е описано в **Свещените книги** *Св. Авеста* – *Св. Упанишади* – *Св. Библия* – *Св. Коран* като дело на ангелите, пазещи някога пред вратите на Едем **Дървото на Живота** – **Дървото на изваяната Светлината** – **Дървото на Знанието**. – *Вж:* *Фирузабад* (*Гор – Храм на Огъня*) – *Иран*

Лит.: **Баиляр, Г.** *Психоанализ огня*. Москва, 1993; **Баиляр, Г.** *Избранное: Том 1: Научный рационализм*. Санкт-Петербург, 2000; **Bachelard, G.** *The Psychoanalysis of Fire*. Boston, 1964; **Bachelard, G.** *La Psychanalyse du feu*. Paris, 1992; **Bachelard, G.** *The Formation of the Scientific Mind*. Bolton, 2002; **Куманова, А.** *Щрихи към културата и вярванията, проникнали от Древен Иран към Балканския полуостров* (*Из дневник. бел. от експедициите в Иран през юни – юли 2008 г. и*

предавания. Носител на множество награди. Автор на кн.: „Театър и зрител“ (С., 1964); „Пътешествие в театъра“ (С., 1975); „Театрални есета“ (С., 1979); „Чекмеджето на режисьора“ (С., 1988); „Игрите. Есеистична проза (Опит за мемоари)“ (С., 1997); „Пътешествие в театъра“ (С., 2009) и на студии и други публикации. Doctor Honoris Causa на Националната академия за театрално и филмово изкуство (2002). През 2007 става носител на почетния ИКАР на Съюза на артистите за изключителни постижения и за цялостен творчески принос към театралното изкуство в България.

Лит.: *Добрев, Ч. Избрано. Т. 7: Всекидневният Леон Даниел. С., 2011.*

45. Фирюзабад – Храм на Огъня – Фарс, Иран (фотография)

46. 1-2. Ардашир – град-светилище на древноарийската цивилизация в Персия, построен от първия сасанидски цар (на когото е кръстен) върху основите на древния град Гор – потомък на Аркаим в Урал (аероснимка и съвременна реконструкция) (фотография)

ДВОРЕЦ ФИРУЗАБАД (Гор – Храм на Огъня) –

Иран. След като *Артахшер (Ардашир I)* (180-242) – първият сасанидски цар печели битката срещу *Артабан IV* (165-224) – последния партски цар, и основава своето царство, той изгражда импозантна сграда до извор, наречен *Гомб-е Оташкаде*. Това здание се състои от три отделни части: 1. Обширно входно портико с овални стени и подпорни арки от двете страни; 2. Трикуполна централна зала в средата на двореца, украсена с резбовани стенописи – подобни на двореца в *Персеполис*; 3. Широк вътрешен двор с два портала и странични зали, украсени със симетрични полуколонни. Според някои изследователи – това е дворец, а според други – зороастрийски храм на Огъня (*Ил. 45*). Преди издигането на импозантното архитектурно съоръжение на същото място се е намирал древният град **Гор**, който е един от най-старите градове в Персия (от времето на *Аркаим* – 1500 пр. Хр. – **Урал**, Русия на границата с Казахстан – от където минава пътя на *аршите* към иранското плато) (*вж: с. 146-165 на наст. изд.*). Разрушен изцяло от *Александър Македонски* (356-323 пр. Хр.), който за целта пуснал езерото над него, за да го отнесе. Това направил, защото градът с кръглата си планировка бил най-знаковият символ на персийско-арийската цивилизация (*Ил. 46. 1-2*). – *Вж: Първи научен комплекс от терени и историографски експедиции в България (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим) (2007, 2008, 2014, 2015) за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) (нестинарството като трансмисия на соларния култ – култа към Светлината, проникнал от Север, през земите на Иран и Мала Азия – Северна Месопотамия, към Балканския полуостров в Странджа – България*

Лит.: *Ghirshman, R. Firuzabad. // Bulletin de l'Institut*

През тръни към звездите!

p. 1-28; **Henning, W. B.** *The inscription of Firuzabad.* // *Asia Major (Taiwan)*, 1954, N 4, 98-102; **Huff, D.** *Qala-ye Dukhtar bei Firuzabad. Ein Beitrag zur sassanidischen Palastarchitektur.* // *Archäologische Mitteilungen aus Irān (Berlin)*, 1971, N 4, p. 127-171; **Huff, D.** *An Archaeological survey in the area of Firuzabad.* // *Proceedings of the IInd Annual Symposium on Archaeological Research in Iran: 29th Oct. – 1st November 1973 / Irānian Centre for Archaeolog. Research; ed. by F. Bagherzadeh.* Tehran, 1974, p. 155-179; **Huff, D.** *Firuzabad. Qal'a-ye Dukhtar.* // *Iran Journal of the British Institute of Persian Studies (London)*, 1977, N 25, p. 172; **Huff, D.** *Firuzabad. Qal'a-ye Dukhtar.* // *Iran Journal of the British Institute of Persian Studies (London)*, 1978, N 26, p. 191-192; **Huff, D.** *Firuzabad. Palast Ardashirs I.* // *Iran Journal of the British Institute of Persian Studies (London)*, 1979, N 27, p. 149-150; **Lockhart, L.** *Firūzābād.* // *The Encyclopaedia of Islam.* Tehran, 1991ab, 2, p. 925-926; **Huff, D.** *Firūzābād.* // *Encyclopaedia Iranica. Vol. 9. Fasc. 6.* New York, 1999, p. 633-636; **Huff, D.** *Das Plansystem von Ardašīr-Xwarrah: Agrarkolonisatorisches Großprojekt und gebautes Staatsmodell eines von Gott gegebenen Königums.* // *Raumkonzeptionen in antiken Religionen: Beitr / ed. by K. Rezanja.* Wiesbaden, 2014, p. 153-210; **Rossi, D.** *La città storica di Ardashir-Xwarrah presso Firuzabad (Fars, Iran). Fonti e territorio: MA thesis / Univ. La Sapienza. Rome, 2016; **Rossi, D.** *A road to Firūzābād.* // *Ex NOVO Journal of Archaeology (Bicester, UK)*, 2018, N 3, p. 79-99; **Amadori, M.** *Letizia et al. Integrated investigations of painting materials in the Sasanian city of Ardashīr Khwarrah, near Firuzabad (Southern Iran).* // *Heritage (Basel)*, 2024, N 7, p. 1202-1220.*

ДЕНКОВ, Спирос (1919, София – 10.IX.1996, Тел Авив) (Ил. 47) – общественик. Роден в София. Живее в квартал Ючбунар по време на Втората световна война. Защишава и помага на еврейски семейства в нужда. Посещава често своя приятел *Мико Офер*, след като е арестуван и изпратен в концентрационния лагер *Сомовит* през май 1943. Носи му храна и писма от неговото семейство и приятели. Денков превежда изгонените от София евреи през границата с Румъния, където продължават към израелските земи. След войната отново рискува живота си, за да заведе своите приятели до Палестина. След това свое действие арестуван и изпратен в затвор за 7 месеца. На 5 ян. 1971 израелската комисия към Държавния израелски институт „Яд Вашем“ (Yad Vashem) го провъзгласява за „Праведник на света“. През 1979 Денков се установява в Израел, където негови приятели искат от властите да получи гражданство.

Lum.: Denkov, Spiro. // <<https://collections.yadvashem.org/en/righteous/4014467>>. 27.07.2024. 2 с.

47. Спирос Денков (фотопортрет)

През тръни към звездите!

Комисията на САЩ за опазване на американското наследство в чужбина (US Commission for the Preservation of America's Heritage Abroad) и благотворителната фондация Ханадив (Yad Hanadiv) (Ил. 170).

Лит.: **Данов**, Хр. Една уникална находка – старинна синагога в Пловдив. // Год. / Обществ. и култ.-просветна орг. на евреите в България = Annual / Org. of the Jews in Bulgaria „Shalom” (С.), 19, 1984, с. 207-224; **Райчевски**, С. Синагоги и културно наследство на евреите в България. С., 2009; Синагоги. // Енциклопедия на изобразителните изкуства. Т. 3. С., 2006, с. 25-26; Синагоги. // Енциклопедия България. Т. 6. С., 1988, с. 196; **Hazan**, E. Z. Synagogues in Bulgaria: A testimony of eighteen centuries of Jewish presence in the Balkans. // <http://www.thebulgarianjews.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Hazan.pdf>. 11.08.2024. 8 p.; Plovdiv. // A Guide to Jewish Bulgaria. Sofia, 2011, p. 122-130.

СИНАГОГА В ЯМБОЛ. Построена през 20-те г. на XX в. и представлява двуетажна сграда със сутерен.

Сградата на бившата синагога – обявена за паметник на културата от 1967, а през 1979 – адаптирана за художествена галерия на името на **Жорж Папазов** (Ил. 171).

Лит.: **Райчевски**, С. Синагоги и културно наследство на евреите в България. С., 2009; Синагоги. // Енциклопедия на изобразителните изкуства. Т. 3. С., 2006, с. 25-26; Синагоги. // Енциклопедия България. Т. 6. С., 1988, с. 196; **Hazan**, E. Z. Synagogues in Bulgaria: A testimony of eighteen centuries of Jewish presence in the Balkans. // <http://www.thebulgarianjews.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Hazan.pdf>. 11.08.2024. 8 p.; Yambol. // A Guide to Jewish Bulgaria. Sofia, 2011, p. 155.

171. Синагога в Ямбол
(фотография)

СКЕНДЕРБЕГ, ВОЙВОДАТА (прозвище) – вж:
КАМХИ, Рафаел Моше

СКИНИЯ – свещена походна храмова „палатка”, наричана от древните евреи още *Мишкан* (miškān) или *Микдаш светилище*, синоним на *Шехина*, което означава „Божествено присъствие”.

Скинията е място за *жертвоприношения*.

Святото място съдържа: 1) *маса*, на която били слагани *Присъствените хлябове* (**Исход** 25: 23-30); 2) *златен светилник* (**Исход** 25: 31-40); 3) *олтар* за кадене на *тамян* (**Исход** 30: 1-7).

В Светая Светих е *Кивотът – Ковчегът на Завета*, в който са *Десетте Заповеди* (**Исход** 25: 16).

В Светая Светих се влизало само веднъж в годината, когато *Първосвещеникът* принася жертва за *народа на Израел*.

Така се извършват жертвоприношенията до построяването на *Йерусалимски храм*, който е създаден по-късно – в X в. пр. н.е., следвайки точно примера на Скинията.

172. Скиния
(реконструкция – макет)
(фотография)
(репродукция)

Около Скинията имало *правоъгълен двор*, който в построяния от цар *Соломон* храм в Йерусалим (ок. 950 пр. н.е.) са наричали *Азара*. Тогава Кивотът и всички предмети на Скинията били тържествено пренесени и положени в храма (**1 Цар.** 8,4; **II Хр.** 5,5).

След това Скинията не се споменава.

В *Талмуда* се казва, че скинията била скрита в подземнието на Йерусалимския храм (*Ил.* 172). – *Вж у: Кивот ; Храм*

Лит.: Raible, F. Der Tabernakel einst und jetzt. Freiburg im Breisgau, 1908; Sommer, B. D. The Bodies of God and the World of Ancient Israel. Cambridge, 2009.

СЛЕПЯН, Естер (Естир Йоселевич, Ира Ян, 2.II.1968 Кишинев, Молдова – 24.IV.1919, Тел Авив, Израел). Баща ѝ *Йосеф Йоселевич* – известен адвокат в града, активен в ционистките каузи и член на Асоциацията за еврейски език. Естер Слепян учи в Института за изкуствата в Москва. Утвърждава се като талантилива художничка и творбите ѝ са отличавани с различни награди, сред които – и първа награда от Института за изкуствата в Москва – за картината ѝ „Избледняла като сън“, която изобразява възрастна жена, разплитаща булчинския си воал и наблюдаваща живота със сериозен израз, докато внучка ѝ играе до нея. Тази картина е придобита от цар *Фердинанд* и днес е изложена в Галерията за чуждестранно изкуство в София. След като завършва образованието си, Естер Слепян пътува до Париж за допълнително обучение при известния руски скулптор *Марк Антоколски* и в модернистичното студио на проф. *Фернан Кармон* (Fernand Carmon), където учат забележителни художници. Там се запознава със скулптора *Борис Шатц*. След парижкия си период Естер Слепян заминава за България и първоначално преподава в частното художествено училище на Борис Шатц. През 1896, лично с разрешението на министъра на народното просвещение *Константин Величков*, Естер Слепян открива свое собствено частно художествено ателие в София, което е обявено като подготвителен курс на Рисувалното училище (*дн.* Националната художествена академия), където студентите са обучавани не само на живопис, но и на теорията за ролята и целите на изкуството в обществото. Между по-известните ученици на Слепян са *Анета Ходина*, *Елена Георгова*, *Елисавета Консулова-Вазова*. Естер Слепян предоставя на своите студенти голяма артистична свобода. Смята се за първата в България, която преподава изображение на голо тяло, рисувано от натура. В края на 1897 Слепян организира изложба в София на творбите на своите студенти, оказва техните произведения и на три други общи изложби, организирани в България. През 1899 Естер Слепян напуска България и се завръща в Кишинев, където се омъжва за д-р *Димитри Слепян*. През първото десетилетие на XX в. пребивава за кратко във Варшава и Одеса, където илюстрира книги и рисува.

ХЕРШКОВИЧ, Роза Ефраим (1914, Русе – 1943) – актриса. Играе в Пловдивски и Русенски общински театри. Партизанка в Ихтиманския и Пазарджишкия партизански отряд „Георги Бенковски“. Самоубива се няколко дни след сражението при местността „Конска поляна“ (авг. / септ. 1943).

Лит.: Паунов, Д. Българските евреи в театралното изкуство в България през 30-те и 40-те години на XX век. // Год. / Обществ. и култ.-просветна орг. на евреите в България = Annual / Org. of the Jews in Bulgaria „Shalom“ (С.), 21, 1986, с. 163-190.

ХЕСКИЯ, Зако – *вж.*
ХЕСКИЯ, Исак Соломонов

187. Зако Хеския
(фотография)

ХЕСКИЯ, Исак Соломонов (по-известен като **Зако Хеския**) (21.X.1923, Истанбул – 3.VI.2006, София) (Ил. 187) – кинорежисьор. Завършва полувисше училище по кинематография и фототехника (1952) и започва кариерата си като асистент-режисьор. Режисьор-постановчик в Студията за игрално кино „Бояна“ (1966-1991). Режисира филмите: „Горешо пладне“ (1966), „Тримата от запаса“ (1971), „Зарево над Драва“ (1974), „Сами сред вълци“ (сериал) (1979), „Нощем с белите коне“ (сериал) (1985), „Без драскотина“ (1989). Получава „Златна роза“ за цялостно творчество (2003). Удостоен със званията Заслужил и Народен артист, както и с орден „Кирил и Методий“ – II ст.

Лит.: Хеския, Зако. // Енциклопедия България. Т. 7. С., 1996, с. 266; Хеския, Зако. // Първа българска република 1946-1991: Енциклопед. С., 2011, с. 618.

ХРАМ – светилище, в което хората се прекланят пред *Бога* – „обител“ на *Бога* – *Божествената същност* (иврит: „Шехина“ – *Божествено присъствие*).

В древността във всеки град имало храм на неговия бог – закрилник.

Св. цар *Давид* започнал събирането на материали за построяването на постоянен храм в столицата си *Иерусалим*, а синът му цар *Соломон* – построял храма.

Храмовете – *античните* и *езическите (капище)* – са едни от най-ранните постройки на човечеството, богато украсени и изградени на възлови точки в селищата.

Универсалните монотеистични религии се отличават с храмове в съответните традиции, посветени на култа към *Светлината* – *Бога*: *зороастрийски* (храм на *Огъня*) (Ил. 188-189), *скиния* („обител“ на *Бога*, чийто праобраз е *зороастрийският храм на Огъня*) (Ил. 190), *будистки* (*чайтя*) (Ил. 191-192), *юдейски* (*синагога*) (Ил. 193-194), *християнски*

188. Вход
в зороастрийски
храм
от праисторически
времена
Чак-чак
(Чак-Чак) –
Язд, Иран
(фотография)

През тръни към звездите!

190. Скинния от Падерборн (Paderborn) – Германия (XVI в.) (фотография) (репродукция)

191. Будистки храм Дамбулла (Dambulla) – Шри Ланка (фотография) (репродукция)

192. Будистки храм в Мянмар (Мянмар) (фотография) (репродукция)

193. Синагога във Видин – България (фотография) (репродукция)

194. Синагога в Санкт Петербург – Русия (фотография) (репродукция)

195. Храм „Христа Спасител“ в Москва – Русия (фотография) (репродукция)

196. Храм „Василий Блажен“ в Москва – Русия (фотография) (репродукция)

197. Храм „Свети Петър“ в Рим – Ватикан (фотография) (репродукция)

198. Храм „Саграда фамилия“ в Барселона – Испания (фотография) (репродукция)

199. Джамя „Шейх Зайед“ в Абу Дабй – Обединени арабски емирати (фотография) (репродукция)

200. Джамя в Исфахан – Иран (фотография) (репродукция)

201. Джамя „Кул Шариф“ в Казан – Татарстан (фотография) (репродукция)

чийто праобраз е зороастрийският храм на Огъня) (Ил. 199-201). – Вж и: Дворец Фирузабад (Гор – Храм на Огъня) – Иран ; Кивот ; Първи научен комплекс от терени и историографски експедиции в България (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим) (2007, 2008, 2014, 2015) за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) (нестинарството като трансмисия на соларния култ – култа към Светлината, проникнал от Север, през земите на Ирани Мала Азия – Северна Месопотамия, към Балканския полуостров в Странджа – България) ; Скинния Лит.: Barker, M. Temple Theology, an introduction. London, 2004; Edelman, D. V. The Origins of the Second Temple: Persian Imperial Policy and the Rebuilding of Jerusalem. London, 2014; Hamblin, W. Solomon's Temple: Myth and History / W. Hamblin, D. Seely. London, 2007; Hani, J. Le symbolisme du temple chrétien. Paris, 2005.

189. Най-голямото зороастрийско светилище в Иран – Тахт-е-Солейман – Тронът на Соломон (Takht-e-Soleiman) (III-IV в.) (фотография на Първия научен комплекс от терени и историографски експедиции в България и чужбина Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим/ за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии) (публ. експедиционна)

ХРАМ НА ОГЪНЯ – вж:

Трикнижието

**„Авраамическите религии в България
(Юдаизмът – Християнството – Ислямът):
Кратки исторически енциклопедии” –**

223 енциклопедичен труд на

проф. Милен Куманов

(13.02.1942 – 22.11.2021)

и

41 том на енциклопедичната серия „Факлоносци”

на Академичното издателство

„За буквите – О писменехъ”

на Университета по библиотекознание и

информационни технологии

(По случай 84 годишнина от рождението на учения)